

De regionala **företagsstöden**

– ändamålsenliga eller otidsenliga?

Tillväxtanalys har analyserat de regionala företagsstöden. Resultaten pekar på att det inte finns några tydliga behov av justeringar i de studerade stödförordningarna, däremot diskuteras vissa aspekter i tillämpningen av dem. Rapporten föreslår att en försöksverksamhet inleds i en eller två regioner där hårda investeringar kombineras med en extern genomlysning av företaget.

Dnr: 2015/029

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 010 447 44 00
Fax: 010 447 44 01
E-post: info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta: Ulf Tynelius
Telefon: 010 447 44 57
E-post: ulf.tynelius@tillvaxtanalys.se

Förord

Tillväxtanalys har i dialog med Näringsdepartementet analyserat om de statliga regionala företagsstöden är ändamålsenligt utformade. När företagsstöden infördes vid slutet av 1960-talet var syftet att lindra uppkomna balansproblem mellan stad och land. Politiken hade på den tiden förhoppningar om att en expanderande tillverkningsindustri kunde lindra effekterna av en tilltagande urbanisering. Den regionala tillväxtpolitiken har sedan dess bytt fokus genom att den idag betonar att alla regioner ska ges förutsättningar att utvecklas utifrån sina egna specifika förutsättningar. De tidigare målsättningarna med en jämnare fördelad tillväxt har därmed ersatts av en mer tillväxtinriktad regionalpolitik.

Även om företagsstöden har reviderats och uppdaterats vid olika tidpunkter, kan det konstateras att stöden inte genomgått några radikala förändringar sedan de infördes. Frågan är därför om stöden fortfarande kan anses vara relevanta och aktuella, eller om det finns skäl att ändra utformning och inriktning av stöden? Denna fråga behandlas i föreliggande rapport. Resultaten pekar på att det inte framkommer några tydliga behov av justeringar i de studerade stödförordningarna. Däremot diskuteras vissa aspekter i tillämpningen av förordningarna där ökade insatser mot mjuka investeringar i nya växande näringar rekommenderas.

Rapporten är skriven av Ulf Tynelius (projektledare), Susanne Edfeldt-Sjöling, Peter Malmsten samt Barbro Widerstedt, samtliga analytiker vid Tillväxtanalys.

Tillväxtanalys vill tacka professor Håkan Ylinenpää och forskningsingenjör i national-ekonomi Thomas Ejdemo vid Luleå tekniska universitet som genomfört litteraturöversikt och i övrigt bidragit med värdefulla synpunkter under rapportens framtagande. Vi vill också tacka Anna Olofsson med medarbetare på Sweco som genomfört företagsintervjuerna inom detta uppdrag, samt de regionala stödhandläggare som besvarat en enkätundersökning om stödets utformning.

Slutligen vill Tillväxtanalys tacka deltagare i referensgruppen, samt konsult Ola Granholm vid Framväxtbolaget, för konstruktiva och värdefulla synpunkter under arbetets gång.

Östersund, februari 2016

Jan Cedervärn
Vik. generaldirektör
Tillväxtanalys

Innehåll

Sammanfattning	7
Summary	9
1 Inledning	12
1.1 Utgångspunkter	12
1.2 Vilka stöd avses?	12
1.3 Avgränsningar	13
1.4 Metod	13
1.4.1 Referensgrupp	14
1.5 Disposition	14
2 Företagsstöd och ekonomisk teori	15
2.1 Olika typer av stöd	15
2.2 Argument för statliga företagsstöd	15
2.2.1 Ofullständiga kapitalmarknader	15
2.2.2 Positiva externa effekter	17
2.2.3 Systemtänkande och staten som ledare	17
2.3 Argument mot statliga stöd	18
2.3.1 Public choice och privilegiejakt	18
2.3.2 Kunskapsproblemet och "picking winners"	18
2.3.3 Snedvridningar och teknikutveckling	19
2.4 Lokaliseringsbeslut och politiska interventioner	20
2.4.1 Politiska motiv till statliga interventioner	20
2.4.2 Företags lokaliseringsbeslut och den regionala miljön	21
2.4.3 Den regionala miljöns betydelse för företags tillväxtförutsättningar	22
3 Företags behov av finansiellt kapital	24
3.1 Kapitalförsörjning som fungerande marknad?	24
3.2 Kapitalförsörjningsgap	25
3.2.1 Nyansering	27
4 Företagsstödens tillkomst, motiv och innehåll	28
4.1 Inledning	28
4.2 Regionalpolitikens tillkomst	28
4.3 Den regionala tillväxtpolitiken	29
4.4 De nuvarande regionala företagsstöden	31
5 En utblick till Norge och Finland	35
5.1 Finland	35
5.1.1 Den finska regionalpolitiken	35
5.1.2 Insatser för näringslivsutveckling	35
5.2 Norge	36
5.2.1 Den norska distrikts- och regionalpolitiken	36
5.2.2 Insatser för näringslivsutveckling	37
6 Tillämpning av regionala företagsstöd	40
6.1 Regionalt bidrag till företagsutveckling	41
6.2 Regionalt investeringsstöd	43
6.3 Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation	44
6.4 Vad har stöden använts till?	45
6.5 Stöd fördelat per stödområde	46
6.5.1 Inomregional fördelning	47
6.6 Sammanfattning	49
7 Tillverkningsindustrins utveckling	50
7.1.1 Utveckling av sysselsatta	50
7.1.2 Ekonomisk utveckling	51
7.1.3 Sammanfattning tillverkningsindustrins utveckling	53
8 Vad säger tidigare utvärderingar av företagsstöden?	54
8.1 Uppföljning och utvärdering	54
8.2 Effekter av regionala företagsstöd	54
8.2.1 Regionalt investeringsstöd	54

8.2.2	Regionalt bidrag till företagsutveckling.....	55
9	Företagsstöd ur ett brukar- och handläggarperspektiv	58
9.1	Företags behov och erfarenheter av företagsstöd – en litteraturöversikt.....	58
9.1.1	Affärsplattformen – ett teoretiskt ramverk	58
9.1.2	Företagsperspektiv på företagsstöd – mot bakgrund av Affärsplattformens hörnstenar	61
9.2	Företags uppfattningar om företagsstöden.....	72
9.3	Regionala stödhandläggares synpunkter på företagsstöden.....	73
10	Hur kan vi bedöma företagsstöden?	76
10.1	Är stöden ändamålsenliga på kort sikt?	77
10.1.1	Upplevda problem med att hitta finansiering	77
10.1.2	Befintliga utvärderingar	78
10.1.3	Erfarenheter från företag och stödhandläggare	79
10.2	Är stöden ändamålsenliga på längre sikt?.....	80
10.3	Slutsatser	84
10.4	Förslag till metod- och kunskapsutveckling	85
Bilaga 1	90
Bilaga 2	96
Bilaga 3	97
Referenser	100

Sammanfattning

Tillväxtanalys har analyserat om de nuvarande statliga regionala företagsstöden är ändamålsenligt utformade. De företagsstöd som ingår i uppdraget är statligt stöd till regionala investeringar, statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag samt statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation. Dessa förordningar har från 1 maj 2015 ersatt de tidigare stödförordningarna Regionalt investeringsstöd, Regionalt bidrag till företagsutveckling samt statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (Regional såddfinansiering). Tillväxtanalys ser inga tydliga behov av att förändra de nyligen reviderade stödförordningarna. Däremot kan det finnas skäl till att göra en uppföljning av denna översyn om två-tre år, då de nya förordningarna hunnit tillämpas i praktisk stödgivning.

Inledning

De statliga regionala företagsstöden utgör viktiga verktyg inom den regionala tillväxtpolitiken. De svenska företagsstöden har i stort sett haft samma utformning sedan åtminstone början av 1970-talet. Detta innebär att företagsstöden utformades och infördes i en tid då näringslivet såg annorlunda ut, jämfört med dagens situation. I början av 1970-talet sattes stor tilltro till regional utveckling genom en expanderande tillverkningsindustri. I dag ser vi en utveckling där ökad sysselsättning främst tillkommer inom expanderande tjänstenärningar, medan tillverkningsindustrin fortsätter att rationalisera sin verksamhet vilket leder till ökad produktivitet med färre anställda. Frågan blir då om de regionala företagsstöden är lämpligt utformade för att bidra till målet med fler konkurrenskraftiga företag och ökad regional tillväxt?

Genomförande och resultat

Tillväxtanalys har arbetat med tre analysfrågor: Svarar stöden mot politikens mål och inriktning? Svarar stöden mot företagets behov? Och är stöden utformade på ett ändamålsenligt sätt? För att svara på de tre analysfrågorna har material från tre olika källor använts, nämligen en litteraturöversikt, företagsintervjuer samt en enkätundersökning besvarad av regionala stödhandläggare.

Litteraturöversikten omfattar forskning, befintliga undersökningar och rapporter som belyser företags erfarenheter och behov av statligt finansiellt stöd. Litteraturöversikten pekar på att företagsstöden minskar företagets eget risktagande och möjliggör satsningar som annars inte skulle ha genomförts. Översikten pekar också på att stöden möjliggör att investeringar kommer i fråga tidigare än de annars skulle ha gjort, och i vissa fall också blir större än om de enbart skulle baseras på företagets egna resurser. När det gäller den andra slutsatsen är dock de empiriska bevisen inte otvetydiga. Allmänt pekar litteraturöversikten på en tendens till att tillgången till kompetens över åren blivit en allt viktigare utvecklingsförutsättning. Insatser som syftar till att stärka grundbulten kompetens är också ofta uppskattade av företagen och fungerar som en hävstång till utveckling av företaget.

En intervjuundersökning har genomförts med ett fyrtiotal företagare. Avsikten med denna är att få en bild utifrån ett företagsperspektiv av hur företagen ser på de aktuella stöden. I intervjuerna framkommer att företagen lyfter fram investeringar i nya maskiner samt lokaler/ byggnader och anläggningar som de viktigaste faktorerna för att infria sina tillväxtambitioner. Samtidigt framkommer att de viktigaste förutsättningarna för att företagen ska kunna utvecklas på längre sikt är stärkt kompetens, tillgång till kvalificerad arbetskraft samt tillgång till kapital.

När företagen tillfrågas om hur stöden bör vara utformade efterfrågas framförallt ökade möjligheter att få stöd till mjuka investeringar. Konkreta insatser för marknadsutveckling, exportkrediter, kundaktiviteter samt att utveckla relationer med kund är några exempel som återkommer frekvent i företagens svar. Det framkommer samtidigt att det är kompletmentariteten mellan olika typer av stöd som efterfrågas. Det vill säga att det ges möjlighet att knyta kompetens och marknadsföringsinsatser till den investering i maskiner eller anläggning som gjorts. Kombinationen av stödformer och olika typer av stöd blir här intressant.

Slutligen har en enkätundersökning genomförts riktad till regionala stödhandläggare. Utifrån svaren kan vi i grova drag se att de anser att förordningarna fungera bra ur stöd-givningssynpunkt. Den senaste revideringen av förordningarna (som gäller från 1 maj 2015) har dessutom generellt upplevts som en förbättring. Bland de synpunkter som förs fram handlar vissa om stödnivåer och den statliga budgettilldelningen till regionerna, samt gränsdragningen när regionala investeringsstöd bör hanteras på regional eller statlig nivå. Många regioner och län efterfrågar mer vägledning från Tillväxtverket, exempelvis avseende hur konkurrensfrågor kopplade till verksamhet på lokal marknad ska tolkas. Generellt framkommer inga tydliga förslag från de regionala stödhandläggarna på större förändringar, eller alternativa stödformer.

Slutsatser

Tillväxtanalys menar att det inte finns anledning att ändra utformningen av stödförordningarna. Däremot finns det anledning att vara observant på hur stödförordningarna tillämpas genom stöd-givningen. I ett längre perspektiv finns det anledning att inrikta stöd-givningen så att den kan bidra till strukturomvandlingen och stödja framväxten av nya växande näringar. I den praktiska stöd-givningen skulle det innebära att en större andel av företagsstöden skulle riktas till andra branscher än tillverkningsindustrin och att en större andel av stöden skulle satsas på mjuka investeringar i syfte att höja företagens kompetens.

Samtidigt framkommer från en tidigare utvärdering av regionala investeringsstöd att stöden fyller en viktig funktion när det gäller hårda investeringar som i stor utsträckning går till tillverkningsindustrin. Tillväxtanalys bedömer därför att det inte handlar om att upphöra med stöd till investeringar av den typen. Snarare handlar det om att successivt i ökad utsträckning försöka rikta stöden till nya växande näringar samt mot kompetens-höjande insatser i företag.

Fortsatt lärande

En bild som framkommit under arbetet med uppdraget är att det finns relativt begränsad tillgång till effektutvärderingar av god kvalitet, trots att staten under många år arbetat med selektiva företagsstöd. Det finns därför behov av ytterligare effektutvärderingar på området. Mot bakgrund av den stora komplexitet det innebär att genomföra effektutvärderingar av företagsstöd är det också viktigt att fortsatt metodutveckling sker, med kompletterande metodansatser, för att därigenom kunna dra säkrare slutsatser kring effekter av stöden.

Det kan även vara intressant att utifrån utvärderingar och erfarenheter samla upp vad vi vet om effekter av olika typer av regionalpolitiska insatser. Vad vet vi exempelvis om effekter och kostnadseffektivitet av mer generellt utformade företagsstöd-jande insatser jämfört med selektiva stöd? Här kan det finnas intressanta aspekter att studera vidare, till exempel genom jämförande studier av länder med olika typer av regionalpolitiska verktyg.

Summary

Growth Analysis has analysed whether the current state-funded regional business support is appropriately designed. The business support included in the report comprises *State-Funded Support for Regional Investments*, *State-Funded Support for Regional SMEs* and *State-Funded Support for Research, Development and Innovation*. As of 1 May 2015, new regulations have replaced the previous business support regulations *Regional Investment Support*, *Regional Grants for Business Development* and *State-Funded Support for Research, Development and Innovation* (Regional Seedbed Funding). Growth Analysis sees no clear need to amend the recently revised business support regulations. On the other hand, there may be reason to follow-up this review in two to three years once the new regulations have had time to be applied practically in the provision of support.

Introduction

State-funded regional business support constitutes an important tool in regional growth policy. Swedish business support has looked largely the same since at least the beginning of the 1970s. This means it was devised and introduced at a time when trade and industry looked different to today. In the beginning of the 1970s, a great deal of faith was placed in regional development through an expanding manufacturing industry. Today we see a trend where increased employment comes chiefly from expanding service industries while the manufacturing industry continues to rationalize its operations, which leads to increased productivity with fewer employees. Thus the question is whether regional business support is suitably designed to contribute to the goal of a greater number of competitive companies and increased regional growth.

Implementation and results

Growth Analysis carried out the analysis by working with three analytical questions: does the support meet policy goals and focus; does the support meet company needs, and is the support appropriately designed? Material from three different sources was used to find answers to the questions, namely a literature review, company interviews and a survey of regional support administrators.

The literature review comprised research, the existing investigation reports that highlight business experience and the need for state-funded financial support. The review indicates that business support reduces a company's own risk-taking and enables investments that otherwise would not be made. It also indicates that support allows investments to be considered earlier than they otherwise would be, and in some cases also larger than they would be based solely on the company's own resources. In respect of the second conclusion, the empirical evidence is not unequivocal. In general, the literature review indicates a trend over the years wherein the availability of skills is becoming an increasingly important condition for growth. Initiatives that seek to reinforce crucial skills are often also appreciated by companies and act as leverage for company growth.

Interviews were also conducted with around 40 entrepreneurs. The purpose of the interviews was to get a picture based on company perspectives concerning how companies regard current support. The interviews revealed that companies highlight investments in new equipment, premises, buildings and installations as being the most important factors for achieving their growth ambitions. At the same time, they also revealed that the most

important factors for company growth in the long term are improved skills, the availability of qualified labour and access to capital.

When companies were asked what support should comprise, they sought above all increased opportunities for support for soft investments. In this respect, concrete initiatives for market development, export credit, customer activities and the development of customer relations are further examples that recur frequently in the business responses. At the same time, it became clear that complementarity between various types of support is also sought, i.e. that an opportunity be provided to link skills and marketing initiatives to investments made in equipment or installations. The combination of different forms of support is interesting in this regard.

Lastly, Growth Analysis carried out a survey aimed at regional business support administrators. Based on the responses from support administrators, we can see that they generally consider the regulations to work well from the standpoint of providing support. The latest revised regulations are also generally perceived to be improvements. Some of the opinions put forward concerned levels of support and the state budget allocation to the regions, and where the demarcation should be when regional investment support is handled at the regional or national level. Many regions and counties need more guidance from the Swedish Agency for Economic and Regional Growth e.g. in respect of how issues concerning competition linked to operations in the local market should be interpreted. In general, no clear proposals were made by the regional support administrators for major changes or alternative forms of support.

Conclusions

Growth Analysis feels there is no reason to change the formulation of the business support regulations. However, there is every reason to observe how the support regulations are applied in the provision of support. In a longer perspective, there is reason to try to widen the scope of support to enable it to contribute to structural transformation and the emergence of new growth industries. In practical terms, this would mean that a larger proportion of business support would be provided to industries other than manufacturing, and that a greater proportion of the support would be invested in soft initiatives with the aim of raising company skills levels.

An earlier evaluation of RIS also revealed that support fills an important function in respect of hard investments, which are largely provided to the manufacturing industry. Accordingly, Growth Analysis considers the matter not to be about discontinuing support to investments of this type, but rather about attempting to direct support to an increasing extent to new growth industries and skills enhancement initiatives in companies.

Continued learning

One picture that emerged during the analysis shows the relatively limited availability of good quality impact evaluations despite the government's work with selective business support over many years. Consequently, there is a need for further impact evaluations in this area. Despite the great complexity involved in evaluating the impact of business support, it is also important to continue to develop methods – with complementary methodological initiatives – in order allow more accurate conclusions to be drawn concerning the effects of support.

It may also be interesting to collate what we know about the effects of various kinds of regional policy initiatives based on evaluations and experience. For example, what do we

know about the effects and cost-effectiveness of more broadly applied business support initiatives compared to selective support? There may be interesting aspects for further study here, e.g. through comparative country studies using different kinds of regional policy tools.

1 Inledning

Tillväxtanalys har efter dialog med Näringsdepartementet tagit initiativ till att analysera de regionala företagsstödens ändamålsenlighet och utvecklingspotential. Avsikten är att pröva om de statliga regionala företagsstöden är ändamålsenligt utformade utifrån den regionala tillväxtpolitikens mål och inriktning, samt företagens behov och erfarenheter.

1.1 Utgångspunkter

Inom ramen för den regionala tillväxtpolitiken finns ett antal statliga regionala företagsstöd som utgör verktyg för att kunna genomföra politiken i den riktning och mot de mål som beslutats av riksdagen.

Flera av de statliga regionala stöden har funnits med under en längre tid. En översyn har gjorts nyligen vilket resulterat i nya stödförordningar som gäller från den 1 maj 2015. Revideringarna är ett resultat av ett utvecklingsarbete kring de selektiva företagsstöden som bedrivits inom Näringsdepartementet. Utvecklingsarbetet har initierats mot bakgrund av den översyn av hela statsstödsregelverket som EU-kommissionen genomför på EU-nivå. Även om justeringarna av stödförordningarna inneburit en hel del förändringar av förordningstexten jämfört med de tidigare förordningarna, är själva omfattningen och innehållet i företagsstöden i stort sett oförändrat mot tidigare.

Huvudfrågan i uppdraget är att undersöka om de regionala företagsstöden i dess nuvarande utformning på ett effektivt och ändamålsenligt sätt svarar mot dels politikens mål och inriktning, dels mot de faktiska behov som företagen i de aktuella regionerna har. Uppdraget omfattar också en diskussion om hur företagsstöden kan bedömas möta nya eller förändrade krav i framtiden. Detta kan vi omvandla till tre huvudsakliga analysfrågor:

- Svarar stöden mot politikens mål och inriktning?
- Svarar stöden mot företagens behov?
- Är stöden utformade på ett ändamålsenligt sätt?

1.2 Vilka stöd avses?

Med anledning av att de nyligen reviderade stödförordningarna knappast hunnit prövats i den praktiska stödgivningen, utgår analysen av företagsstöden från erfarenheter och lärdomar från de tidigare stödförordningarna. Analysen avseende eventuella brister och förbättringsmöjligheter har därmed utgått från erfarenheter av stödgivningen inom de tidigare stödförordningarna:

- Regionalt investeringsstöd – i det följande benämnt RIS
- Regionalt bidrag till företagsutveckling – i det följande benämnt FUB
- Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (Regional såddfinansiering) – i det följande benämnt sådd

Från den 1 maj 2015 är ovanstående förordningar ersatta med förordningarna Statligt stöd till regionala investeringar¹, Statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora

¹ Enligt F (2015:211) om statligt stöd till investeringar

företag² samt Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (Regional såddfinansiering)³.

Angreppssättet har därmed varit att i ett första steg fånga upp erfarenheter och lärdomar från företagsstöden. För att kunna göra det har det av praktiska skäl varit nödvändigt att titta på erfarenheter från de tidigare stödförordningarna av den anledningen att de nya förordningarna knappt ännu är prövade i praktisk stödgivning. Avsikten med det första steget är att få en bild av hur väl stödförordningarna bedömts fungerat, både ur ett stödgivnings- och företagsperspektiv.

I ett andra steg har en analys gjorts om eventuella upplevda brister och svagheter i de tidigare förordningarna har åtgärdats i de nya förordningarna. Analysen avseende eventuella behov av förändringar bygger således på erfarenheter och synpunkter från de tidigare stödförordningarna och om de tagits om hand i de nya förordningarna.

1.3 Avgränsningar

Analysen utgår från att staten fortsatt avser arbeta med selektiva företagsstöd. Det ingår därmed inte i uppdraget att överväga eller föreslå alternativa statliga stöd/insatser. Uppdraget omfattar heller inte Transportstöd.

1.4 Metod

Inom uppdraget har material från tre källor inhämtats; litteraturöversikt, företagsintervjuer samt enkätundersökning till regionala stödhandläggare.

Litteraturöversikten omfattar en sammanställning av forskning, befintliga undersökningar och rapporter som belyser företags behov och erfarenheter av statligt stöd. Litteraturöversikt är gjord av Thomas Ejdemo vid Luleå Tekniska universitet.

Inom uppdraget har en intervjuundersökning genomförts med ett fyrtiotal företagare. Avsikten med intervjuundersökningen är att få en bild utifrån ett företagsperspektiv av hur företagen ser på de aktuella stöden, samt fånga företagens erfarenheter och synpunkter på stöden. Intervjuundersökningen har genomförts av Sweco på uppdrag av Tillväxtanalys.

Slutligen har en enkätundersökning riktad till regionala stödhandläggare genomförts av Tillväxtanalys. Avsikten med enkätundersökningen är att få ta del av stödhandläggarnas erfarenheter och synpunkter av stöden. Utifrån stödhandläggarnas erfarenhet är det intressant att veta om det är något i förordningarna som de anser fungerat dåligt och därmed varit hindrande för att uppnå målet med stöden.

² Enligt F (2015:210) om statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag

³ Enligt F (2015:208) om Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation. Förordningen hanteras numera enbart av Vinnova.

1.4.1 Referensgrupp

Till uppdraget har en referensgrupp knutits med nedanstående sammansättning:

Tillväxtverket	Katalin Frydenlund
Regionala stödhandläggare	Mats Persson, Regionförbundet Kalmar Örjan Berglund, Region Jämtland Johan Domeij, Länsstyrelsen Dalarna
Kommunal- och Moderniserings- departementet, Norge	Vincent Fleischer

Under uppdragets gång har tre möten hållits med referensgruppen. Professor Håkan Ylinenpää vid Luleå tekniska universitet har deltagit vid två referensgruppmöten samt i övrigt bidragit med värdefulla kommentarer under arbetets gång. Likaså har Sweco genom Anna Olofsson och Thomas Westerberg deltagit vid två möten. Vid ett referensgruppsmöte deltog även Ola Granholm, konsult vid Framväxtbolaget i diskussionerna.

1.5 Disposition

Rapporten disponeras enligt följande:

I kapitel 2 ges en översikt av vad ekonomisk teori säger om statliga stöd. Kapitlet behandlar argument för statliga insatser, samt tar även upp kända nackdelar med statliga stöd. Texten baseras i huvudsak på en tidigare rapport från Tillväxtanalys.⁴

Kapitel 3 är en kort genomgång av företags behov av finansiering. Från tidigare undersökningar vet vi att det inte är entydigt att det finns ett reellt finansieringsgap, vilket kort diskuteras i kapitlet.

Kapitel 4 beskriver bakgrunden till företagsstödens tillkomst, inklusive en kortare beskrivning av innehållet i de studerade företagsstöden.

I kapitel 5 ges en kort utblick till Norge och Finlands regionalpolitik och verktyg.

I kapitel 6 redovisas hur företagsstöden används med avseende på vilka branscher, regioner och företag som fått stöd med mera. Avsikten med kapitlet är att få en bild av hur stöden använts.

Kapitel 7 omfattar en kort beskrivning av tillverkningsindustrins utveckling i stödområde A, B samt för området utanför stödområdena.

Kapitel 8 sammanfattar slutsatser från befintliga utvärderingar av företagsstöden.

Kapitel 9 behandlar företagsstöden ur ett företagsperspektiv. I kapitlet presenteras material från tre källor; en litteraturöversikt om företags behov och erfarenheter av statliga finansieringsstöd, företagsintervjuer med 42 företag, samt en enkätundersökning till stödhandläggare i samtliga län.

Slutligen presenteras analys, slutsatser och iakttagelser i kapitel 10.

⁴ Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd*. En bok om statligt stöd till näringslivet.

2 Företagsstöd och ekonomisk teori

2.1 Olika typer av stöd

Ett viktigt verktyg inom den svenska regionala tillväxtpolitiken är de statliga finansieringsstöd som riktar sig till företag. Generellt kan vi indela företagsstöd i två möjliga stödtyper, *generella och selektiva stöd*.

Med *generella stöd* avses stöd som gäller lika för alla företag, exempelvis generellt nedsatta arbetsgivaravgifter, skatter o dyl. För att ett statligt, eller offentligt, stöd ska betraktas som generellt räcker det inte med att vissa branscher behandlas lika, eller att företag inom vissa geografier ges samma typ av subventioner. Utifrån EU bestämmelserna om den inre marknaden är stöd som enbart träffar vissa typer av företag, eller företag inom vissa regioner att betrakta som selektiva, eftersom de då får en konkurrensfördel mot andra företag. För att ett stöd ska betraktas som generellt krävs, enligt EUF fördragets bestämmelser om statligt stöd, att en statlig åtgärd utan åtskillnad gynnar alla företag i landet. Enligt EU-rätten är sådana stöd tillåtna.⁵

Med *selektiva stöd* avses stöd som syftar till att stödja en viss typ av företag. Det kan exempelvis handla om stöd till företag som bedöms ha hög tillväxtpotential, företag inom vissa branscher eller företag verksamma i vissa regioner. Selektiva stöd kan även användas för att stimulera företags utveckling i en viss riktning, exempelvis att komma ut på en större marknad eller att stimulera en utveckling av fler och växande företag för grön struktur-omvandling. Enligt EUF fördragets bestämmelser är utgångsläget att alla statliga selektiva stöd förbjuda, utom i de fall de särskilt godkänds av kommissionen eller i andra undantagsfall.⁶

De regionalpolitiska stöden som är införda i Sverige kan därmed klassificeras som selektiva.

2.2 Argument för statliga företagsstöd

Utifrån ekonomisk teori diskuteras motiv till statliga företagsstöd huvudsakligen utifrån att det föreligger någon form av marknadsmisslyckanden som leder till att marknadslösningen blir suboptimal. I litteraturen brukar tre argument framföras som motiverar statliga företagsstöd, *ofullständiga kapitalmarknader, externa effekter samt systemperspektivet*. Nedan beskrivs kortfattat dessa tre argument.⁷

2.2.1 Ofullständiga kapitalmarknader

Ofullständiga kapitalmarknader leder till att, i synnerhet små och medelstora företag, har svårigheter att hitta tillräcklig finansiering. I synnerhet unga och växande företag behöver vid olika tillfällen få tillgång till extern finansiering. Finansiering kan ske antingen via lån, traditionellt sett via banker, eller genom tillskott av externt ägarkapital. Det senare kan antingen ske direkt eller indirekt via aktiemarknaderna.

Kapitalmarknaderna är dock inte perfekta, vilket innebär att inte alla företag som ur ett samhällsekonomiskt perspektiv borde få finansiering får det eller får den mängd finansie-

⁵ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF fördraget), artiklar 107-109.

⁶ Ibid. Se även Lagrådsremiss Olagligt statsstöd (2013).

⁷ Texten bygger på en mer utvecklad genomgång som finns att läsa i boken Tillväxt genom stöd. Se kap. 3 i Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd* – en bok om statligt stöd till näringslivet.

ring som de borde få.⁸ Det finns flera anledningar till detta. Bland annat påverkas kapitalmarknaderna av *asymmetrisk information*, vilket innebär att den som söker finansiering vet mer om sin produkt/tjänst än den som skall finansiera den.⁹ Då en bank som lånar ut pengar till ett företag och inte aktivt kan styra företaget behöver de även oroas för *moral hazard*, det vill säga att låntagaren använder pengarna till icke-produktiva ändamål så som egen konsumtion. Till detta kommer den så kallade '*double trust*' problematiken. Ett företag som har en banbrytande idé har incitament att inte dela med sig av all information kring innovationen då risk för stöld av idéer är ett högst verkligt problem. Problemet är att ju mindre information företaget ger ut, dess mindre villigt är banken eller finansiären att bidra med lån.¹⁰ Ett annat problem kan vara *värderingssvårigheter*. Det kan exempelvis vara svårt att värdera säkerheterna i mjukvarukod, särskilt i ett nytt företag.

Dessutom kan problem finnas i brist på *tillgång till säkerheter*. Ett ofta diskuterat exempel ligger i finansiering av nya eller ombyggda fastigheter och lokaler i glesbygdsområden där alternativ användningen av lokalerna kan vara näst intill obefintlig. Därmed följer i regel mycket låga marknadsvärden, vilket innebär svårigheter att använda fastigheten som säkerhet för krediten.

Konsekvensen av detta är att möjligheterna till banklån minskar, allra mest för företag som grundats av unga individer utan god kredithistorik, som säljer en produkt eller tjänst som är ny eller innovativ samt företag som inte har fysiska kapitaltillgångar att pantsätta.¹¹

Ofullständiga kapitalmarknader ger därför teoretiska stöd för att staten har en roll att fylla vad gäller finansiering av framför allt små och innovativa bolag. Givet att staten bestämmer sig för att stötta innovativa företag uppkommer frågan om hur detta skall göras. En viktig fråga blir sålunda att identifiera *vilka* företag som bör erhålla stöd. För att få optimal effekt borde staten subventionera de innovationer som kan förväntas bli lönsamma men som inte kan finna finansiering på den reguljära kreditmarknaden. Ifall staten stöder investeringar som ändå skulle ha gjorts riskeras en undanträngningseffekt (*crowding out*), då företagen ersätter privat kapital med statligt kapital.¹²

En specifik form av ofullständiga kapitalmarknader blir idag allt mer tydlig i Sveriges mer glesbefolkade regioner, där lokala bankkontor med god lokalkännedom avvecklas och ersätts med storbanker i städerna och virtuella banker på Internet. Som inte minst entreprenörskapsforskningen visat är personen ofta viktigare än affärsidén vid kreditprövningen av mindre företag och nystartare. Med ett allt glesare nät av lokala bankkontor minskar också den personkännedom som den här typen av kreditprövning bygger på – något som riskerar att drabba mer perifera regioner och deras näringsliv särskilt hårt.¹³

⁸ Det är dock omdiskuterat hur stort detta problem är i realiteten. Ett finansieringsgap kan ha olika förklaringar, se exempelvis Tillväxtanalys (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner - Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*. Bilaga 5.

⁹ Arkelof, G.A. (1970) "The Markets for Lemons: Quality Uncertainty and the market mechanism".

¹⁰ Cooter, R.D. & Schäfer, H-B (2012) *Solomon's knot: How Law Can End the Poverty of Nations*.

¹¹ Företag kan även få tillgång till kapital genom s.k. riskkapital (venture capital bolag). Dessa bolag tar över delar av ägandet och tjänar senare pengar då bolaget säljs vidare till ett annat företag eller börsnoteras (Initial public offering, IPO). VC-bolag har dock stora transaktionskostnader vad gäller granskningen av bolagen de finansieras, vilket innebär att VC-finansiering inte i första hand passar nystartade företag som behöver begränsade summor. Företag kan även tillföras kapital genom s.k. affärsänglar.

¹² Lerner, J. (2009). *Boulevard of broken Dreams*.

¹³ Detta var också ett motiv för etableringen av aktörer som Inlandsinnovation, som ju är ett sentida exempel på statlig interventionspolitik.

2.2.2 Positiva externa effekter

En *positiv extern effekt* innebär att en handling från till exempel ett företag ger positiva effekter på andra parter utan att det påverkar det egna företaget. Ett exempel är företag som utvecklar tekniska lösningar för en produkt som kan användas av andra företag.¹⁴ Eftersom ett företag som producerar positiva externaliteter inte kan ta betalt för dessa så leder detta till att en för liten mängd av varan/tjänsten blir producerad. Detta gäller särskilt företags satsningar på forskning och innovation som kan vara svåra att finansiera privat.

De positiva externa effekterna som kommer av innovativ verksamhet ger ett argument till olika typer av innovationsstöd. Redan idag finansieras framför allt grundforskning vid universitet och högskolor av staten, med motiveringen att det inte vore lönsamt för ett vinstdrivande företag att göra dessa satsningar då de inte kan förväntas generera tillräckligt stora vinster. Samma resonemang kan användas på något mer kommersiella projekt, men som inte är lönsamma nog på marknaden för att till exempel risken är för stor eller för att det tar för lång tid för produkten att nå marknaden. Ett exempel på detta är satsningarna på alternativ och förnybar energi som ofta förutsätter systemlösningar som enskilda företag ensamma inte kan klara av. I dagens globaliserade ekonomi är möjligheterna för positiva externa effekter stora.

2.2.3 Systemtänkande och staten som ledare

På senare år har vi inom innovationspolitiken sett en dragning mot vad som kallas för ett systemperspektiv. En bidragande orsak till detta är det som ofta går under benämningen ”den svenska paradoxen” – det faktum att Sverige lägger mycket pengar på FoU och innovationsfrämjande åtgärder som inte ger avtryck i innovationer och högteknologisk export.¹⁵ För att förklara detta har det argumenterats för att det krävs ett bredare perspektiv för att helt förstå hur innovation och det svenska innovationssystemet fungerar. Systemperspektivet har även utvecklats som en kritik mot den linjära ansats som tidigare dominerat inom innovationsforskningen.¹⁶

Precis som det finns marknadsimperfectioner existerar det även systemproblem. Det kan vara bristande koordination mellan olika aktörer vilket missgynnar systemets utveckling som helhet. Det finns även risker med att företag eller sektorer låst fast sig i gamla tekniker med konsekvensen att förnyelseförmågan avstannar. En fördel med denna systemansats är att den ökar förståelsen för den komplexitet som omgärdar innovationsprocessen. Genom den breda ansatsen öppnar även systemansatsen upp för fler argument till en aktiv närings- och innovationspolitik. Systemansatsen tenderar därför att tillskriva staten en stark(are) roll som samordnare av innovationssystemet.¹⁷

Ett färskt exempel på en förespråkare för en starkare roll för staten utgörs av Mariana Mazzucato. I en uppmärksammad bok skriver hon om hur staten har en mer aktiv roll att spela vad gäller innovationer än vad som normalt beskrivs i litteraturen.¹⁸ Mazzucato beskriver hur staten i flera fall spelat en stor roll vid utvecklingen av innovationer, inte endast genom att korrigera marknadsmisslyckaden (likt de beskrivna ovan) utan genom att aktivt styra den tekniska utvecklingen från idé tills en produkt är så pass utvecklad att

¹⁴ Arrow, K.J (1962). ”The Economic Implications of Learning by Doing.”

¹⁵ Tillväxtanalys (2012) ”Globala värdekedjor och internationell konkurrenskraft”. WP/PM 2012:23, s.27-29
Den svenska paradoxen ifrågasätts dock av Andersson m.fl. (2013) i boken *Det innovativa Sverige*.

¹⁶ Edquist, C (2014). ”En enhetlig innovationspolitik – varför, vad och hur?”

¹⁷ Ibid

¹⁸ Mazzucato, M (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public Vs. Private Sector Myths*.

marknaden utan risk kan ta över dess utveckling. Mazzucato nämner hur amerikansk militär FoU ligger bakom produkter så som iPhone och Internet och menar att dessa innovationer inte hade tillkommit utan detta statliga stöd.

Mazzucato menar därför att statens roll inte endast kan reduceras till att korrigera marknadsmisslyckanden, utan att staten behöver ta en mer aktiv roll i hela processen från grundläggande FoU till mer tillämpad utveckling, innan ett privat företag kan ta över och sälja produkten/tjänsten. Med ungefär samma perspektiv beskriver Michael Porter hur staten kan höja tillväxttakten i en ekonomi genom att sätta hårda tekniska miljökrav på produkter och därmed stimulera till teknisk innovation och nya affärsmodeller. En aktiv stat kan enligt ansatsen således odla fram mer tillväxt än vad en mer passiv stat lyckas med.

2.3 Argument mot statliga stöd

I litteraturen diskuteras flera argument som vänder sig emot att staten ägnar sig åt aktiv näringspolitik. Ofta pekas det på hur delar av den politik som bedrivs inte syftar till att korrigera marknadsmisslyckanden samt att statliga stöd är förenade med olyckliga bieffekter.

2.3.1 Public choice och privilegiejakt

Nationalekonomisk forskning som tar hänsyn till politiska faktorer, *public choice*, har uppmärksammat hur det är möjligt för grupper och företag att få tillgång till statens resurser. Detta beteende, benämnt privilegiejakt (*rent-seeking*), innebär att skattemedel kan komma att delas ut till företag eller intressegrupper som förmår påverka politiken på rätt sätt, inte för att det maximerar den samhällsekonomiska nyttan. Genom till exempel lobbying, opinionsbildning eller genom att söka selektiva stöd kan organisationerna få tillgång till pengar, särskilda regleringar eller liknande, som gör att de kan göra en större vinst än vad annars hade varit fallet.¹⁹

Då staten aktivt lämnar ekonomiska stöd i former av exempelvis subventioner, lån och skatteundantag finns det sålunda en risk att dessa medel inte går till de företag som har mest nytta av dem, utan de som är mest skickliga på att söka medel, influera politiker eller ägnar sig åt en teknik som vid tillfället anses vara värd att stötta.

Om politiken primärt inriktas på generella policyåtgärder minskar risken att dessa fångas av särintressen som utnyttjar dem för egen vinning. Ifall näringspolitiken däremot primärt använder sig av riktade insatser, subventioner och regler ökar risken för privilegiejakt (*rent-seeking*). Det finns då fler möjligheter för företag och intressegrupper att söka stöd. De företag som är skickliga kan i sin tur slå ut eller blockera företag som är mindre skickliga på att söka stöd, för att på så vis hamna i en mer gynnsam konkurrenssituation.²⁰

2.3.2 Kunskapsproblemet och "picking winners"

Styrkan i en marknadsekonomi är att den förmedlar och samordnar kunskap från alla ingående individer till att göra extremt komplicerade varor och tjänster. I en känd essä beskriver Leonard E. Read hur ingen enskild individ ens kan konstruera en så pass enkel vara som en blyertspenna. I Douglas Adams bok "Liftarens guide till galaxen" upptäcker huvudpersonen snabbt när han hamnar på en obebodd planet att han helt ensam "inte ens

¹⁹ Mueller, D.C. (2003). *Public choice III*.

²⁰ Stigler, G.J. (1971). "The theory of Economic Regulation".

kan bygga en brödrost”. Poängen i båda fallen är att marknaden samordnar information på ett sätt som en enskild planerare svårligen kan göra på egen hand.

Detta innebär att det kan vara svårt för staten att veta exakt var och när den skall intervensera för att få marknaden att fungera bättre. Det är även svårt att förklara varför staten skulle vara bättre på att identifiera potentiellt lönsamma investeringar och företag än den privata marknaden. Ett exempel på området kan vara riskkapitalbolagen. Dessa bolag lägger stora resurser på att identifiera individer och företag som har potential och som är värda att satsa på. Givet att dessa företag lyckas väl i sitt arbete minskar behovet av statlig intervention. Vidare leder detta även till att de företag som inte erhållit privat finansiering även är företag som inte heller bör få finansiering då de inte är långsiktigt konkurrenskraftiga. Med detta som bakgrund finns en risk att statliga interventioner inte ger önskat utfall och därmed innebär slöseri med skattemedel.²¹

2.3.3 Snedvridningar och teknikutveckling

Ytterligare ett problem utgörs av de snedvridande effekterna som företagsstöd kan ha på företagets konkurrenskraft. Mekaniken bakom konkurrenssnedvridning är att om ett stöd ges till ett företag finns det alltid en risk att detta leder till att ett mindre produktivt företag kan konkurrera ut ett i grunden starkare och mer produktivt företag.

Det har diskuterats hur stora dessa undanträngningseffekter kan vara och några exempel från arbetsmarknaden visar att fenomenet både existerar och kan vara betydande. Ett exempel på denna problematik ges av rapporten ”*Direkta undanträngningseffekter på arbetsmarknaden*” där det påvisades att vissa arbetsmarknadsåtgärder haft stora undanträngningseffekter.²² Exempelvis konstaterades att för varje 100 API-platser trängdes 95 ordinarie jobb ut.²³ Att företagsstöd kan leda till snedvridning av konkurrensen visas även av småföretagsdelegationen.²⁴

Denna problematik försvinner om en reform är allmän och träffar alla företag per automatik. Vi ser därmed att selektiva företagsstöd kan vara förenade med snedvridande effekter och beteenden som premierar privilegiejakt.

Till de ovan nämnda argumenten finns det ett antal utmaningar som bör tas i beaktande vid införande och bedömning av ett företagsstöd. Det kan handla om felaktiga satsningar, administrationskostnader och strukturomvandling.

Policyåtgärder kan ha bredare mål

Ovanstående sammanställning utgår från ekonomisk teori. Det bör dock påpekas, det kanske självklara, att tillkomsten av stöden ofta förklaras utifrån politiska mål och ambitioner (vilket beskrivs i kapitel 4). Stöden har därför tillkommit utifrån andra grunder än strikt ekonomiska. Därmed kan det finnas skäl till att stöden också behöver utvärderas utifrån en bredare ansats än strikt företagsekonomisk effektivitet.

²¹ Lerner, J. (2009). *Boulevard of broken Dreams*.

²² Dahlgren, M och Forslund, A (1999) *Direkta undanträngningseffekter av arbetspolitiska åtgärder*.

²³ Beredskapsarbeten, arbetslivsutveckling (ALU) samt arbetsplatsintroduktion (API).

²⁴ SOU 1998:94. *Småföretagsdelegationens rapport 7*.

2.4 Lokaliseringsbeslut och politiska interventioner

2.4.1 Politiska motiv till statliga interventioner

Även om de teoretiska argumenten för att lita till marknadskrafterna, och de inneboende mekanismer att säkra en effektiv resursanvändning som en fri marknadsekonomi sägs innefatta ter sig övertygande, så har det från ett politiskt perspektiv ansetts motiverat att arbeta med statliga interventioner. Ett skäl har återfunnits i behovet av att snabba på en utveckling där en ren marknadsstyrning anses vara för långsam och ofokuserad (som i exemplet med asiatiska tigerekonomier där statlig intervention ofta varit förutsättningen för en snabb industriell och ekonomisk utveckling). Ett annat skäl är behovet av att stimulera en utveckling som innefattar systemförändringar med stora krav på investeringar i teknologi och infrastruktur, t ex behovet av att ersätta energikällor baserade på fossila bränslen med förnybara och hållbara energisystem. En tredje anledning kan vara politiska ambitioner att ge alla landsdelar likartade förutsättningar för överlevnad och utveckling och därmed tillvarata den utvecklingspotential som olika delar av ett land representerar. Sådana politiska ambitioner har t ex utgjort grunden för den svenska lokaliserings- och regionalpolitiken över flera decennier; ett politikområde som genom åren allt mer kommit att domineras av tillväxtmål snarare än av de tidigare så framträdande jämlikhetsmålen.

Att stötta utveckling av förnybar energi och aktivt medverka till etableringen av en infrastruktur som underlättar en omställning till en mer hållbar energiförsörjning kan ses som en politik ägnad att underlätta en nödvändig strukturomvandling som en otyglad marknadsekonomi inte klarar av - eller åtminstone behöver betydligt längre tid på sig för att klara av. Även om t ex den svenska etanolsatsningen av många uppfattas som ett exempel på hur ”okunniga politiker” ger sig in i uppgifter som man inte har kompetens att klara av torde de flesta ändå inse och acceptera den roll samhälle och samhälleligt finansierad forskning och FoU spelar för att främja en önskvärd strukturomvandling i samhället inom t ex energiområdet. Med detta perspektiv torde också den insats samhället i olika former gjort för att möjliggöra Facebooks etablering av sitt första europeiska data-center i Sverige och Luleå kunna försvaras; en insats som förutom sedvanliga investeringsstöd också möjliggjordes av ett tidigare strukturfondsprojekt med lokala och regionala finansiärer.²⁵

Mer omdiskuterad är då den roll samhällelig intervention historiskt spelat för att *motverka* strukturomvandlingseffekter i t ex svensk textil- och varvsindustri – insatser som i efterhand kommit att uppfattas som åtgärder som enbart gjort en nödvändig omställning av näringslivet längre och mer plågsam än den annars skulle behövt vara. Å andra sidan ser många med tacksamhet på de kapitaltillskott som staten under år av lågkonjunktur bidragit med som ägare till gruvföretaget LKAB. Utan den här typen av insatser skulle LKAB till exempel under det senaste decenniet inte kunna leverera in de miljarder av vinstöverskott till statskassan som gruvföretaget genererat. Att särskilja interventioner baserade på strukturförändring respektive tillfälliga konjunktursvackor verkar således vara en kritisk uppgift.

Flyttar vi diskussionen från företags/branschnivå till regional nivå är vi också inne på regionalpolitikens område. Den svenska regionalpolitiken har sedan 1960-talet haft ambitioner att stödja särskilt utsatta regioner. Ur politisk synvinkel har det setts som problematiskt att vissa regioner tappat arbetstillfällena, och befolkning. Den senaste femtioårsperioden har utvecklingen varit tydlig. Landsbygdsområden tappar generellt i form av nya arbetstillfällena och befolkning medan storstadsregioner växer. Utvecklingen är också

²⁵ Se vidare Ylinenpää, H (2014); ”Etableringen av Facebooks Europeiska datacenter i Sverige och Luleå – en ex ante-utvärdering”.

tydlig för en uppsättning indikatorer som visar hur regionerna utvecklas, där exempelvis lönesumma per capita och utbildningsnivå generellt är högre i storstadsregioner än i landsbygdsregioner. Det generella mönstret är att det startas fler företag/ capita i storstadsregionerna samt att det i dessa är en större andel innovativa företag än i landsbygdsregionerna. Det senare påståendet nagelfars emellertid i en nyutkommen bok författad 2015 av forskare vid de tre nationella excellence centren inom området innovationssystemforskning²⁶. I ett av bokens kapitel utmanar Wincent m.fl. den så vanligt förekommande uppfattningen att innovativitet är detsamma som immateriella rättigheter (i första hand patent) och analyserar i stället Sveriges alla regioner utifrån ett alternativt sätt att mäta innovationer i form av effekterna på produktivitet och ekonomisk utveckling på regional nivå. Genom att ta hänsyn till att innovationer också kan innefatta olika former av smart kopiering (arbitrage) och skiften av teknologier på regional nivå (och därmed också vara nya för företaget eller regionen utan att vara helt ”nya för världen”) blir visserligen Stockholm som huvudstadsregion fortfarande en ledande sådan, men får nu sällskap av regioner som Jämtland och Gotland. Norrbotten kliver här fram som en mönsterbrytande region som i innovativt avseende satsar på nyskapande investeringar och en ökad användning av produktionsfaktorn kapital. Förutom att bidra med ett alternativt sätt att se på och mäta innovationer kan detta bidrag också ses som ett sätt att nyansera en i verkligheten mångfacetterad bild av vad innovationer egentligen består av.

2.4.2 Företags lokaliseringsbeslut och den regionala miljön

Ett viktigt mål i den regionala tillväxtpolitiken är att bidra till att nya företag kan etablera sig i stödområdena, samt att befintliga företag ges goda förutsättningar att utvecklas. Vi ska därför i det följande kort diskutera några teoretiska grunder till företags lokaliseringsbeslut samt vilken betydelse den regionala miljön har för företags tillväxtförutsättningar.

Länders och regioners komparativa fördelar

De svenska regionerna är olika och uppvisar såväl olika konkurrensfördelar som olika utvecklingsmönster. Att utvecklingen i Sveriges regioner ser så olika ut har givetvis olika förklaringar. En förklaring handlar om faktorer som påverkar företags lokaliseringsbeslut. Det finns en omfattande ekonomisk teoribildning runt företags lokaliseringsbeslut.²⁷ Heckscher-Ohlin utvecklade under 1900-talets första hälft en modell som i grunden avsåg att förklara handelsmönster mellan olika länder. Teoribildningen menar att länder specialiserar sig på att producera varor för vilka de har komparativa fördelar i termer av nödvändiga produktionsfaktorer. Slutsatsen innebär exempelvis att länder med riklig tillgång på kapital specialiserar sig på produktion av kapitalintensiva varor medan länder med riklig tillgång på högutbildad arbetskraft specialiserar sig på produktion av varor och tjänster som är intensiva i högutbildad arbetskraft.

Om vi sammanfattar senare studier som analyserat bestämningsfaktorer bakom företags lokaliseringsbeslut syns åtminstone två tendenser. För det första, av tillgångsfaktorerna är tillgången på arbetskraft med de rätta kvalifikationerna den mest avgörande lokaliseringsfaktorn. För det andra, vid sidan om tillgången på produktionsfaktorer ser vi att aggro-

²⁶ Andersson m.fl. (2015), *Det innovativa Sverige 2. Innovation och attraktion i stad och på landsbygd*.

²⁷ För en illustrativ sammanfattning, se Tillväxtanalys (2015) ”Var gör innovationsstöden mest nytta? Stora skillnader i effekt mellan olika regioner”. PM 2015:17

merationsfaktorer så som närhet till marknader och leverantörer, inklusive spillover-effekter, är viktiga lokaliseringsfaktorer.²⁸

Förutom de nämnda lokaliseringsfaktorerna finns givetvis ytterligare faktorer som påverkar ett företags lokalisering. Exempelvis naturgivna förutsättningar, närhet till råvaror, platsers attraktivitet mm.

Kluster

Under senare år har stor uppmärksamhet riktats mot kluster och lokaliseringsmässiga fördelar för företag som ingår i kluster. En av de viktigare positiva effekterna av kluster handlar om spillovereffekter avseende kunskapsöverföring mellan företagen. Kunskap sprids, oavsett ägaren vill det eller inte. Trots modern informationsteknologi ser det också ut som att lokalt bunden kunskap sprids mer effektivt om aktörerna ligger inom en geografisk närhet än om avstånden är långa. Detta beror bland annat på att särskilt avancerad kunskap sprids och utvecklas genom en dialog mellan avsändare och mottagare.

Denna uppfattning utmanas emellertid av den forskning som intresserat sig för distribuerade innovativa system och öppen innovation (*open innovation*). Utvecklingen av modern informations- och kommunikationsteknik har sålunda öppnat för ett mer effektivt distansoberoende utvecklingssamarbete, något som t ex manifesteras i det innovationssystem som biltestverksamheten i norra Sveriges inland är en del av. Många företag har dragit ner verksamheten i sina egna slutna FoU-avdelningar och samarbetar idag nära forskare och forskningsavdelningar kopplade till svenska och utländska universitet – en utveckling som också inneburit ett mer distribuerat innovativt system. Tillsammans med utvecklingen av ”open innovation communities” bestående av tidiga krävande kunder/ användare har de innovativa systemen för många företag således utvecklats till mer av virtuella innovativa system sammanlänkade av modern informationsteknik som kompletterar interaktionen som sker med partner i företagets närmaste omgivning.

2.4.3 Den regionala miljöns betydelse för företags tillväxtförutsättningar

Nära besläktad med spilloverteori och kluster finns en något mer heterogen teoribildning som går lite längre när det gäller att förklara regionernas betydelse. Ett gemensamt drag i denna litteratur är den något bredare systemansatsen som nämnts i kap 2.2.3. I denna förklaringsmodell betonas betydelsen av länkar mellan näringsliv, stat och akademi. Enligt detta perspektiv är det viktigt att det finns ett fungerande regionalt innovationssystem som omgärdar klustret/företagen. Beroendet av regionala innovationssystem har visat sig starkt när det gäller uppkomst och produktion av nya produkter och innovationer.²⁹ Kvaliteten på detta system påverkar sannolikheten för ett företag att bedriva innovation. Strukturella problem i regionen påverkar densamma negativt. Forskning inom dessa områden visar att en rad politikområden måste samverka och arbeta mot gemensamma mål för att skapa en näringslivsmiljö som främjar innovation.

²⁸ Ibid. Sid 13-16.

²⁹ Asheim, B.T, Lawton Smith, H. & Oughton, C. (2011). ”Regional Innovation Systems: Theory, Empirics and Policy”. Cook, P. (2004). *Evolution of regional innovation systems: emergence, theory, challenge for action*.

Slutsatserna från ovanstående sammanfattning blir som följer:

- Länder (och regioner) specialiserar sig på att producera varor och tjänster där de har komparativa fördelar. Regioner med god tillgång på nödvändiga produktionsfaktorer, såsom exempelvis skog och malm specialiserar sig på produktion av varor inom dessa områden. Regioner med god tillgång på högutbildad arbetskraft specialiserar sig på produktion av varor och tjänster som är intensiva avseende högutbildad arbetskraft.
- För särskilt kunskapsintensiva företag inom tjänstenäringarna finns fördelar att vara lokaliserade i täta miljöer utifrån spillover- och klusterteori.
- Utifrån systemtänkandet har företag lokaliserade i regioner med starka innovationssystem fördelar jämfört med företag som ligger i regioner med svagt utvecklade innovationssystem.
- Genom olika former av distribuerade innovativa system har regioner utanför våra storstäder möjligheter att med hjälp av modern informationsteknik kompensera för avsaknaden av en lokal kritisk massa av aktörer och resurser och därmed komplettera den interaktion som sker med partners i företagets närmaste omgivning.

3 Företags behov av finansiellt kapital

I ett företags verksamhet uppstår löpande olika former av resursbehov. Vissa av dem är knutna till entreprenören, medan andra måste tillföras företaget. Lokaler, utrustning, kompetens kan vara exempel på det senare. Finansiellt kapital behövs i någon form för att lösa merparten av sådana resursbehov. Beroende på olika faktorer som företagets storlek, bransch och tillväxtfas varierar resursbehovet och därmed även tänkbara finansieringsformer. Nystartade och små företag kan till exempel använda vänner och familj.³⁰ Lönsamma företag med etablerad verksamhet kan finansiera delar eller kanske t.o.m. hela kapitalbehovet internt med pengar från betalningsöverskott. Leasing är en annan finansieringsform som löser ett företags investeringsbehov utan att det behöver binda sitt kapital.

När intern finansiering inte är möjlig, tillräcklig eller av olika skäl inte är önskvärd får finansieringen sökas externt. Den vanligaste externa finansieringen är skuldkapital (lån), ofta via banker men även från andra finansbolag. I vissa fall kan även offentliga finansierares lån och bidrag vara ett finansieringsalternativ. Andra möjligheter kan vara att använda sig av ägarkapital (affärsänglar och riskkapitalbolag) där nya investerare blir delägare i företaget och därmed ofta vill ha en plats i styrelsen.³¹ Vissa företagare är dock tveksam till en sådan finansieringsform där det egna ägandet ”späds ut”. Är denna tveksamhet särskilt uttalad kan man prata om kontrollaversion. Med detta menas en företagares ovilja att lämna ifrån sig kontrollen av företaget.³² Forskning visar att överdriven skepsis mot externt kapital riskerar att resultera i en suboptimal investeringsnivå och därigenom påverka tillväxten negativt.³³

Forskare har pekat på att företagare inte är neutrala inför valet av finansieringskällor.³⁴ Den så kallade ”pecking order”-teorin menar att det finns en hierarkisk ordning där företag prioriterar internt kapital framför externt.

Tidiga utvecklingsinsatser, till exempel produktutveckling och marknadsföring, behöver naturligtvis finansieras även om entreprenören saknar egna medel och företaget inte ännu tjänar tillräckligt med pengar. På samma sätt uppstår behov av extern finansiering i många företag i samband med en expansion, marknadsutvidgning, förändringar i företagets utbud etcetera. En fungerande kapitalförsörjningsmarknad är därför en betydelsefull förutsättning för ett expansivt och konkurrenskraftigt näringsliv.

3.1 Kapitalförsörjning som fungerande marknad?

Kan då kapitalförsörjning anses vara en fungerande marknad? Detta har diskuterats under lång tid och i synnerhet avseende små företags finansieringsmöjligheter³⁵. Resultaten är

³⁰ Särskilt bland unga och små företag kan i vissa fall även s.k *bootstrapping* vara ett sätt att lösa resursbehov med inget, eller litet, nyttjande av finansiella medel. Konkret kan detta betyda obetalda insatser av släkt eller vänner, lån av utrustning, samnyttjande av resurser med andra företag etc. Se t.ex. Winborg J & Landström H, (2001), “Financial bootstrapping in small businesses”; Winborg J, (2009), “Use of financial bootstrapping in new businesses: a question of last resort?”; Cornwall J, (2010), *Bootstrapping*.

³¹ Eller i vissa fall får möjlighet att i framtiden bli delägare. Se även t.ex. Isaksson A, (1998), ”Venture Capital – begrepp och definitioner”.

³² Se t.ex. Tucker J & Lean J, (2003) ”Small firm finance and public policy” samt Cressy R & Olofsson C, (1996), “Financial Conditions for SMEs in Sweden”

³³ Se t.ex. Hutchinson P & Ray G, (1986), “Surviving the Financial Stress of Small Enterprise Growth”

³⁴ Myers S C, (1984), “The Capital Structure Puzzle”

³⁵ Åtminstone sedan 1930-talet (MacMillan rapporten). Se Landström H, (2003), “De små företagens kapitalförsörjning – kunskaper och implikationer”.

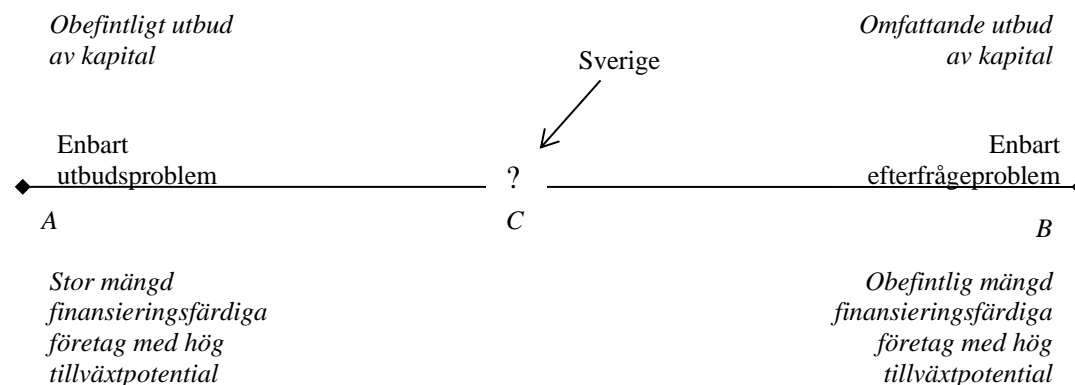
varierande. I en studie från 1998 finner till exempel Olofsson och Berggren att finansieringen inte var något framträdande problem för företag³⁶. I en konsultstudie från 2008 identifieras däremot ett gap i det externa finansieringsutbudet mellan såddfasen och nästa fas³⁷. Gapet bedömdes ligga i intervallet 1–2 miljoner kronor upp till 10–20 miljoner kronor. I rapporten påpekades även en geografisk aspekt på säkerheter för banklån. Låga andrahandsvärden på fastigheter och anläggningar kan i inlandet och på mindre orter medföra svårigheter att få banklån.³⁸

En viss polarisering kan generellt iaktas mellan å ena sidan de som hävdar att det finns för lite tillgängligt kapital och de som hävdar att ”bra idéer alltid får finansiering”. Den förra åsikten tar utgångspunkt i en befintlig efterfrågan som inte kan tillgodoses. Det finns enligt dem finansieringsfärdiga företag med tillväxtpotential, men ett utbudsunderskott – för lite disponibelt kapital att möta den faktiska efterfrågan. Den senare uppfattningen hävdar i stället att utbudsaktörerna fungerar rationellt och finansierar de företag som uppfyller finansierarnas rimliga krav. De företag som har problem med sin finansiering saknar enligt detta synsätt tillväxtpotential, har dåliga affärsidéer eller är helt enkelt inte finansieringsfärdiga (dvs. bristande *investor readiness*).

3.2 Kapitalförsörjningsgap

När företags finansieringsmöjligheter diskuteras används ofta uttrycket ”kapitalförsörjningsgap” för att beskriva en obalans på marknaden, oavsett om eventuella brister kan kopplas till utbuds- eller efterfrågesidan (eller båda).³⁹ Resonemanget illustreras schematiskt i Figur 1 nedan.

Figur 1 Schematisk positioneringslinje för utbud och efterfrågan på en kapitalförsörjningsmarknad

Källa: Tillväxtanalys, (2009), "Staten och riskkapitalet". Något bearbetad.

I punkt A är problemet enbart av utbudskaraktär, medan punkt B motsvarar den andra extremen – med alla bristerna på efterfrågesidan. Rimligen är det få, om ens några, länder eller regioner som befinner sig i extrempunkterna A och B, däremot kan det exakta läget

³⁶ Olofsson C & Berggren B, (1998), "De mindre företagens finansiella villkor - en replikstudie".

³⁷ SWECO EuroFutures, (2008), *Strukturfonder för kompletterande kapitalförsörjning i Sverige*. En sammanfattning av åtta behovsstudier inför ett JEREMIE-initiativ

³⁸ SWECO EuroFutures, (2008), *Strukturfonder för kompletterande kapitalförsörjning*. Se även Glesbygdverket, (2006), *Småföretagandets villkor i gles- och landsbygder*.

³⁹ Se även Tillväxtanalys (2009). "Staten och riskkapitalet".

för punkten C vara en intressant fråga. Ett rimligt antagande är dessutom att positionen C inte är statisk. Tvärtom kan olika lägen finnas beroende på när i tid en studie sker, vilken bransch som studeras och vilket geografiskt område som avses etcetera. Positionen på punkt C kommer naturligtvis att vara betydelsefull när eventuella policyåtgärder diskuteras.

Vad skulle då tänkbara orsaker vara till ett eventuellt gap? Forskningen pekar på ett flertal anledningar⁴⁰. Det kan till exempel föreligga *informationsasymmetri*⁴¹. Med det menas att informationen i en viss situation är ojämnt fördelade mellan de inblandade parterna. Till exempel kan det antas att den enskilde företagaren har bättre kunskap om sitt eget företag än finansiären. Finansiären kan i sin tur ha större kunskaper om marknaden som helhet. Företagaren kan också ha bristande kunskaper om finansieringsmarknadens aktörer och vilka finansieringsinstrument de erbjuder samt inte minst vilka krav som ställs på företag som söker finansiering och hur företaget ska presenteras. De kan även finnas *bedömningsproblem* för finansiärer, i synnerhet för små och unga företag som saknar ”historia” (*track record*) och kanske även har mindre utvecklade ekonomisystem än större väletablerade företag. Ovanstående aspekter tillsammans med den stora ”dödligheten” bland nystartade företag⁴² leder till att finansiärerna sammantaget uppfattar *risken* som hög. Storleken på investeringarna har också betydelse, *transaktionskostnaderna* är proportionellt högre för mindre investeringar än för större.

Vid lån kan en bedömd hög risknivå av bland annat ovanstående skäl endera leda till krav från finansiären på högre räntenivåer och/eller krav på större säkerheter, eller till och med ett rent avslag. I det förra fallet kan företaget bedöma kostnader och därmed företagets finansiella risk som varande för hög och tvingas avstå från lånet. Alternativt kan svårigheter att skaffa tillräckligt starka säkerheter leda till samma utfall. I det senare fallet uppstår en kreditransonering – inget lån är möjligt. I båda dessa fall kan företaget emellertid uppfatta kreditmarknaden som begränsad och utfallet som indikationer på förekomsten av finansieringsgap.⁴³

I tillägg till orsaker som informationsasymmetri, brister i ”track record” etcetera finns också en diskussion om kapitalförsörjningsmarknadens ”täthet”. Nightingale m.fl. hävdar att såväl eventuella svårigheter för företag att hitta finansiering som motsvarande problem för investerare att finna intressanta objekt kan förklaras med ”tunna” marknader.⁴⁴ Med det åsyftas en sammantagen bedömning av antalet aktörer på såväl utbuds- som efterfrågesidan, omfattningen av kontakter, förekomsten av kvalificerade stödfunktioner samt en likvid och fungerande exitmarknad. En ”tunn” marknad innebär då problem (tid och kostnader) för aktörer att hitta varandra och sluta avtal.

⁴⁰ För en bra introduktion se t.ex. Landström H, (2003), ”De små företagens kapitalförsörjning - kunskaper och implikationer”.

⁴¹ Se t.ex. Williamson OE, (1975), *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications*; Amit R m.fl. (1998), ”Why do venture capital firms exist? Theory and Canadian evidence”

⁴² Dödligheten är avsevärd. Två svenska studier som undersökt överlevnaden bland nystartade företags första femårsperiod rapporterar en överlevnadsgrad på 24 respektive 31 procent. Se Andersson L-F, (2007), ”Företagsdynamik och tillväxt” respektive Glesbygdverket, (2007), ”Starta, leva, växa”.

⁴³ Se även t.ex. Stiglitz JE & Weiss A, (1981), ”Credit Rationing in Markets with Imperfect Information”.

⁴⁴ Nightingale m.fl., (2009), *From Funding Gaps to Thin Markets: UK Government Support for Early Stage Venture Capital*

3.2.1 Nyansering

Sammanfattningsvis pekar ovanstående resonemang på ett behov av att nyansera begreppet ”finansieringsgap”. Ett sätt kan vara en enkel uppdelning i två delgrupper: (i) Ett *upplevt finansieringsgap* – företag upplever ett bristande utbud. Företag söker finansiering, men lyckas inte beroende på dåliga affärsidéer. (ii) Ett *reellt finansieringsgap* – företag söker finansiering, men lyckas inte trots goda affärsidéer och tillväxtpotential. Orsaken kan vara utbudsbrist av kapital eller att företag och finansiärer inte hittar varandra på marknaden. Kunskap om finansieringsobjekt respektive finansieringsinstrument når inte fram i önskad omfattning till aktörerna. Dessutom kan problem finnas i brist på *tillgång till säkerheter*.

Ett ofta diskuterat exempel ligger i finansiering av nya eller ombyggda fastigheter och lokaler i glesbygdsområden där alternativ användningen av lokalerna kan vara näst intill obefintlig. Därmed följer i regel mycket låga marknadsvärden, vilket innebär svårigheter att använda fastigheten som säkerhet för krediten.

Denna, mycket schematiska, kategorisering ger upphov till olika reflektioner och problembeskrivningar. Ur företagarens perspektiv föreligger finansieringssvårigheter i såväl (i) och (ii). Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det kategori (ii) som kan föda en diskussion om statlig intervention. Här kan flera åtgärder vara tänkbara. Dels insatser för att öka utbudet av kapital men också till exempel information, främjande av affärsängelnätverk, *investment readiness* åtgärder för företag, statliga säkerheter etcetera.

Ett eventuellt finansieringsgap kan således ha olika orsaker, uppfattas olika av de involverade aktörerna samt kräva olika design av policyåtgärder. Oavsett detta bör det understrykas att en situation där finansieringsfärdiga företag med tillväxtpotential inte kan hitta finansiering är ett problem. Såväl för det enskilda företaget som för samhällsekonomin.

4 Företagsstödens tillkomst, motiv och innehåll

I detta avsnitt ges en kort och summarisk beskrivning av hur den svenska regionalpolitiken har utvecklats över tid, från dess tidiga utformning till den nuvarande regionala tillväxtpolitiken.⁴⁵ Kapitlet innehåller även en beskrivning av de regionala företagsstöden som ingår i detta uppdrag.

4.1 Inledning

Staten har under flera decennier bedrivit insatser för att främja regional utveckling och för att utjämna skillnader mellan olika delar av landet. Inom ramen för den tidigare regionalpolitiken infördes investeringsstöd till företag med huvudsyfte att stimulera sysselsättning och utveckling. Stöden motiverades bland annat med att företag i glesa delar av landet långt från mer befolkningstäta områden och marknader hade geografiska lägesnackdelar som stöden ansågs kunna kompensera för.

Förutom selektiva stöd till investeringar i företag har politiken innehållit en antal olika insatser. Det har till exempel handlat om transportstöd, sysselsättningsbidrag, nedsatta arbetsgivaravgifter och sänkt skatt på el i vissa delar av landet. Antalet stöd och deras syfte har varierat över tid men flera av stöden har i huvudsak haft samma utformning och innehåll sedan 1970-talet, även om namnen på stöden har ändrats vid flera tillfällen. Namnändringar har skett i samband med att förordningar och stöd har uppdaterats och anpassats till nya förutsättningar och krav, både nationella och europeiska. Införandet av den regionala tillväxtpolitiken har också inneburit att stödområdena har utvidgats och tydligare har anpassats till målformuleringar om tillväxt i hela landet och ett nedtonat regionalpolitiskt inslag i politiken.

Utformningen av politiken har förändrats i takt med den ekonomiska utvecklingen och sedan 1990-talets mitt har medlemskapet i EU haft en stor inverkan på utformningen av den svenska politiken. Innehållsmässigt har dock förändringarna varit små och motiven till stöden ser också i huvudsak likadana ut idag som i början på 1970-talet. Stöden ska kompensera för permanenta lägesnackdelar såsom långa avstånd till marknader och befolkningkoncentrationer men även brist på tillgång till kapital och kompetens.

4.2 Regionalpolitikens tillkomst

Under 1900-talets första hälft användes statliga företagsstöd i liten utsträckning. Under 1950-talet kom tillväxten inom industrin att prioriteras och därigenom lades också grunden för en ny industripolitik. Den snabba industrialiseringen medförde en omflyttning från landsbygd till stad vilket så småningom började uppfattas som en utarmning av landsbygden.⁴⁶

Den svenska regionalpolitiken fick sitt riktiga genombrott i början av 1960-talet och växte fram som en respons på utflyttningen från Norrland.⁴⁷ Från 1965 till 1970 förlorade skogsläna nära 50 000 arbetstillfällen.⁴⁸ Den kraftiga utflyttningen från skogsläna följde av jord- och skogsbrukets rationalisering samt industrins behov av arbetskraft och koncentra-

⁴⁵ För en mer utförlig beskrivning se t.ex. Tillväxtanalys rapport ”Från en aktiv lokaliseringspolitik till en regional politik” (WP/PM 2012:18).

⁴⁶ Tillväxtanalys. *Tillväxtfakta 2015*.

⁴⁷ Tillväxtanalys (2012) ”Från en aktiv lokaliseringspolitik till en regional politik”

⁴⁸ DS 1999:50 *Regionalpolitiken. En ESO-rapport om tro och vetande*.

tion av verksamheter till större städer och industriorter. Minskningen av sysselsättningen inom jord- och skogsbruk balanserades inte av en motsvarande ökning av sysselsättningen inom industrin i skogslänen.⁴⁹

Den tidiga regionalpolitiken innehöll därför starka lokaliseringpolitiska inslag. För att behålla en balanserad utveckling i hela landet infördes insatser för att motverka de negativa effekterna av avfolkning i skogslänen. Under 1960-talet infördes de regionalpolitiska stödformerna lokaliseringstöd och sedermera även glesbygdsstöd. Med lokaliseringstödet infördes statliga lån och bidrag till investeringar i norra Sverige. Syftet var att förbättra förutsättningarna för etablering av företag i stödområdena och att främja industrins utveckling i vissa delar av Norrland, till exempel genom att stimulera omlokaliseringar från expansiva delar av landet. Den regionala nivån fick här en roll genom att länsstyrelserna fick ansvar för beredning och beslut om stöd.

Ett av regionalpolitikens syften under 1960-talet var att minska flaskhals- och överhettningproblemen i centralt belägna tillväxtregioner genom att främja en överflyttning av företagens expansion till ofta, men inte alltid, mer perifera områden präglade av lågt resursutnyttjande. Tanken var att detta skulle bidra till en snabbare och över hela landet mer jämnt fördelad ekonomisk expansion.⁵⁰

Efter flera lågkonjunkturer och ekonomiska kriser blev den internationella konkurrensen och Sveriges beroende av utvecklingen i omvärlden allt tydligare. Under 1970-talet inträffade två oljekriser, en lågkonjunktur och tre stora devalveringar. Under dessa krisår ökade mängden statliga stöd, några exempel på sådana insatser är statliga krispaket och stöd för att rädda företag i branscher som stål- och varvsindustrin. Både stöden och politiken kom att till stora delar handla om att minska de sysselsättningsmässiga effekterna av kriserna under 1970-talet, och även under 1980-talet.⁵¹

Transportstöd och sysselsättningsbidrag för stöd till varaktiga sysselsättningsökningar var två andra åtgärder som infördes i början av 1970-talet. Argumenten för transportstödet var vi första hand rättviseargument. Genom sin lokalisering i norra Sverige långt från de stora marknaderna i södra Sverige ansågs företag i norra Sverige få en orättvis hög transportkostnad.⁵² I början av 1980-talet infördes nedsatta socialavgifter för företag i Norrlands inland och i det inre delarna av Svealand.

Samtidigt hade en god ekonomisk utveckling gjort att den offentliga sektorn kunde expandera kraftigt. Utlokalisering och flytt av statliga myndigheter och arbetsplatser till områden utanför storstäderna blev ett verktyg för att skapa arbetstillfällen utanför storstadsregionerna. Utbyggnaden av nya universitet och högskolor fick också positiva regionalpolitiska effekter, utöver syftet att öka tillgängligheten till högre utbildningar. Genom nya grepp fick regionalpolitiken ett mer tydligt tvärsektorielt inslag.⁵³

4.3 Den regionala tillväxtpolitiken

Efter hand så ökade kraven på en mer effektiv och modern regionalpolitik, bättre anpassad till förändringarna i samhället. Statens roll har därför successivt förändrats från åtgärder för

⁴⁹ Tillväxtanalys (2012) ”Från en aktiv lokaliseringspolitik till en regional politik”.

⁵⁰ ITPS (2005) *Regionalpolitiken som tillväxtpolitik. Retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken*.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Tillväxtanalys. (2011) *Utvecklingskraft i kommuner och regioner - tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*.

att lösa akuta problem i följderna av strukturomvandlingar till att stödja och stärka nyföretagande i berörda områden.

Den stora förändringen av regionalpolitiken inleddes när politiken under 1990-talet omvandlades till en regional utvecklingspolitik för hela landet. Genom regeringens proposition ”En politik för tillväxt och livskraft i hela landet”⁵⁴ infördes begreppet regional utvecklingspolitik och politikområdet regionalpolitik ersattes med regional utvecklingspolitik. Regionalpolitikens mer traditionella utformning förändrades till en mer regionalt utformad och generell utvecklings- och tillväxtpolitik. Samma utveckling kan också ses i många andra länder, inte minst i de nordiska länderna.

Genom detta skifte i inriktningen på politiken tonades den geografiska dimensionen ned och ersattes med målsättningen att alla delar i landet ska bidra till hela landets tillväxt och utveckling. Politiken omfattar numera hela landet mot tidigare enbart vissa avgränsade geografiska områden. Den riktade och geografiskt avgränsade regionalpolitiken har ersatts av en politik som stödjer utveckling i alla delar av landet mot tidigare enbart vissa utpekade geografiska områden, även om tyngdpunkten fortfarande finns i regionalpolitiskt prioriterade områden. Medan den tidigare utjämningspolitiken försökte göra regionerna mer lika bygger den nuvarande regionala tillväxtpolitiken dessutom på att regionerna är olika. Skillnader i lokala och regionala förutsättningar kan därför på ett helt annat sätt än tidigare få genomslag i program och insatser.

Staten har dock fortfarande ett övergripande ansvar genom att den nationella strategin lägger fast de övergripande riktlinjerna för programarbete och genomförande. De regionala strukturfondsprogrammen tas sedan fram i regionala processer men styrs av både EU:s riktlinjer och regeringens nationella strategi. Staten fördelar även de regionala tillväxtmedlen till den regionala nivån, medel som till exempel kan användas för stöd till företag.

De flesta stödformer som infördes under 1960- och 1970-talen finns fortfarande kvar även om namnen på stöden och regelverken förändrats och anpassats till EU:s regelverk och andra förändrade förutsättningar. Syftet med regionalstöden har omformulerats från att vara stöttande till att främja en hållbar tillväxt i stödföretagen och regionen.

En förklaring till denna omvandling var att Sverige som nybliven medlem i EU valde att anpassa sig till unionens sammanhållningspolitik. Genom medlemskapet i EU och strukturfonderna tillfördes både stora ekonomiska resurser och ett arbetssätt som numera präglar genomförandet av i stort sett all politik inom området. Arbetssättet innebär att insatser genomförs efter att en strategisk plan arbetats fram i breda partnerskap inom varje berörd region eller geografisk avgränsning. Arbetssättet innebär ett mer strukturerat sätt att angripa de problembilder och hot som identifierats genom satsningar som utnyttjar de regionala styrkorna och möjligheterna.

Det nya sättet att arbeta har inneburit ett ökat regionalt inflytande över hela genomförandet, ett inflytande som efter hand har stärkts ytterligare bland annat genom Lissabonstrategin och Europa 2020 där ett övergripande mål är att stärka samtliga europeiska regioners konkurrenskraft. Insatserna inom den regionala utvecklingspolitiken har också förfinats, och åtgärder har också gjorts för att i ökad grad samordna insatserna inom de olika politikområdena för att nå ett bättre utfall av politiken. Sedan Sveriges EU inträde har det också skett en decentralisering av den regionala tillväxtpolitiken där den regionala nivån fått en tydligare roll i såväl planering som genomförande av politiken. Motiven till detta är

⁵⁴ Regeringens proposition 2001/02:4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet.*

insikten om att insatser i hög grad behöver anpassas till regionala förhållanden för att vara effektiva.

Att denna omställning i näringslivspolitikerna kom just i början av 2000-talet var knappast en slump. Det nya årtusendet förde med sig en syn på att staten, akademien och näringslivet behöver arbeta tillsammans för att generera ny kunskap. Samverkan mellan utbildning, forskning och innovation hamnade högt upp på agendan och ligger där än i dag. I vår samtid råder konsensus kring att det är genom innovationer som samhällen utvecklas.⁵⁵

4.4 De nuvarande regionala företagsstöden

De grundläggande förutsättningarna för stöd till företag regleras genom EU:s statsstödsregler. Grundregeln är att statligt stöd är förbjudet. Det finns dock vissa undantag som gör att stöd till näringslivet under vissa förutsättningar kan vara godkänt. Dessa förutsättningar regleras bland annat i kommissionens förordning:

1. (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget, och
2. kommissionens förordning (EU) nr 1407/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse.

De stöd som berörs i denna rapport är:

- Statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag (SFS 2015:210)
- Statligt stöd till regionala investeringar (SFS 2015:211)
- Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (SFS 2015:208) (såddfinansiering)⁵⁶

De aktuella förordningarna är nya sedan den 1 maj 2015 då de ersatte tidigare förordningarna om regionalt bidrag till företagsutveckling (SFS 2000:283), regionalt investeringsstöd (SFS 2007:61) och statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (SFS 2008:762).

Genom dessa förändringar moderniserades förordningarna och anpassades på ett tydligare sätt till dagens förutsättningar och näringslivsstruktur samt till EU:s senaste revidering av statsstödsregelverket. I praktisk mening innebär detta bland annat att tidigare branschbegränsningar i det regionala investeringsstödet togs bort för att stöden i större utsträckning även ska kunna nå kvinnor och personer med utländsk bakgrund.

Dessutom så ändrades skrivningarna och fördelningen av stödverktygen så att investeringar i byggnader, maskiner och inventarier koncentrerades till förordningen om statligt stöd till regionala investeringar (SFS 2015:211). Stöd kan numera även lämnas till till exempel forskningsinfrastruktur, bredbandsinfrastruktur, energieffektiviseringsåtgärder samt till lönekostnader.

⁵⁵ Tillväxtanalys. *Tillväxtfakta 2015*.

⁵⁶ Förordning 2015:208 hanteras enbart av Vinnova. Regional såddfinansiering ryms numera inom de två ovan nämnda stödförordningarna 2015:210 och 2015:211.

Statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag (SFS 2015:210)

Syftet med stödet är enligt förordningstexten *att främja en hållbar tillväxt och ökad konkurrenskraft i små och medelstora företag och därmed en hållbar regional tillväxt. Stödgivningen ska bidra till att nuvarande och kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden.*

Stöd får lämnas till produktutveckling, marknadsföring, kompetensutveckling eller andra liknande ändamål. Stödet kan avse kostnader för åtgärder som genomförs i antingen ett enskilt företag eller i form av ett samverkansprojekt som omfattar flera fristående företag. Stöd kan även lämnas för kostnader som följer av deltagande i projekt inom regionala utvecklingsstrategier eller strukturfondsprogram.

Om de godkända kostnaderna uppgår till högst 60 000 kronor får stödet även inkludera kostnader för maskiner eller andra inventarier (mikrobidrag).

Stöd kan också lämnas till konsulttjänster för små och medelstora företag avseende produktutveckling, marknadsföring, kompetensutveckling eller andra liknande ändamål. Stödet får här inte överstiga 150 000 kronor.

Utöver det som nämns ovan kan stöd även lämnas för samarbetskostnader som uppstår då små och medelstora företag deltar i projekt för europeiskt territoriellt samarbete, till forsknings- och utvecklingsprojekt, till innovationskluster, som innovationsstöd, till kostnader för utbildning och som riskfinansieringsstöd.

Stöd kan lämnas till alla branscher med undantag av vad som framkommer av ovan nämnda EU-förordningar. Det finns inte heller några geografiska begränsningar utan stöd kan lämnas i alla delar av landet.

Stödet är ett så kallat stöd av mindre betydelse enligt EU-s förordning nr 1407/2013 och därför begränsat till högst 200 000 euro under en treårsperiod.⁵⁷ Stöd lämnas i form av bidrag.

Statligt stöd till regionala investeringar (SFS 2015:211)

Syftet med stödet är enligt förordningstexten *att främja en hållbar tillväxt och ökad konkurrenskraft i företag och därmed en hållbar regional tillväxt. Stödgivningen ska bidra till att nuvarande och kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden.*

Stödet delas upp i två huvudsakliga delar:

- Regionalt investeringsstöd
- Särskilt investeringsstöd till små och medelstora företag

Regionalt investeringsstöd

Regionalt investeringsstöd får lämnas till investeringar i materiella och immateriella tillgångar, till exempel byggnader, maskiner och inventarier, patent, licenser, know-how eller andra immateriella rättigheter. Stöd kan även lämnas för lönekostnader.

Stöd kan lämnas till alla branscher med undantag av vad som framkommer av ovan nämnda EU-förordningar.⁵⁸

⁵⁷ Stödet får uppgå till maximalt 200 000 euro under en treårsperiod inkluderat andra eventuella försumbara stöd.

Regionalt investeringsstöd får lämnas i stödområdena A och B.⁵⁹ I stödområde A får regionalt investeringsstöd lämnas med högst 35 procent för små företag, med högst 25 procent för medelstora företag och med högst 15 procent för stora företag.⁶⁰

I stödområde B får regionalt investeringsstöd lämnas med högst 30 procent för små företag, med högst 20 procent för medelstora företag och med högst 10 procent för stora företag.

Regionalt investeringsstöd för turistverksamhet får även lämnas till kommuner för en anläggning som ska hyras ut eller arrenderas ut. Regionalt investeringsstöd får dessutom lämnas för verksamhet som bedöms få betydelse för näringslivets utveckling i regionen eller annars bedöms ha särskild betydelse för den regionala utvecklingen.

Förutom investeringar materiella och immateriella tillgångar får stöd lämnas i form av startstöd till små, nystartade företag som är innovativa. Investeringsstöd får dessutom lämnas till forskningsinfrastruktur, energieffektivitetsåtgärder, bredbandsinfrastruktur för utbyggnad av sådana förbindelser som utgör den förmedlande länken mellan stamnät och accessnät samt till uppförande, ombyggnad och restaurering av lokaler för uthyrning.

Särskilt investeringsstöd till små och medelstora företag

Stöd får lämnas i form av investeringsstöd till små och medelstora företag. Investeringsstöd får lämnas för investeringar i:

- byggnader eller anläggningar som är avsedda för stadigvarande bruk,
- maskiner eller andra inventarier, dock inte fordon, och
- båtar som är nödvändiga för drift av företag i skärgården

Investeringsstöd får lämnas med högst ett belopp som motsvarar 50 procent av de utgifter som godkänts för investeringen om investeringen sker i glesbygd.⁶¹ Om investeringen sker i stödområde A som inte utgör glesbygd, får investeringsstöd lämnas med högst 40 procent av utgifterna. Om investeringen sker i stödområde B som inte utgör glesbygd, får investeringsstöd lämnas med högst 35 procent av utgifterna. Utanför stödområden eller glesbygd får investeringsstöd lämnas med högst 25 procent av utgifterna.

Regionalt investeringsstöd och särskilt investeringsstöd till små och medelstora företag lämnas i form av bidrag.

⁵⁸ Regionalstöd ska inte tillämpas på stöd som gynnar verksamheter inom stålsektorn, kolindustrin, varvsindustrin, syntetfiberindustrin, transportsektorn och tillhörande infrastruktur, energiproduktion, energidistribution och energiinfrastruktur.

⁵⁹ Med stödområde A respektive stödområde B avses i denna förordning vissa kommuner eller delar av kommuner som närmare framgår av förordningen (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd. Stödområdena har förhandlats och godkänts av EU.

⁶⁰ Små företag är företag som sysselsätter färre än 50 personer och vars omsättning eller balansomslutning inte överstiger 10 miljoner euro per år. Medelstora företag är företag som sysselsätter färre än 250 personer och vars årsomsättning inte överstiger 50 miljoner euro eller vars balansomslutning inte överstiger 43 miljoner euro per år.

⁶¹ Länsstyrelsen eller den aktör som har det regionala utvecklingsansvaret får meddela föreskrifter om vilka områden inom ett län som enligt denna förordning ska anses som glesbygd. (SFS 2015:211, §5).

Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (SFS 2015:208)

Förordningen infördes den 1 maj 2015 och ersätter den tidigare förordningen om statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation (SFS 2008:762). Enligt den nya förordningen är Vinnova stödgivare. Det är dock fortfarande möjligt för regionala stödgivare att lämna stöd genom att regional stödgivning numera rymms inom RIS och FUB.

Syftet med stödet är enligt förordningstexten *att främja forskning och utveckling samt innovation*. Stödet brukar i dagligt tal benämnas *såddfinansiering*.

Stöd lämnas i normalfallet i form av bidrag men stöd till nystartade företag kan även lämnas i form av lån och garantier.

Stöd får lämnas till konsulttjänster för små och medelstora företag. Stödnivån får inte överstiga 50 procent av de stödberättigade kostnaderna och stödet får uppgå till maximalt 1 800 000 kronor.

Investeringsstöd kan även lämnas till forskning, utveckling och innovation⁶² och till utbildning.

Stöd kan lämnas till alla branscher med undantag av vad som framkommer av ovan nämnda EU-förordningar.

Denna förordning hanteras numera enbart av Vinnova. Stöd till forskning och innovation kan däremot lämnas av de regionala stödaktörerna genom de andra stödförordningarna RIS och FUB.

⁶² Investeringsstöd kan lämnas till forsknings- och utvecklingsprojekt, till forskningsinfrastruktur, till innovationskluster, till processinnovation och organisationsinnovation, som innovationsstöd till små och medelstora företag och till forskning och utveckling inom fiskeri och vattenbrukssektorn.

5 En utblick till Norge och Finland

I det följande kapitlet ges en mycket översiktlig utblick till Finland och Norge. Valet av länder motiveras av att dessa länder liknar Sverige avseende strukturella förutsättningar samt hur länderna är organiserade.

5.1 Finland

5.1.1 Den finska regionalpolitiken

Målet för den nationella regionalpolitiken är utveckling av regionernas nationella och internationella konkurrenskraft, en livskraftig och balanserad regionstruktur och att svara på regionernas speciella utmaningar.

De rikstäckande målen för regionutvecklingen 2011–2015 har sammanfattats i tre allmänna riktlinjer:⁶³

1. Att förbättra regionernas konkurrens- och livskraft
2. Att höja befolkningens välfärd
3. Att trygga en god livsmiljö och en hållbar regionstruktur

De allmänna målen bygger på lagen om utveckling av regionerna och förvaltningen av strukturfonderna⁶⁴ samt statsrådets beslut om de rikstäckande målen för regionutvecklingen. Målen kommer att ses över under 2016.

De strategiska utvecklingsmålen konkretiseras i de regionala strategierna för förvaltningsområdena.

Ansvar för regionutvecklingen ligger på staten, kommunerna och landskapsförbunden. Landskapsförbunden har nyckelfunktioner i genomförandet av politiken genom sin roll som regionala utvecklingsmyndigheter. Frågor om företagsstöd hanteras av de regionala Närings- trafik och miljöcentralerna (NTM-centraler).

5.1.2 Insatser för näringslivsutveckling

Understöd för utvecklande av företag kan användas i hela landet. Stöd kan ges för utvecklingsåtgärder och investeringar i små och medelstora, både vid start av företag och vid utveckling och expansion. Företag med tillväxtambitioner och företag som vill ut på en internationell marknad är särskilt prioriterade. (85 MEUR)

Stöd kan ges till insatser för utveckling och tillväxt, förnyelse eller nyetablering och stöd kan utgå till både materiella och immateriella investeringar. För investeringar i byggnader, maskiner och utrustning kan stöd utgå med 10–35 procent av de stödgrundande utgifterna beroende på företagets storlek och hemort. Östra och Norra Finland hör till stödområde I, där stödnivåerna är högst. Till stödområde II hör Salo ekonomiska region. Det övriga Finland hör till stödområde III, där stödnivåerna är lägst och stora företag inte alls kan beviljas stöd.

⁶³ Arbets- och näringsministeriet.

⁶⁴ Lag om utveckling av regionerna och förvaltning av strukturfondsverksamheten. Lag 17.1.2014/7

Stöd kan även utgå till förvärv av patenträttigheter, licenser, know-how, produktutveckling, utbildning, konsultinsatser och deltagande i mässor. Här är stödet maximerat till högst 50 procent av de stödgrundade utgifterna.

Stöd kan också beviljas icke-vinstsyftande offentliga och privata sammanslutningar samt stiftelser för projekt som genomförs i syfte att förbättra företags verksamhetsmiljö eller de allmänna förutsättningarna för utveckling av företagsverksamheten. Sådant stöd kan till exempel utgå för insatser som syftar till att utveckling av service för små och medelstora företag eller främjande av samarbete mellan företag.⁶⁵

Det finns även möjligheter till stöd för forsknings- och utvecklingsinsatser för innovativa företag och för företag som eftersträvar tillväxt genom internationalisering. Finansieringen kan vara antingen lån eller bidrag.

Finansiering i form av lån, riskkapital, exportgarantier eller borgen för banklån kan också erbjudas företag i hela landet.

Inom ramen för landsbygdsprogrammet kan projekt- och företagsstöd på samma sätt som i Sverige även utgå till investeringar i små och medelstora företag på landsbygden i samband med start, utveckling och expansion av företag som gör näringsverksamheten på landsbygden mångsidigare.

Regionalt transportstöd tillämpas för små- och medelstora företag i glesbebyggda regioner i främst norra Finland.

5.2 Norge

5.2.1 Den norska distrikts- och regionalpolitiken

Regionalpolitiken omfattar både städer och landsbygd i hela landet medan distriktspolitiken innehåller insatser riktade mot delar av landet med en liten befolkning och långa avstånd till större centra. Regeringen har ett övergripande ansvar för distrikts- och regionalpolitiken men genomförandet sker i stor utsträckning på regional och lokal nivå. Både fylkeskommunerna och kommunerna har centrala roller i genomförandet.

Den överordnade målsättningen för distrikts- och regionalpolitiken är att ”*oppretholde hovedtrekkene i bosetningsmønsteret og ta ressursene i hele landet i bruk*”.⁶⁶ Den övergripande distrikts- och regionalpolitiken innehåller ett antal stora och kraftfulla verktyg där särskilda insatser och förutsättningar gäller för de nordligaste delarna av Norge. Norge använder inom ramen för regionalpolitiken en indelning i zoner där landet delas in i sju olika zoner utifrån problembilder, behov och varierande förutsättningar i olika delar av landet.

Geografiskt differentierade arbetsgivaravgifter infördes i mitten av 1970-talet som en åtgärd för att minska utflyttningen och öka sysselsättningen och därigenom begränsa befolkningsminskningen i perifera delar av landet. Den norska arbetsgivaravgiften varierar idag från cirka 14 procent i storstadsområdena ner till 0 procent i Finnmark och stora delar av Troms fylke i de nordligaste delarna av landet.

Regionalt transportstöd tillämpas i de tre nordligaste fylken samt i ytterligare ett antal kommuner i flera andra fylken.

⁶⁵ Närings- miljö och trafikcentralen. Riktlinjer för beviljande av företagsfinansiering.

⁶⁶ Meld. St. 13 (2012–2013). *Ta heile Noreg i bruk*

Tiltakszonen infördes år 1990 och omfattar Finnmark Fylke samt sju kommuner i Nord-Troms Fylke. Målsättningen är att berörda områden ska vara attraktiva att bo, arbeta och driva näringsverksamhet i. Programmet innehåller långsiktiga, generella åtgärder för både företag och enskilda där de viktigaste delarna är; inga arbets-givaravgifter, nedskrivning av studielån, lägre inkomstskatt och reducerade elavgifter.

Investeringsstöd till företag kan ges i delar av landet enligt reglerna i ESA-avtalet. Dessutom kan investeringsstöd enligt reglerna om stöd av mindre betydelse stöd (de-minimis) ges till företag i alla delar av Norge.

Utöver ovan nämnda satsningar finns det bl. a. särskilda satsningar på ungdomar och kvinnor i de mer utsatta områdena samt satsningar för att förbättra kapitalförsörjningen för mindre företag. Bildandet av Distriktscenteret⁶⁷ är en annan viktig satsning som gjorts under senare år inom ramen för distriktspolitiken.

5.2.2 Insatser för näringslivsutveckling

Regeringen prioriterar insatser som stärker innovation och nyetableringar i alla delar av landet, främst inriktat på grundare och entreprenörer.

Den viktigaste aktören när det gäller utveckling av näringslivet är Innovasjon Norge. Innovasjon Norge ägs gemensamt av staten och fylkeskommunerna.⁶⁸ Norge har valt en organisationslösning som innebär att man samlat olika typer av statliga insatser i syfte att det ska underlätta att kombinera olika typer av insatser till företagen. Genom den samlade organisationen ges goda möjligheter att diskutera hela stödutbudet med företagen, till exempel rådgivning, finansiellt stöd och tillgång till nätverk. Den norska modellen innebär även att Innovation Norge vänder sig till alla typer av företag, inklusive jordbruksföretag.

Erfarenheter pekar bland annat på att företags identifierade finansieringsbehov i vissa fall har blivit ersatt av ett behov av att kunna ingå i ett nätverk, exempelvis med leverantörer och kunder, eller kompetensinsatser.

Innovation Norges uppdrag är att *Skapa företags- och samhällsekonomisk lönsam näringslivsutveckling utifrån olika regioners egna förutsättningar.* (Utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling og ulike regioners næringsmessige muligheter).

Målsättningarna är att insatserna ska leda till:

- Fler entreprenörer (flere gode grundere)
- Fler växande företag (flere vekstkraftige bedrifter)
- Fler innovativa näringsmiljöer (Rådgivning, finansiering och arrangemang bland annat utbildning och seminarier).

Verksamheten omfattar hjälp till företag vid nyetablering, bidrag till utveckling av idéer till färdiga produkter och att bygga nätverk för norska företag i utlandet.

⁶⁷ Distriktscenteret är ett kompetenscenter som sorterar under Kommunal- och regionaldepartementet och som har till uppgift att stötta kommuner, regioner och andra i lokalt utvecklingsarbete.

⁶⁸ Fylkeskommunerna äger 49 procent av Innovasjon Norge men det finns ett förslag om att återföra denna del av ägarskapet till staten.

De viktigaste verktygen⁶⁹ är:

- Regionala risklån (Distriktsrettede risikolån). Risk/innovationslånen kan användas till delfinansiering av investeringsprojekt som handlar om innovation (nyskaping), omställning, internationalisering och utveckling där det är svårt att hitta tillräckligt med riskvilligt kapital på den privata kreditmarknaden. Lånen används i första hand för den delen av investeringen som är mest riskutsatt på grund av dålig pantsäkerhet.
- Regionala investeringstillskott (Distriktsrettede investeringstilskudd) kan beviljas inom det distriktspolitiska ”virkeområde 3” och kan ges som finansiering av företagsutveckling. Både mjuka och hårda investeringar kan beviljas för att stärka utvecklingen av ett innovativt näringsliv.
- Etableringstillskott (bidrag) kan ges till nystartade verksamheter med tillväxtambitioner och som har en verksamhetsidé som tillför något väsentligt nytt till marknaden. Stöd kan ges både till marknadsinsatser och till och produkt- och tjänsteutveckling.

Finansiering i form av lån, garantier eller bidrag kan erbjudas små, medelstora och stora företag i hela landet och i alla branscher. Innovasjon Norge värderar vilken finansieringsform som är lämplig för respektive företag men bidrag ges primärt till små och medelstora företag i distriktene (den norska landsbygden).

Stöd kan ges till insatser för utveckling, modernisering, omställning eller nyetablering. Exempel på insatser är forskning och utveckling, tekniska förstudier, utbildning, konsultinsatser, förstudier och deltagande i mässor. Stöd kan också utgå till investeringar i byggnader, maskiner och inventarier. För att stöd ska kunna utgå ska projektet ha en dokumenterad potential för tillväxt på antingen en nationell eller en internationell marknad.

Innovasjon Norges sammantagna insatser omfattar cirka 3 miljarder norska kronor (år 2015). Dessa medel avser till största delen statliga säkerheter för låneverksamheten (”subsidiedelen” av låneverksamheten).⁷⁰

Medelsanvändningen av bidrag (tilskudd) fördelar sig enligt följande för år 2015:

Investeringsbidrag (Investeringstilskudd)	144,3 miljoner
Företagsutvecklingsbidrag (Bedriftsutviklingstilskudd)	230,2 miljoner
Näringsriktade medel till regional utveckling (RDA tilskudd) ⁷¹	61,8 miljoner
Summa	436,3 miljoner (Nok)

De statliga bidragen är ej skattepliktiga i distrikten, vilket de däremot är i andra delar av landet.

⁶⁹ Både mål och verktyg är under översyn.

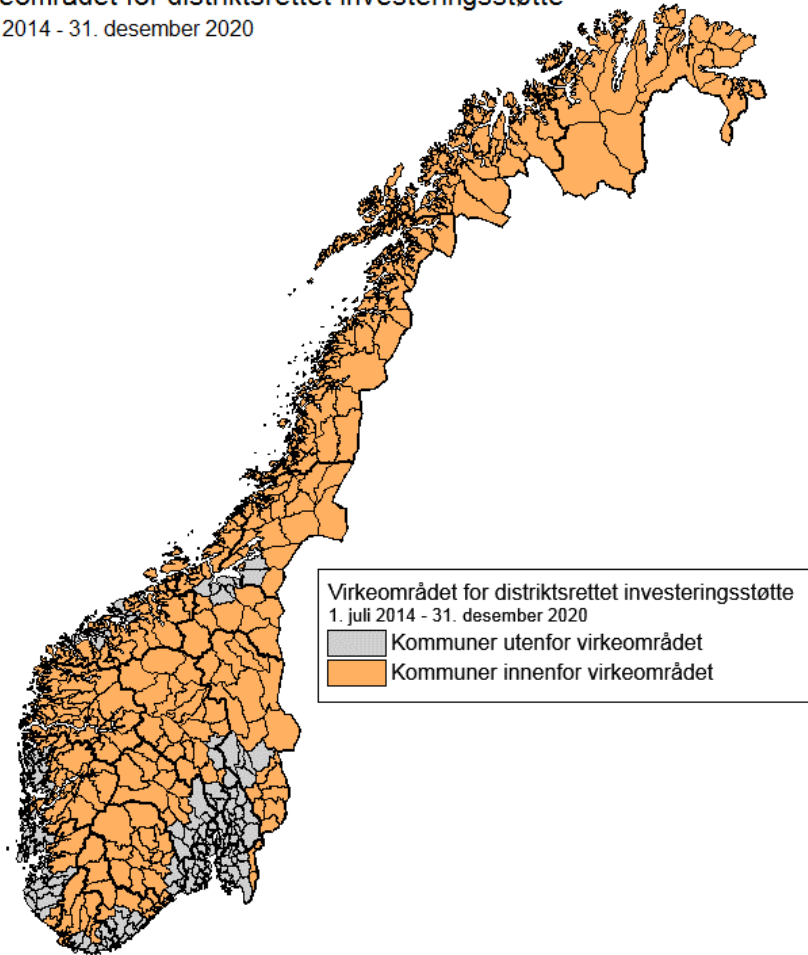
⁷⁰ Innovation Norge har utöver dessa innovationslån en kommersiell låneverksamhet som inte stöds med statliga medel.

⁷¹ RDA tilskudd avser medel för att kompensera för höjda arbetsgivaravgifter i områden som inte har differentierade arbetsgivaravgifter (DA). Kommuner som omfattas av dessa medel är Vanylven, Sande, Herøy, Haram, Stordal, Midsund, Aukra, Eide, Gjemnes og Nesset.

Figur 2 Stödområden för statliga investeringsstöd i Norge

Virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte

1. juli 2014 - 31. desember 2020

Källa: Kommunal og moderniseringsdepartemanget, Norge

6 Tillämpning av regionala företagsstöd

Efter genomgången av de olika stödformerna i det föregående kapitlet ska vi i detta kapitel försöka få en tydligare bild av vad stöden går till. Huvuddelen av framställningen fokuserar på utbetalningar av selektiva företagsstöd under programperioden 2007–2013.⁷² Eftersom den studerade perioden i de flesta fall sträcker sig till år 2013 innebär det att stöden utbetalats enligt de tidigare stödförordningarna (innan de nya förordningarna trädde ikraft den 1 maj 2015), av den anledningen benämns stödförordningarna med sina tidigare namn. Alla belopp avser utbetalda stöd till företag.⁷³

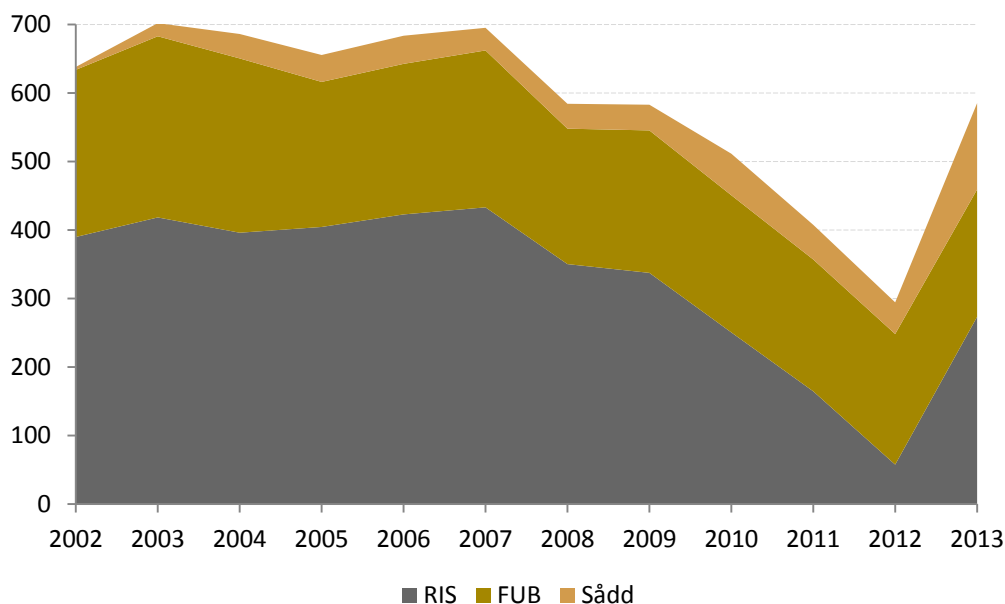
Vi kan först konstatera att regionerna också hanterar andra utvecklingsmedel. Förutom de stöd som nämndes ovan hanterar regionerna/länen även andra anslagsmedel inom anslaget 1:1 (regionala tillväxtåtgärder). Det största anslaget går till projektmedel, där det år 2014 beviljades 985 Mkr. Utbetalningar i form av projektmedel är alltså större än de totala utbetalningarna till selektiva företagsstöd. Dessutom hanterar regionerna stöd till kommersiell service där det år 2014 beviljades 61 Mkr.

Under perioden 2002–2007 utbetalades årligen mellan 600 och 700 miljoner kronor inom de tre stödformerna, RIS, FUB och Sådd. Under den senaste programperioden 2007–2013 har de totala beloppen minskat år för år, förutom en kraftig ökning år 2013. De totala beloppen och fördelningen mellan stödformer framgår av Figur 3. Över tiden har regionalt bidrag till företagsutveckling och regionalt investeringsstöd minskat, medan utbetalningarna inom programmet såddfinansiering har ökat.

⁷² Beroende på tillgången till data finns vissa variationer i den redovisade tidsperioden.

⁷³ Detta innebär att det stödmottagande företaget i vissa fall kan ha sitt huvudkontor utanför stödområdena A och B, men med ett arbetsställe som finns inom stödområden. Av den anledningen finns regionala investeringsstöd registrerade utanför stödområdena.

Figur 3 Regionala företagsstöd, årlig utbetalning 2002–2013, miljoner kr, 2015 års priser

Källa: Nyps. Tillväxtverket, samt KPI, SCB. Egna beräkningar.

Under programperioden 2007–2013 fördelades drygt 3,5 miljarder kronor i selektiva företagsstöd inom de tre stödformerna. För att beskriva vilken typ av företag som fått stöd och lokaliseringen av de företag och arbetsställen som fått stöd, kan detta bestämmas endast för stödutbetalningar till företag som var aktiva vid tidpunkten för utbetalningen. Beskrivningen och analysen baseras på dessa företag, vilket motsvarar cirka 95 procent av utdelade stöd. Med aktivt menas att det finns ett bokslut för företaget under det år företaget erhållit en utbetalning av stöd. Placeringen av företagen baseras på företagets lokalisering enligt uppgift i företagets ekonomi, och företagets bransch syftar på företagets huvudsakliga verksamhet. Ett företag med flera arbetsställen kan finnas i flera regioner samtidigt, och verksamheten på respektive arbetsställe kan skilja sig åt, vilket gör uppdelning av stöd med avseende på stödområde eller bransch vanskligt.⁷⁴

6.1 Regionalt bidrag till företagsutveckling

Regionalt bidrag till företagsutveckling, (FUB) är ett stöd till små och medelstora företag där det totala stödbeloppet inte får överstiga 200 000 Euro under en treårsperiod. Stöden tilldelas cirka 1 500 företag per år.

Beskrivande statistik för FUB återfinns i Tabell 1. Under perioden 2007 till 2013 fördelades cirka 1,3 miljarder. Stödet fördelades jämt mellan stödområde A och B och regioner utanför stödområdet. Detta innebär samtidigt att stödet per år och invånare är högst i stödområde A, som har den minsta befolkningen. Stödet uppgår till drygt 150 kronor per invånare och år i stödområde A, knappt 70 kronor per invånare och år i Stödområde B, och cirka 8 kronor per invånare utanför stödområdet.

Den genomsnittliga utbetalningen per stödmottagande företag och år är knappt 170 000 kronor i stödområde A, drygt 150 000 kronor i stödområde B, samt 84 000 kronor utanför

⁷⁴ Att begränsa beskrivningen till utbetalningar som avser ett specifikt arbetsställe i stället för företag, skulle reducera andelen av totalbeloppet beskrivningen avser betydligt (till cirka 70 procent av utbetalade stöd).

stödområdet. Femtio procent av de stödmottagande företagen får en utbetalning på mindre än 82 000 kronor i stödområde A, mindre än 60 000 kronor i stödområde B, och medianutbetalningen utanför stödområdet är 38 000 kronor.

Cirka 1 procent av företagen med arbetsställe i stödområde A har blivit tilldelade stöd inom ramen för regionalt bidrag till företagsutveckling år 2012. Eftersom industristrukturen skiljer sig något mellan regionerna, har vi beräknat sannolikheten att ett typföretag i respektive region och bransch får stöd. Detta motsvarar hur många av företagen i regionen som kan få stöd, som också fått tilldelning inom stödformen.⁷⁵ Sannolikheten att tilldelas stöd inom regionalt bidrag till företagsutveckling är störst för företag verksamma inom tillverkningsindustrin. Cirka 14 procent av småföretag i stödområde A tilldelas stöd, medan cirka 9 procent av liknande företag i stödområde B tilldelas stöd. Utanför stödområdet tilldelas knappt 2 procent av småföretag i tillverkningsindustrin medel från stödformen.

Tabell 1 Sammanfattning, Regionalt bidrag till företagsutveckling programperioden 2007–2013, fördelat per stödområde.

	Stödområde A	Stödområde B	Utanför stödområdet
Totalt belopp (miljoner kr)	407	430	464
Antal stödmottagande företag	2 405	3 015	5 530
Per år och invånare (kronor)	157	70	8
<i>Utbetalt per ärende och år (tusen kr)</i>			
Medel	169	153	84
Median	82	60	38
Sannolikhet att ett företag med aktivt arbetsställe i regionen tilldelas stöd	1 %	0,6 %	0,1 %
<i>Sannolikhet ett småföretag får stöd 2012, per bransch (urval)</i>			
Tillverknings- och utvinningsindustri	14 %	9 %	2 %
Informations- och kommunikationsföretag	5 %	3 %	1 %
Hotell och restauranger	5 %	n/a	n/a
Företags tjänster	4 %	3 %	0,5 %
Utbildningsväsendet	4 %	2 %	0,4 %
<i>Sannolikhet att ett företag i tillverkningsindustrin får stöd, per företagsstorlek</i>			
Småföretag	14 %	9 %	2 %
Medelstort företag	9 %	6 %	1 %
Mikroföretag	7 %	4 %	1 %
Stort företag	3 %	2 %	0 %
Soloföretag	2 %	1 %	0 %

Anm. Alla priser är löpande priser.

Källa: Nyps (Tillväxtverket), RAMS, FEK, RTB (SCB). Egna beräkningar

Småföretag är den storleksklass på företag som har störst chans att tilldelas stöd. Detta illustreras av ett typföretag i tillverkningsindustrin i Tabell 1, men är ett generellt mönster i alla branscher för stödtypen.

⁷⁵ Beräkning av sannolikhet har således utgått från hur många aktiva företag det fanns år 2012 med 10-49 anställda per bransch och stödområde och som fått företagsstöd inom den aktuella stödformen.

6.2 Regionalt investeringsstöd

Regionalt investeringsstöd (RIS), är ett stort investeringsstöd, som räknas som statligt stöd enligt EU:s regler för statliga stöd.

Beskrivande statistik för RIS återfinns i Tabell 2. Under programperioden 2007–2013 tilldelades företag med aktiva arbetsställen i stödområde A en dryg miljard kronor, vilket motsvarar knappt 60 procent av det totala stödbeloppet. Stödet per invånare och år uppgår till 396 kronor per invånare och år, medan stödet per invånare i stödområde B var 197 kronor per invånare och år. Stöd till företag baserade utanför stödområdet uppgick till 6 kronor per invånare och år.

De tilldelade beloppen per företag och stödår överstiger en och en halv miljon till företag i stödområde A. Stödbeloppen som tilldelats företag utanför stödområdet var nästan dubbelt så högt, i genomsnitt drygt 3 miljoner kronor.

Tabell 2 Sammanfattning Regionalt investeringsstöd 2007–2013, fördelad på stödområde.

	Stödområde A	Stödområde B	Utanför stödområdet ⁷⁶
Totalt belopp (miljoner kr)	1 028	347	376
Antal stödmottagande företag	645	197	118
Per år och invånare (kr)	396	52	⁷⁷ -
<i>Utbetalt per ärende och år (tusen kr)</i>			
Medel	1 594	1 763	-
Median	863	1 000	-
Sannolikhet att ett företag med aktivt arbetsställe i regionen får stöd	0,1 %	0,01 %	-
<i>Sannolikhet ett småföretag får stöd 2012, per bransch (urval)</i>			
Tillverknings- och utvinningsindustri	3 %	0,4 %	-
Fastighetsbolag	3 %	0,4 %	-
Hotell och restauranger	3 %	0,4 %	-
Personliga och kulturella tjänster m.	1 %	0,2 %	-
Företagstjänster	0,4 %	0,1 %	-
<i>Sannolikhet att ett företag i tillverkningsindustrin får stöd, per företagsstorlek</i>			
Stort företag	14 %	2 %	-
Medelstort företag	11 %	2 %	-
Småföretag	3 %	0,4 %	-
Mikroföretag	0,3 %	0,03 %	-
Soloföretag	0,1 %	0,01 %	-

Anm. Alla priser är löpande priser.

Källa: Nyps (Tillväxtverket), RAMS, FEK, RTB (SCB). Egna beräkningar

Sannolikheten att ett företag tilldelas stöd inom RIS är låg eftersom antalet ärenden är få, (mindre investeringar kan rymmas inom FUB). Företag i stödområde A som är verksamt inom tillverkningsindustri, fastighetsbolag samt hotell och restaurangbranschen är de

⁷⁶ Omfattar företag som har huvudkontor utanför stödområde A och B, men med arbetsställe inom något stödområde som omfattats av stöd

⁷⁷ Ytterligare värden i denna kolumn redovisas inte beroende på att företagen ligger utanför stödområdena.

branscher där sannolikheten är högst att tilldelas stöd. Det är främst stora företag som har kapitalbehov som söker och tilldelas regionalt investeringsstöd: Sannolikheten att tilldelas stöd blir högre ju större företaget är (oavsett region), vilket exemplifieras av tillverkningsindustrin i Tabell 2.

6.3 Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation

Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation, (ofta benämnt Såddfinansiering) är en stödform för företag och projekt i uppstartsfas. Det innebär att en lägre andel företag lämnat in ett bokslut för det år stödet delades ut. Siffrorna nedan avser endast sådana etablerade företag, vilket innebär att drygt 20 procent av de drygt 328 miljoner kronor som fördelats i form av såddfinansiering under perioden 2007–2013 inte inkluderas i beskrivningen i detta avsnitt.

Beskrivande statistik för såddfinansiering återfinns i Tabell 3. Såddfinansiering skiljer sig från övriga stödformer, i det att stödförordningen inte har en uttalat regional profil. Ungefär hälften av företagen som tilldelas stöd och hälften av det totala stödbeloppet tilldelas företag som har sin hemvist utanför stödområde A och B. Om vi däremot beräknar stödets omfattning per invånare och år, utgår det största stödet till företag verksamma i stödområde A, 23 kronor per invånare och år. Det genomsnittliga stödbeloppet är också störst i stödområde A, mer än dubbelt så högt som stödbeloppet i stödområde B och företag utanför stödområdet.

Tabell 3 Sammanfattning, Såddfinansiering programperioden 2007–2013, fördelad på stödområde.

	Stödområde A	Stödområde B	Utanför stödområdet
Totalt belopp (miljoner kr)	60	91	147
Antal stödmottagande företag	204	679	1 014
Per år och invånare (kr)	23	14	3
<i>Utbetalt per ärende och år (tusen kr)</i>			
Medel	294	134	145
Median	50	50	85
Sannolikhet att ett företag med aktivt arbetsställe i regionen får stöd	0,00 %	0,1 %	0,00 %
<i>Sannolikhet ett småföretag får stöd 2012, per bransch (urval)</i>			
Informations- och kommunikationsföre.	0,4 %	0,6 %	0,1 %
Tillverknings- och utvinningsindustri	0,3 %	0,5 %	0,1 %
Företagstjänster	0,2 %	0,3 %	0,0 %
Företag inom energi och miljö	0,1 %	0,2 %	0,0 %
Utbildningsväsendet	0,1 %	0,1 %	0,0 %
<i>Sannolikhet att ett företag i tillverkningsindustrin får stöd, per företagsstorlek</i>			
Mikroföretag	0,4 %	0,7 %	0,1 %
Småföretag	0,3 %	0,5 %	0,1 %
Medelstort företag	0,2 %	0,4 %	0,0 %
Soloföretag	0,1 %	0,2 %	0,0 %

Anm. Alla priser är löpande priser.

Källa: Nyps (Tillväxtverket), RAMS, FEK, RTB (SCB). Egna beräkningar

Däremot fördelas flest stöd som såddfinansiering i förhållande till antalet företag i stöd-område B. Cirka 0,1 procent av företagen fått såddfinansiering i denna region. Stöden går främst till informations- och kommunikationsföretag och företag inom tillverkningsindustrin och företagstjänster. Mikroföretag verksamma inom informations- och kommunikationsföretag med ett arbetsställe i stödområde B är den typ av företag som har störst sannolikhet att tilldelas såddfinansiering: knappt en procent av dessa företag får ta del av stödet. Mikroföretag är generellt den företagstyp som tar del av stödet i störst utsträckning, vilket i Tabell 3 illustreras av hur sannolikheten att tilldelas stöd fördelas för olika företagsstorlekar för företag verksamma inom tillverkningsindustrin.

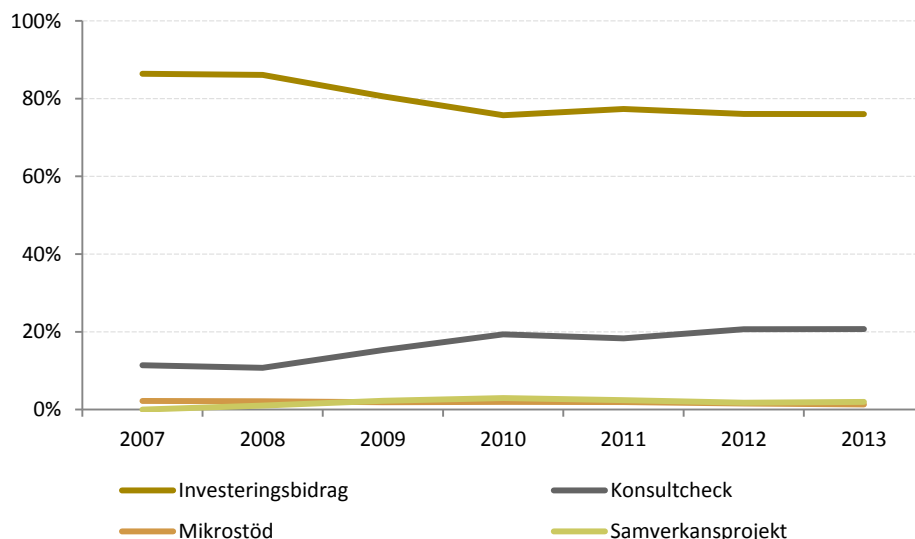
6.4 Vad har stöden använts till?

Stödförordningarna RIS och FUB innefattar olika typer av stödmöjligheter, vilket gör att företag kan söka stöd för olika typer av investeringar och insatser. För att få en större förståelse för vilken typ av insats stöden gått till ska vi översiktligt titta på till vilken typ av investering stöden gått till.

Regionalt bidrag till företagsutveckling

Regionalt bidrag till företagsutveckling innehåller åtgärderna samverkansprojekt, mikro-stöd, konsultcheck och investeringsbidrag. Utvecklingen av olika stödtyper illustreras i Figur 4. En övervägande majoritet av stöden har gått till investeringsbidrag. Över 75 procent av stöden har avsett investeringsbidrag, även om investeringsbidragens andel har minskat över programperioden. Konsultcheckar är den näst vanligaste formen av bidrag. Omfattningen av konsultcheckar har ökat från drygt 10 procent av bidragsbeloppet år 2007 till drygt 20 procent år 2013.

Figur 4 Användning av Regionalt bidrag till företagstutveckling 2007–2013.

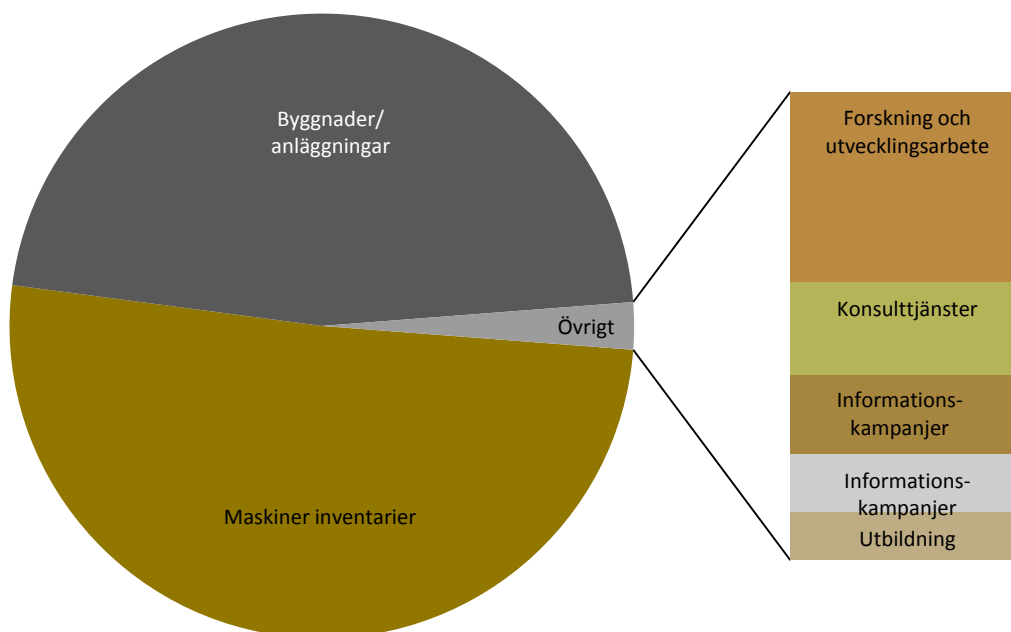
Källa: Nypis, Tillväxtverket

En viss variation märks mellan regionernas/länens medelsanvändning. När det gäller konsultcheckar har Västra Götalands regionen och Kalmar län varit de regioner som beviljat mest medel inom denna kategori (även om åtgärden totalt sett omfattar relativt blygsamma stödbelopp, 37 miljoner kronor för år 2014).

Regionalt investeringsstöd

I Figur 5 sammanfattas användningen av tilldelade regionala investeringsstöd under perioden 2010–2014. Huvuddelen av stödet – över 95 procent – användes till byggnader och anläggningar och maskiner och inventarier. I övrigt har stödet använts till bland annat forskning och utvecklingsarbete, inköp av konsulttjänster och informationskampanjer.

Figur 5 Användning av regionalt investeringsstöd 2010–2014

Källa: Tillväxtverket, Egna bearbetningar.

Såddfinansiering

Uppgifterna avseende vilka kostnadslag stöden går till inom Såddfinansieringen är tyvärr mer knapphändiga. Av förordningstexten kan vi ändå göra tolkningen att stöden i första hand går till mjuka investeringar för forsknings- och utvecklingsprojekt, kluster och innovationsstöd till små- och medelstora företag.

6.5 Stöd fördelat per stödområde

De utbetalade stödbeloppens fördelning mellan stödformer och stödområden framgår av Tabell 4. Drygt 45 procent av de totala utbetalningarna delades ut till företag i stödområde A, där en dryg fjärdedel av befolkningen är bosatt, och där knappt fem procent av företagsstocken finns. Drygt en fjärdedel av stödbeloppet delas ut till företag i stödområde B, och ett ungefär lika stort belopp delas ut till företag utanför stödområdet. Per invånare motsvarar detta 553 kronor per invånare och år i stödområde A, 122 kronor per invånare i stödområde B och 14 kronor per invånare utanför stödområdet.

Tabell 4 Regionala företagsstöd 2007–2013, fördelade på stödform och stödområde, miljoner kronor, löpande priser

Stödform	A	B	Utanför stödområdet	Totalt
Regionalt bidrag till företagsutveckling	407	463	463	1 333
Regionalt investeringsstöd	1 028	347	376	1 751
Såddfinansiering	60	91	147	298
Totalt	1 436	810	839	3 085
<i>Per invånare och år (kronor)</i>	<i>553</i>	<i>122</i>	<i>14</i>	<i>46</i>

Källa: Nyps, Tillväxtverket, samt Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik, SCB. Egna beräkningar

6.5.1 Inomregional fördelning

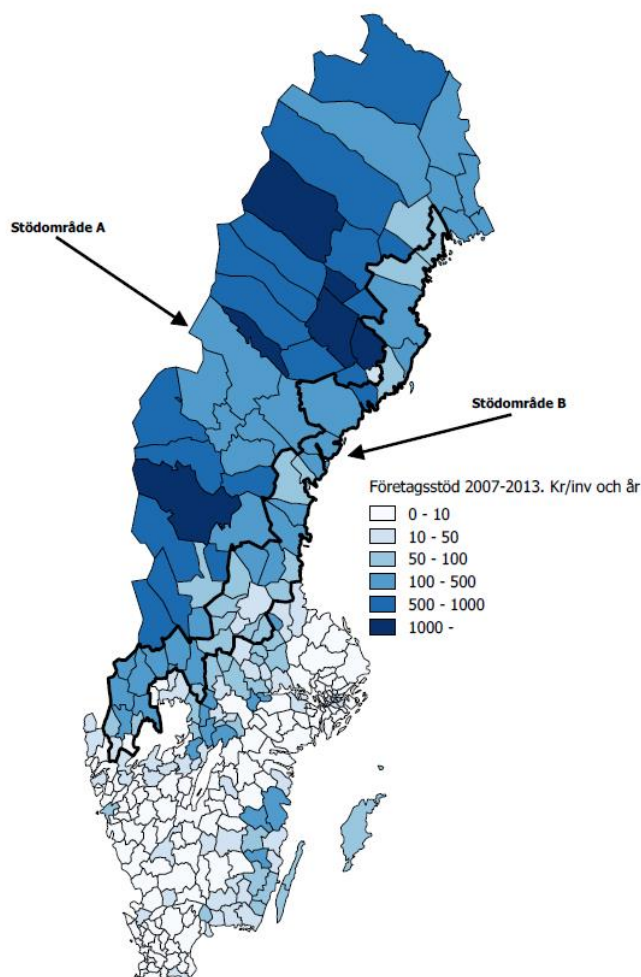
Slutligen ska vi kort beröra hur stöden fördelas inom stödområdena. Genom att fördela ut summan av de utbetalda stöden på sex olika kommuntyper, ser vi ett relativt tydligt mönster av vilka geografiska områden stöden går till.⁷⁸ Vi kan då se att mycket avlägsna landsbygdskommuner blivit beviljade i genomsnitt 1 117 kronor/år och invånare under perioden 2007–2013. (Exempel på en kommun som ingår i denna kommunkategori är Sorsele kommun). Den kommunkategori som därefter följer är avlägsna landsbygdskommuner som i genomsnitt blivit beviljade 187 kronor/år och invånare. (Exempel på avlägsen landsbygdskommun är Ljusdal). Stöden avtar sedan i fallande ordning mätt som kronor/invånare och år för de övriga kategorierna, Tät kommun avlägset belägen 130 kronor/invånare och år (exempel Mora), Landsbygdskommun nära större stad 35 kronor (Markaryd), Tät kommun nära en större stad 25 kronor (Katrineholm) samt storstadskommun 17 kronor (Stockholm).

Med andra ord ser vi en tydlig geografisk koncentration av de beviljade stöden där avlägsna landsbygdskommuner, som förväntat, erhåller de största bidragen uttryckt som kronor per invånare och år.

Med en finare nedbrytning ser vi i Figur 6 ett förväntat mönster där de utbetalda stöden i första hand koncentrerar sig till stödområde A och B, delar av Kalmar län samt delar av Bergslagen. (Delar av dessa områden har tidigare tillhört stödområdet).

⁷⁸ Se bilaga 3.

Figur 6 Utbetalda företagsstöd inom RIS, FUB och Sådd, 2007–2013 per invånare och år

Källa: Tillväxtanalys, NYPs. Egen bearbetning

När det gäller hur den inomregionala fördelningen skiljer sig åt mellan de tre olika stödformerna har FUB och RIS en tydligare geografisk koncentration till stödområde A än den regionala såddfinansieringen. När det gäller såddfinansieringen märks vissa geografiska prioriteringar där särskilt Västra Götalandsregionen sticker ut.

Mätt i beviljade medel per invånare inom FUB, är det små kommuner i Norrlands inland som ligger högst, Bjurholm, Dorotea och Sorsele. För Bjurholms del innebär det att i genomsnitt 673 kronor/år och invånare har beviljats under den aktuella tidsperioden.

Som ett resultat av stödförordningens villkor för RIS finns en tydlig geografisk koncentration till stödområde A. Eftersom det regionala investeringsstödet kännetecknas av relativt få och stora ärenden varierar dock storleken på stödet en hel del för enskilda kommuner mellan enskilda år. Ser vi till beviljade medel per invånare hamnar små kommuner i Norrlands inland högt. Dorotea, Orsa och Bergs kommuner har de högsta beviljade bidragen per invånare. För Doroteas del innebär det att i genomsnitt 798 kronor per år och invånare har beviljats under den aktuella tidsperioden.

6.6 Sammanfattning

Av ovanstående genomgång ser vi att företag verksamma inom tillverkningsindustrin tilldelas den största delen av de regionala stöden under perioden 2007–2013 (cirka 1,6 miljarder kronor). Detta motsvarar nästan hälften av det totala stödbeloppet. Hotell och restauranger samt företagstjänster tilldelas nästan 700 miljoner kronor, och tillsammans tilldelas dessa tre branscher 2,3 miljarder, vilket motsvarar knappt 70 procent av det totala stödbeloppet. Såddfinansiering står för en relativt liten andel av stödbeloppet inom tillverkningsindustrin. Såddfinansiering används i högre utsträckning till informations- och kommunikationsföretag (40 procent av stödet inom sådd), samt till företag inom branschen företagstjänster (34 procent av stödet).⁷⁹

De flesta företag i Sverige är soloföretag. År 2013 var över 70 procent av alla företag soloföretag, dvs. företag som drivs med en person utan anställda. En stor del av dessa företag är inaktiva, eller har endast verksamhet av begränsad omfattning.⁸⁰ Företag med mindre än femtio anställda får 80 procent av det totala stödbeloppet.

En stor del av företagsstöden går till fasta investeringar inom branscherna tillverkning och utvinning, hotell- och restaurang samt fastighetsbolag. Inom FUB har över 75 procent av stöden avsett investeringsbidrag, även om investeringsbidragens andel har minskat under den studerade programperioden. Inom RIS har huvuddelen av stödet – över 95 procent – användes till byggnader och anläggningar och maskiner och inventarier. För regional såddfinansiering har vi inga motsvarande uppgifter, men vi kan utgå från att dessa stöd i väsentligt högre utsträckning används till mjuka investeringar för att stödja forsknings- och innovationsinsatser i små- och medelstora företag.

Av genomgången av hur stöden har använts kan vi också se att relativt små belopp beviljats inom kompetensinsatser. Inom FUB har mindre än 20 procent använts till konsultcheckar. Forskning och utveckling, utbildning och konsulttjänster står för en mycket liten andel (2 procent) av stöden inom RIS.

⁷⁹ Tillväxtverket, NYPS, egna beräkningar

⁸⁰ Cirka 45 procent av soloföretagen hade en nettoomsättning under 100 000 kronor. Enbart 30 procent av soloföretagen återfinns i RAMS-populationen, vilket innebär att företaget är det primära arbetsstället för någon.

7 Tillverkningsindustrins utveckling

Som vi redan sett i kapitel fem är tillverkningsindustri den bransch som i störst utsträckning förekommer i stödbesluten, förutom såddfinansiering. Effekterna av stödgivningen blir därmed i stor utsträckning beroende av branschens utveckling. Vi ska därför i detta kapitel översiktligt titta på hur tillverkningsindustrin utvecklats i stödområdena under den senaste tjugoårsperioden.

För att belysa tillverkningsindustrins utveckling har vi valt att titta på tre mått, *utvecklingen av sysselsatta, förädlingsvärde samt rörelseresultat*.

7.1.1 Utveckling av sysselsatta

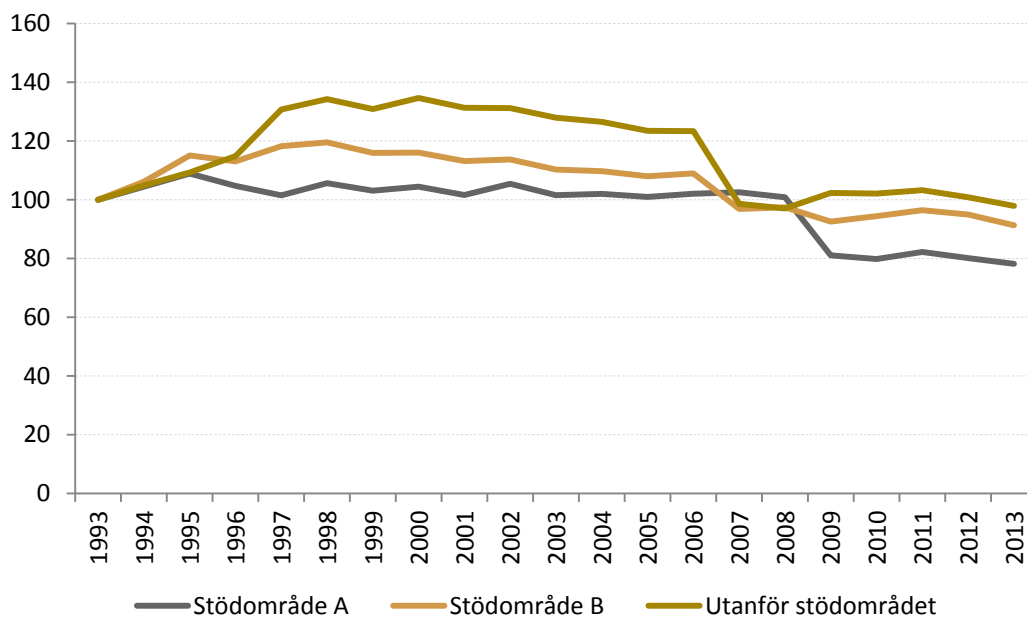
För att få ett mått på hur sysselsättningen utvecklats inom tillverkningsindustrin i stödområde A och B jämfört med området utanför stödområdet, har vi brutit ned industriutvecklingen på tre geografiska områden. Genom att visa en indexerad sysselsättningsutveckling kan vi se förändringen för de tre områdena mellan 1993 och 2013.

Av Figur 7 kan vi se att sysselsättningen inom branschen totalt är lägre år 2013 jämfört med 1993. Vi ser också att det skedde en ökning av sysselsättningen under åren 1993 till 2000, särskilt för industri som var lokaliserad utanför stödområdena.

Figuren belyser en tämligen tydlig skillnad i sysselsättningsutveckling mellan de olika områdena. Bäst sysselsättningsutveckling har industrin utanför stödområdena haft, här har ett mindre tapp skett om vi jämför sysselsatta 2013 med 1993, minus tre procent. Däremot har utvecklingen inom stödområde A varit sämre. Sysselsättningen har här minskat med drygt 20 procent mellan åren 1993 och 2013. Utvecklingen i stödområde B ligger ungefär mitt emellan utvecklingen för stödområde A och området utanför stödområdet.

Vi kan också se att stödområde A inte haft någon egentlig positiv sysselsättningsutveckling under hela perioden, till skillnad från företag utanför stödområdet, trots en väldigt stark konjunktur under slutet av 1990-talet, samt en kraftigt fallande kronkurs i samband med att Sverige övergav den fasta växelkursen hösten 1992. Den generella trenden när det gäller sysselsättningsutvecklingen förefaller vara minskande sysselsättning i alla tre områden från i vart fall år 2000.

Figur 7 Utveckling av industrisysselsättning 1993–2013, fördelad på stödområde. Index, 1993=100.

Anm. Tillverkningsindustrin omfattar SNI92 10–33 för åren 1993–2001, SNI2002 10–33 för åren 2002–2006, samt SNI07 15–37 för åren 2007–2013.

Källa: Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), SCB.

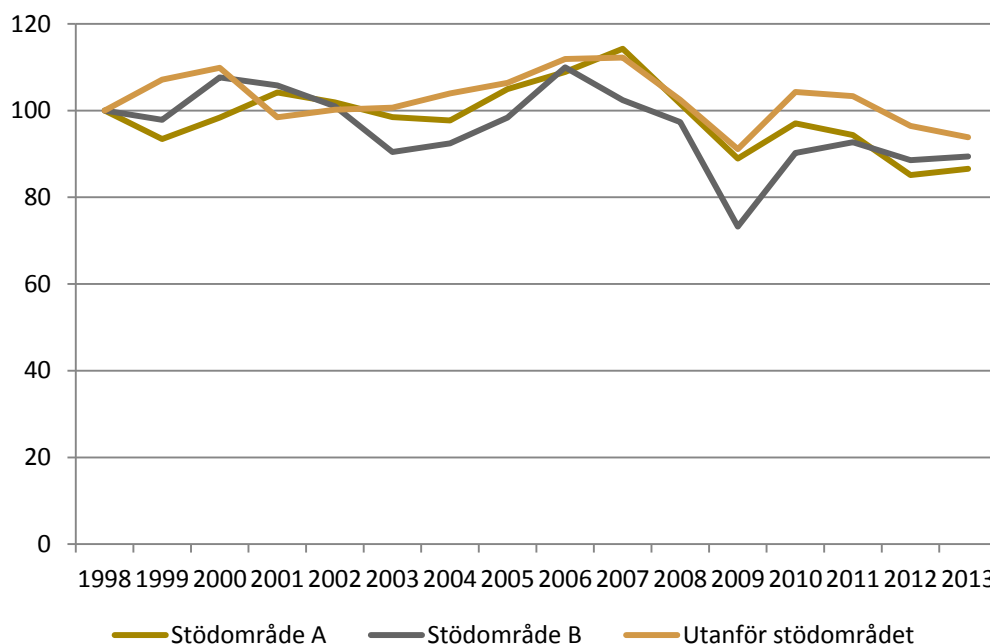
7.1.2 Ekonomisk utveckling

För att få ett mått på hur industrins konkurrenskraft utvecklats den senaste 20-årsperioden har vi här valt att titta på utvecklingen av förädlingsvärde och rörelseresultat.

Förädlingsvärdet ger oss information om vilka värden som skapas av företagen, dvs. hur de bidrar till den ekonomiska tillväxten. Av Figur 8 ser vi att utvecklingen av förädlingsvärdet för hela perioden varit svagt negativt. Under perioden 2003 till 2006 har det varit en positiv utveckling av förädlingsvärdet för alla tre områden. Därefter, i samband med den internationella finanskrisen 2007, följde en period med negativ utveckling där botten nåddes 2009. Från dess har det skett en återhämtning för särskilt företag inom stödområde B samt för tillverkningsindustrin lokaliserad utanför stödområdena. Vi ser i figuren att återhämtningen varit något svagare för industrin inom stödområde A.

Utvecklingen i de olika områdena, sett över hela perioden, uppvisar relativt små skillnader. Företag lokaliserade utanför stödområdena uppvisar överlag en något bättre utveckling än företagen inom stödområde A och B. Företag inom stödområde B har drabbats särskilt hårt under konjunktur nedgången med en tydligt dipp 2009.

Figur 8 Utveckling av tillverkningsindustrins förädlingsvärde 1998–2013, per stödområde. Index, 1998=100. Fasta priser.

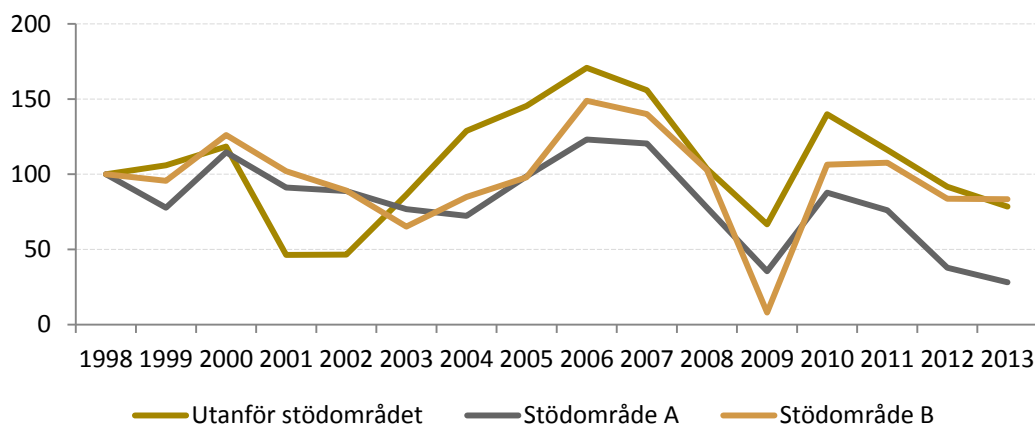
Anm. Tillverkningsindustrin omfattar SNI92 10-33 för åren 1998–2001, SNI2002 10-33 för åren 2002–2006, samt SNI07 15-37 för åren 2007–2013.

Källa: Företagens ekonomi (FEK) och Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), SCB.

Ett traditionellt sätt att belysa företags ekonomiska utveckling är att studera förändringen av rörelseresultat. Här har vi tittat på utvecklingen mellan år 1998 och 2013, (Figur 8). Vi ser att företagens rörelseresultat sjönk dramatiskt i början av perioden, från år 2000 till 2002. Särskilt tillverkningsindustrin utanför stödområdena hade en kraftig försämring av rörelseresultatet under denna period. Från 2002 till 2007 förbättrades resultaten kraftigt, särskilt för området utanför stödområdena, för att återigen falla i samband med den globala finanskrisen år 2007. Från 2009 fram till 2013 har en viss återhämtning skett. Dock förefaller det som att industrin i stödområde A haft svårare att återhämta sig från finanskrisen.

Tillverkningsindustrins lönsamhet är som vi vet mycket konjunkturkänslig och varierar starkt mellan enskilda år. Av den anledningen kan det vara mer intressant att se på den långsiktiga utvecklingen. Här ser vi stora skillnader avseende utvecklingen av rörelseresultat mellan de tre områdena. Från 1998 har rörelseresultatet försämrats med över 70 procent i stödområde A. Rörelseresultatet har även försämrats för stödområde B samt för området utanför stödområdena, men här har försämringen inte varit lika stor. Försämringen är i dessa områden cirka 20 procent för jämförelseåren 2013 och 1998.

Figur 9 Utveckling av rörelseresultat i tillverkningsindustrin 1998–2013, fördelat på stödområde. Index, 1998=100.

Anm: Tillverkningsindustrin omfattar SNI92 10-33 för åren 1993–2001, SNI2002 10-33 för åren 2002–2006, samt SNI07 15-37 för åren 2007–2013.

Källa: Företagens ekonomi (FEK) och Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), SCB.

7.1.3 Sammanfattning tillverkningsindustrins utveckling

Sammantaget får vi en bild av att vi inte kan ha för stora förväntningar på att tillverkningsindustrin ska kunna stå för ökad sysselsättning under kommande år. Trenden tycks snarare vara att industrin fortsätter att rationalisera genom robotisering och digitalisering, vilket innebär fortsatt nedgång i sysselsättning.

Trenden de senaste tjugo åren indikerar också att utvecklingen av sysselsättning och lönsamhet varit särskilt besvärlig för branschen inom stödområde A. Av det material vi visat kan vi dock inte veta vad det beror på.

En faktor som kan spela in är att tidigare undersökningar indikerar att det finns geografiska och storleksmässiga skillnader i vilken grad företag ”outsourcar” produktion till lågprisländer.⁸¹ Mönstret är att större, samt utlandsägda, företag i högre utsträckning lägger ut delar av produktionen till andra länder. På så sätt ligger dessa företag högre upp ”i värdekedjan” jämfört med mindre företag som i mindre utsträckning lägger ut tillverkningen till andra länder. Med andra ord skulle det kunna vara så att företag inom stödområde A och B generellt ligger lägre i värdekedjan, vilket innebär att de i högre utsträckning arbetar som underleverantörer till större företag, högre upp i värdekedjan, vilket i sin tur innebär att lönsamheten pressas.

⁸¹ SCB (2006) ”Information om utbildning och arbetsmarknad 2006:2”.

8 Vad säger tidigare utvärderingar av företagsstöden?

8.1 Uppföljning och utvärdering

I en artikel från David Storey (2002) presenteras ett ramverk för att utvärdera effekter av policyåtgärder inriktade på att stödja mindre företag.⁸² Storey har en modell som bygger på sex steg, som uttrycker att utvärderingar blir allt mer sofistikerad för varje steg på stegen man kommer.⁸³

- I Uppföljning (monitoring)
 1. Uppföljning av vad som gjorts
 2. Mottagarnas uppfattningar
 3. Mottagarnas uppfattningar om vilken skillnad som stödet inneburit
- II Utvärdering
 4. Jämförelse av utfall hos företag som fått stöd med ”typiska” företag
 5. Jämförelse av kontrollgrupp
 6. Hänsynstagande till bias i urval

Modellen uttrycker att de första tre stegen mer ska ses som uppföljning än utvärdering av insatser. De sista tre stegen omfattar utvärderingar med ökad grad av ambitionsnivå och kvalitet.

En betydande del av de kunskaper som finns att tillgå om effekter av regional- eller näringspolitiska insatser riktade till företag bygger på olika typer av självvärderingar (stegen 1–3 ovan). Ett typexempel på sådana är enkätundersökningar som vänder sig till dem som tagit del av en viss insats.⁸⁴ Slutsatserna från denna typ av undersökningar är ofta att stöden haft positiva effekter. Samtidigt vet vi att det finns ett generellt mönster från undersökningar som bygger på företagens *egen bedömning* att stödmottagare har en mer positiv syn på insatsen än vad som kan utläsas av kvantitativt inriktade utvärderingar.

8.2 Effekter av regionala företagsstöd

I det följande kapitlet ges en sammanfattning av befintliga utvärderingar av företagsstöd. Det kan konstateras att det finns relativt begränsat med utvärderingar av god kvalitet, och det finns därför ett behov av ytterligare utvärderingar inom området.

8.2.1 Regionalt investeringsstöd

Tillväxtanalys har tidigare genomfört utvärderingar på delar av de stöd som studeras inom detta uppdrag. Det handlar om regionalt investeringsstöd och konsultcheckar inom regionalt bidrag till företagsutveckling.

⁸² Storey D (2002) “Methods of evaluating the impact of public policies to support small businesses: The six steps to heaven”.

⁸³ Se också Tillväxtanalys (2011) ”Effekter av företagsrådgivning – en forskningsöversikt”.

⁸⁴ Se exempelvis Tillväxtanalys (2012) ”En samlad utvärdering av de regionala företagsstöden”.

I utvärderingen av regionalt investeringsstöd har Tillväxtanalys tittat på stödets effekter på arbetsställets överlevnad, investeringar, sysselsättning, produktionsvärde och produktivitet. Slutsatserna från utvärderingen är att stöden haft en positiv effekt på överlevnadssannolikhet. Vidare tyder resultaten på positiva effekter på investeringar och sysselsättning samt, med viss fördröjning, också på produktionsvärde och produktivitet. Däremot tycks stödet inte påverka de stödmottagande arbetsställets lönsamhet. Av de olika resultaten är den jämförelsevis stora effekten på antalet anställda den mest påtagliga.

Utvärderingen har genomförts genom att stödmottagande arbetsställen jämförts med icke stödmottagande arbetsställen inom ramen för en så kallad conditional difference-in-difference matchningsansats. Den empiriska analysen baseras på en panel på drygt 30 000 arbetsställen under perioden 2000–2007. (Utvärderingen kan därmed placeras i steg sex enligt Storeys modell). I utvärderingen förs ett metodologiskt resonemang om svårigheter att isolera den specifika stödinsatsen från andra typer av företagsstöd som ett företag kan få inom de studerade stödområdena.⁸⁵ Kompletterande skattningar har därför gjorts genom att upprepa analyserna även för områden med mindre inslag av företagsstöd. Resultaten kvarstår även med denna kompletterande analys.

Resultaten från utvärderingen är att effekterna av stöden bedömts som mer positiva än andra tidigare genomförda utvärderingar. Samtidigt pekar författaren på att det kan vara motiverat att också väga in andra aspekter innan mer tydliga policyrekommendationer kan lämnas. För att kunna bedöma den samhällsekonomiska nyttan behöver också hänsyn tas till exempelvis stödets kostnader, effekter av skatteuttag för att finansiera stöden samt stödets påverkan på icke stödmottagande företag.

8.2.2 Regionalt bidrag till företagsutveckling

Oxford research har på uppdrag av länsstyrelserna i Värmland, Dalarna och Gävleborg genomfört en utvärdering av stöd inom stödförordningen regionalt bidrag till företagsutveckling. Utvärderingen omfattar 430 företag i de tre länen för åren 2008 och 2009. Utvärderingen kombinerar enkätfrågor till företag med viss kvantitativ ansats genom att jämföra utvecklingen i de företag som fått stöd med utvecklingen i en kontrollgrupp av företag som inte fått stöd.⁸⁶

Utvärderingen pekar på positiva effekter vad gäller antalet anställda. Författarna pekar samtidigt på en viss osäkerhet i resultaten beroende på att förändringen av antal anställda kan vara korrelerat med företagsstorlek och ålder på företaget. I analysen uttrycks en viss osäkerhet om hur kontrollgruppen är konstruerad och om det kan finnas problem med bias som kan snedvrída resultaten. Utvärderingen för också ett resonemang om att stöden inneburit att företagen kunnat göra större investeringar än vad som skulle vara fallet om de inte fått stöd, samt att investeringar kunnat tidigareläggas. Skattningen om större och tidigarelagda investeringar bygger dock på företagens egna svar från den enkätundersökning och i de fallstudier som genomfördes. Denna uppfattning stöds av en enkätundersökning till 128 företag utförd av Länsstyrelsen i Västmanland inom regionalt bidrag till företagsutveckling. Av 119 svarande företag uppgav 45 (37 procent) att investeringsstödet inneburit att investeringen kunnat genomföras i en snabbare takt.⁸⁷

⁸⁵ I detta fall ingår arbetsställen i de nio nordligaste länen. Avser både behandlade arbetsställen och obehandlad kontrollgrupp.

⁸⁶ Oxford Research (2012). ”Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige”.

⁸⁷ Lilja R (2011) Uppföljning och utvärdering av FUB, ”Vad kännetecknar företag som fått regionalt bidrag till

Konsultcheckar inom regionalt bidrag till företagsutveckling

Regionförbundet i Kalmar län har 2009 låtit utvärdera konsultcheckar inom regionalt bidrag till företagsutveckling.⁸⁸ Utvärderingen genomfördes med hjälp av både registerdata och enkätdata. Registerdata har framförallt använts för att undersöka vad som kännetecknar företag som sökt konsultcheckar och om denna finansiering har haft påverkan på företagets tillväxt och konkurrenskraft. Resultaten baseras på ekonomiska data på 387 aktiebolag som fått stöd under åren 2004–2006. Därutöver genomfördes två enkätundersökningar för att studera (i) företagets egna upplevelser av hur deras tillväxt och konkurrenskraft har påverkats, baserat på 221 svar från företag som erhållit stöd under 2004–2007 och (ii) konsultcheckarnas påverkan på etablering av nya konsultföretag i Kalmar län, baserat på 29 svar från konsultföretag som etablerats under 2003–2007.

Utvärderarna menar att konsultcheckarna bidragit till ökad tillväxt i företag som fått konsultcheck i omsättning och sysselsättning. På kort sikt hos de minsta företagen och på längre sikt hos de något större företagen. Resultaten ger dock ingen tydligt bild av konsultcheckarnas påverkan på produktivitet, som i undersökningen använts för att studera konkurrenskraft. Utvärderingen använder sig av en kontrollgrupp, vilken har konstruerats med hjälp av matchningsmetoden CEM – *Coarsened Exact Matching*. Metoden innebär att kontrollgruppens sammansättning inom vissa intervall så långt som möjligt ska likna företagsgruppen som fått stöd, utifrån vissa variabler. Utvecklingen i de företag som fått konsultcheck jämförs sedan med företag som inte fått konsultcheck. En eventuell svårighet i metoden för den aktuella utvärderingen är att kontrollera för om de företag som fått stöd, eller företag i kontrollgruppen, även mottagit andra typer av offentligt stöd. En annan svårighet kan vara att konstruera kontrollgruppen så att den speglar samma tillväxtvilja som de stödmottagande företagen.

Även Tillväxtanalys har tidigare utvärderat effekter av konsultcheckar.⁸⁹ I utvärderingen används tre olika kontrollgrupper (företag som inte fått stöd). Den första jämförelsegruppen bestod av alla jämförbara företag. En andra jämförelsegrupp bestod av företag som inte sökt någon annan form av finansieringsstöd, vilket innebär att kontamineringen minimeras av andra stöd. Den tredje jämförelsegruppen bestod enbart av företag som sökt finansieringsstöd, vilket innebär att selektionen minimeras, men kontamineringen av andra stöd återinförs.

Resultaten visar att företag som fått konsultcheck har knappt femton procent högre förädlingsvärde än jämförbara företag som inte fått konsultcheck, när man jämför antingen med alla företag, eller företag som inte sökt andra investeringsstöd. När man jämför förädlingsvärdet mellan företag som fått konsultcheck med liknande företag som indikerat en ambition att investera (jämförelsegrupp 3), finns dock inga skillnader i förädlingsvärde mellan de företag som fått konsultcheck och de företag som inte fått konsultcheck.

Utvärderarna drog slutsatsen att det ökade förädlingsvärdet bland de företag som fått konsultcheck snarare kan bero på en ökad insats av arbete och kapital, än ett teknologiskt skift eller en ökad effektivitet i företag som fått konsultcheck. Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader i sannolikheten att överleva mellan företag som fått konsultcheckar och företag som inte fått konsultcheckar.

företagsutveckling utbetalt 2008, 2009 och 2010?”

⁸⁸ Ramböll (2009) ”Slutrapport utvärdering av konsultcheckar”.

⁸⁹ Tillväxtanalys (2012) ”Företagsrådgivning i form av konsultcheckar. En effektutvärdering av konsultcheckar inom ramen för regionalt bidrag för företagsutveckling”.

Utvärderarna menar att en tolkning av resultaten är att det inte är stödet i sig som leder till utvecklingen. För att komma ifråga för detta stöd måste företaget göra en genomlysning av delar av företagets verksamhet och identifiera var medlen ska användas till. Det ligger nära till hands att det snarare är processen att söka, eller ambitionen att växa, som är den viktiga för att få tillstånd en förändring, snarare än investeringsstödet i sig.

9 Företagsstöd ur ett brukar- och handläggarperspektiv

En huvudfråga i uppdraget är att undersöka och diskutera om de regionala företagsstöden svarar mot dels politikens mål och inriktning, dels mot de faktiska behov som företagen i de aktuella regionerna har. I detta kapitel görs ett försök att fånga behov och uppfattningar om företagsstöden utifrån ett företagsperspektiv. Avsikten är med andra ord att få en uppfattning om hur stöden bör utformas för att på bästa sätt motsvara de behov företagen har, givet att staten vill ge selektiva finansieringsstöd till företag.

Kapitlet presenterar material från tre källor. Den första källan avser en litteraturöversikt som är gjord av Luleå Tekniska universitet. Den andra källan avser en ”brukar”-undersökning som riktats till ett fyrtiotal företagare (beneficiaries). Slutligen presenteras ett material från en enkätundersökning riktad till regionala stödhandläggare, som genomförts av Tillväxtanalys.

Kapitlet omfattar därmed både slutsatser och iakttagelser från befintliga rapporter och undersökningar samt empiri från företag och stödhandläggare.

9.1 Företags behov och erfarenheter av företagsstöd – en litteraturöversikt

Att genom samhällsliga näringspolitiska insatser och interventioner söka stimulera företagsutveckling och jobbskapande har varit ett viktigt verksamhetsområde för policy-makers i de flesta ekonomier. Inriktningen av dessa insatser har dock varierat över tid och givits olika inriktningar i olika typer av ekonomier, och omfattat allt från stora statliga interventioner med centrala roller för specifika statliga myndigheter (där Japan på sin tid var det kanske tydligaste exemplet) till en förlitan på marknadskrafternas funktionella bidrag till en sund ekonomi (där USA ofta brukar framhållas som ett gott exempel). En traditionell vattendelare i detta sammanhang brukar vara insatser inriktade på antingen selektiva stöd och pick-the-winner-strategi versus en mer generellt inriktad stödpolitik. Att utvärdera effekterna av olika policy-interventioner är dock ingen trivial uppgift, och inrymmer enligt Tillväxtanalys en stor förbättringspotential.⁹⁰

En viktig förutsättning för effektiva politiska interventioner är att dessa adresserar verkliga problem i företagen, innefattar någorlunda långsiktiga spelregler, samt är förenade med rimliga transaktionskostnader för företagen. Att veta hur företagen uppfattar olika policy-initiativ och hur de väljer att agera på olika former av stimuli är därför en central utmaning. Detta är också huvudtemat i föreliggande avsnitt av denna rapport, som i hög utsträckning bygger på tidigare utvärderingar av olika stödinsatser. Utifrån tidigare undersökningar försöker vi i detta avsnitt belysa hur företagens behov och erfarenheter av stöd ser ut.

9.1.1 Affärsplattformen – ett teoretiskt ramverk

En användbar utgångspunkt för en litteraturöversikt är att definiera ett teoretiskt ramverk, som kan bidra till att se enskilda undersökningars resultat i ett större sammanhang. Vi har här valt att utgå från Klofstens så kallade *Affärsplattform*.⁹¹ Modellen avser främst att

⁹⁰ Tillväxtanalys (2015). *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet*.

⁹¹ Klofsten, M. (2002). *Affärsplattformen*. Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). ”Uppföljning av VINN NU-företag”.

fånga utvecklingsprocessen i nya företag, men eftersom den utgår från ett sårbarhetsperspektiv och bygger på grundförutsättningar för företagande i generell mening bör även etablerade företags erfarenheter med olika stödåtgärder kunna länkas till de aspekter som modellen tar upp. Affärsplattformen har sålunda använts flitigt vid utbildning av såväl potentiella, nyetablerade och redan etablerade företagare och visat sig fungera väl som prioriteringsgrund för insatser i såväl etablerade som nya företag.⁹²

Modellen bygger på att företag för att uppnå en hållbar överlevnad och utveckling behöver utveckla ett antal grundläggande egenskaper eller resurser – en affärsplattform – för att klara sig på marknaden. Ett företag sägs ha uppnått en tillräckligt utvecklad affärsplattform när det har kommit förbi den initiala sårbara fasen och uppnått en nivå som medger fortsatt överlevnad och utveckling. För detta krävs att företaget uppfyller två grundvillkor:

(i) flödet av resurser in i företaget måste tryggas, och (ii) det måste finnas en förmåga att utnyttja dessa resurser. Klofsten definierar åtta hörnstenar som avgör om ett företag uppnår tillräcklig bredd och djup i sin affärsplattform. Det krävs: *en ide; en produkt/tjänst; en marknad; en organisation; kompetens; drivkraft; kunder, samt; övriga relationer.*

Affärsplattformens hörnstenar har också rankats i tre olika nivåer, från *låg* till *hög*, och dessa måste nå upp till en viss nivå för att en affärsplattform skall kunna uppnås. Enligt Norrman och Klofsten⁹³ krävs det att företag för att kunna överleva och utvecklas uppnår en tillräcklig nivå på de olika hörnstenarna, där hörnstenar som *drivkraft* (att det finns minst en person med stark drivkraft att bygga upp företaget) och förekomsten av en färdig *produkt/tjänst* (som accepteras av marknaden och genererar intäkter till företaget) är viktiga grundbultar. Också hörnstenen *organisation* är viktig i sammanhanget även om företag kan organiseras på många olika sätt som möjliggör en rimlig samordning av verksamhetens aktiviteter. Baserat på en artikel av Kirwan m.fl. ger vi här en kort översikt av hörnstenarna och deras olika nivåer:⁹⁴

Tabell 5 Affärsplattformens hörnstenar

Hörnsten	Nivå		
	Låg	Mellan	Hög
<i>Idé</i>	Vagt formulerad idé. Ingen uttalad affärsidé.	Explicit förståelse för hur unika de egna produkterna och kunskaperna är. Tagit initiala steg mot en affärsidé.	Initial affärsidé formulerad, som definierar användarna (kunderna), deras behov och hur det kan mötas.
<i>Produkt</i>	Ingen färdig produkt. Modell/prototyp kan finnas.	Beta-produkt pilottestad.	Färdig produkt finns, som accepterats av kunder.
<i>Marknad</i>	Ingen definierad marknad. Möjligen preliminära försök att hitta kundkategorier.	Initial kartläggning av kundkategorier, men inga prioriteringar gjorda.	En marknad har avgränsats med en eller flera lönsamma nischer.

⁹² Se exempelvis Klofsten, M. (2006). "Utbildning och träning i entreprenörskap – ett praktikfall från universitetsvärlden".

⁹³ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). "Uppföljning av VINN NU-företag".

⁹⁴ Kirwan, P., Van Der Sijde, P., och Klofsten, M. (2008). "Supporting high-tech companies reaching the business platform: about the role of training, coaching and networking".

	Nivå		
Hörnsten	Låg	Mellan	Hög
<i>Organisation</i>	Ingen organisationsstruktur, inga nyckelfunktioner. Informella ad hoc-kontakter.	Reducerad överlappning av funktioner. Samordning av interna/-externa aktiviteter.	Fungerande organisationsstruktur som möjliggör problemlösning.
<i>Kompetens</i>	Nödvändig affärs- samt teknisk kompetens saknas.	Nödvändig affärs- samt teknisk kompetens finns.	Företaget har knutit till sig aktörer med hög och välmatchad affärs- samt teknisk kompetens.
<i>Drivkraft</i>	Ingen drivkraft att utveckla kommersiell verksamhet. Idén betraktas som hobby.	Ingen stark drivkraft att utveckla kommersiell verksamhet. Begränsat personligt engagemang.	Minst en starkt engagerad aktör strävar efter att etablera kommersiell verksamhet. Starkt engagerad personal.
<i>Kunder</i>	Underutvecklade kundrelationer. Avsaknad av försäljningsprocedur.	Tillräckliga kundrelationer etablerade. Pilotförsäljning och utvärdering.	Tillräckliga kundrelationer etablerade. Acceptans på marknaden, möjlighet till fortsatt försäljning.
<i>Övriga relationer</i>	Avsaknad av nätverk/-relationer för kompletterande resurser. Brist på kapital.	Ingen variation i övriga relationer. Etablerad relation för kapitalförsörjning.	Etablerat nätverk för kunskapskompletterande eller finansiella resurser, trovärdighet etc.

Källa: Kirwan m.fl. (2008) samt Norrman och Klofsten (2009)

Givet att Affärsplattformen identifierar en uppsättning kriterier som krävs för att uppnå en stabil verksamhet kan en alternativ tolkning också vara att dessa kriterier måste bibehållas och i de flesta fall vidareutvecklas för att också upprätthålla stabiliteten. Under denna förutsättning kan erfarenheterna med olika stödinsatser till etablerade företag diskuteras mot bakgrund av modellen, även om en svaghet är att ramverket inte explicit adresserar hur ett företag kan bibehålla sin konkurrenskraft när Affärsplattformen väl är uppnådd. I följande avsnitt går vi igenom de olika hörnstenarna med avseende på hur de konceptuellt knyter an till hur företagets erfarenheter samt behov av finansiellt stöd tagit sig uttryck i tidigare undersökningar. Vi samlar hörnstenarna i tre kategorier som rör: (i) grundläggande förutsättningar för företagets utvecklingsprocess; (ii) aktörer nära företaget, samt; (iii) tillgången till externa resurser. En sådan indelning används till exempel av Yencken och Gillin.⁹⁵ Först dock en beskrivning av det underlag i form av forskningsrapporter och projektutvärderingar som använts i detta avsnitt.

Beskrivning av underlaget och viktiga avgränsningar

I detta avsnitt ger vi en översikt av tidigare litteratur som på olika sätt belyser företagets behov av stöd samt deras erfarenheter av befintliga stödprogram. En betydande del av denna litteratur består av utvärderingar av befintliga stödåtgärder, men litteraturgenomgången har också inkluderat undersökningar som på ett mer generellt sätt belyser företagets behov av stöd. För att fånga företagets perspektiv har litteraturgenomgången fokuserat på undersökningar som genomfört enkäter och/eller intervjuer med företag. Vi har också begränsat litteraturstudien till svenska stödformer och företag. De huvudsakliga stödformer som omfattas av litteraturstudien inkluderar regionala företagsstöd, innovationsstöd (Vinn Nu samt Forska & Väx) samt i viss mån inkubatorer. Litteraturöversikten berör också

⁹⁵ Yencken, J., och Gillin, M. (2006).” The Klofsten Business Platform as a self-diagnostic tool for new technology-based small firms”.

delvis företagens erfarenheter med olika företagsfrämjande aktörer, även om detta inte är uppdragets fokus.

Totalt omfattar litteraturöversikten 19 undersökningar, varav nära hälften består av utvärderingar av olika stödinsatser som har genomförts av konsultbolag. Omkring en tredjedel av underlaget består av analyser som genomförts av forskare vid olika institut eller universitet/högskolor, och resterande undersökningar har genomförts av olika myndigheter på regional eller nationell nivå. Det är också viktigt att poängtera att de flesta tidigare undersökningar vi granskat tenderar att undersöka en mix av nya och etablerade företag, och av detta skäl är det svårt att dela upp materialet i företagens olika utvecklingsfaser. Några undersökningar tittar dock specifikt på nystartade företag: Von Friedrichs m.fl. undersökte 400 nya och unga företag i Stockholms kommun;⁹⁶ Riksrevisionen granskade om stöd till start av näringsverksamhet samt Almis finansieringsverksamhet bidrar till att utlandsfödda kan etablera sig på arbetsmarknaden genom att starta företag,⁹⁷ och; Söderblom och Samuelsson undersökte svenska innovativa startupföretags kapitalförsörjning.⁹⁸ I övrigt består litteraturöversikten av undersökningar som inkluderar företag i olika utvecklingsfaser, oftast med den gemensamma nämnaren att de fått stöd för att genomföra någon typ av investerings- eller utvecklingsprojekt.

Följande avsnitt ger ett kvalitativt perspektiv på detta underlag där vi fokuserar på företagens perspektiv så som det återges i olika enkät- eller intervjuundersökningar. Det empiriska underlaget baseras till stor del på vad företagen själva säger att de gör, snarare än vad de faktiskt gör. Avsnittet bör därför inte tolkas som en genomgång av stödinsatsers faktiska effekter, eftersom de resultat som ibland återges påverkas av självutvärderingsproblematik (s.k. hypotetisk bias). Hur sådan problematik påverkar effektutvärderingar diskuteras till exempel av Tillväxtanalys, som förordar kontrafaktiska, kvantitativa effektutvärderingar med longitudinella företagsdata där stödmottagare jämförs mot en kontrollgrupp.⁹⁹

9.1.2 Företagsperspektiv på företagsstöd – mot bakgrund av Affärsplattformens hörnstenar

Innan vi går igenom hur företagens erfarenheter av olika stödformer beskrivs i den tidigare litteraturen kan några generella intryck från arbetet med litteraturöversikten som är svåra att relatera till Affärsplattformens hörnstenar lyftas fram.

En första uppfattning kring nuläget kan vi få genom Tillväxtverkets undersökning ”Företagens villkor och verklighet”.¹⁰⁰ Undersökningen baseras på en återkommande enkät som denna gång besvarats av cirka 16 000 företag. Resultaten visar bland annat att 14 procent av småföretagen ansåg att tillgången till lån och krediter var ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt. En jämförelse med tidigare års undersökningar visar att

⁹⁶ Von Friedrichs, Y., Lundström, A., och Nordström, C. (2014). *Hur kan mer effektiva stöd utformas för att få fram livskraftiga nya och unga företag?*

⁹⁷ Riksrevisionen (2012). *Etablering genom företagande – är statens stöd till företagare effektiva för utrikes födda?*

⁹⁸ Söderblom, A., och Samuelsson, M. (2014). *Sources of capital for innovative startup firms. An empirical study of the Swedish situation.*

⁹⁹ Tillväxtanalys (2014). ”Företagsstöd till innovativa små och medelstora företag – en kontrafaktisk effektutvärdering”. Tillväxtanalys (2015). *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet.*

¹⁰⁰ Tillväxtverket. (2014). ”Förutsättningar för konkurrenskraftiga företag: Företagens villkor och verklighet 2014.”

tillgången till finansiering verkar vara ett växande hinder, vilket kan ses som ett uttryck för ett behov av stöd.¹⁰¹

Även om tillgången till finansiering sågs som ett hinder av en relativt betydande andel av småföretagen så var ett flertal andra faktorer ännu större tillväxthinder. Dessa inkluderar bland annat: konkurrens från andra företag (28 procent)¹⁰²; tillgång till lämplig arbetskraft (22 procent), lagar och myndighetsregler (22 procent); företagets lönsamhet (17 procent), samt; egen tid (17 procent). Fyra andra faktorer sågs i lägre utsträckning som tillväxthinder.

Undersökningen visade också att 68 procent av företagen ville växa och en majoritet av företagen ansåg att nya försäljningskanaler, ökad marknadsföring, samt att utveckla nya varor/tjänster var mycket viktiga åtgärder för att kunna växa. När företagen svarade på frågor om hur olika resursbegränsningar påverkade möjligheten att utveckla nya varor och tjänster menade 23 procent av respondenterna att brist på finansiering och resurser var ett stort hinder. Andra relativt viktiga begränsningar var ”höga krav på kortsiktig lönsamhet” (17 procent) samt ”lagar och myndighetsregler” (16 procent). Det kan också noteras att drygt 30 procent av företagen angav ”brist på resurser” som ett stort hinder för internationalisering av företagets verksamhet.

Överlag visar Tillväxtverkets undersökning att företagens tillväxtvilja är god och trots att nära var fjärde företag ansåg att brist på finansiering var ett stort hinder för att utveckla nya varor och tjänster var andra aspekter viktigare tillväxthinder.¹⁰³ Det största hindret var, enligt undersökningen, konkurrens från andra företag. För att stärka det svenska näringslivet konkurrenskraft pekar Tillväxtverket på vikten av att satsa på innovation, till exempel genom åtgärder som omfattar statligt riskkapital, stöd till samverkan mellan näringsliv och akademi och mellan privata aktörer, samt fortsatta kunskapsinsatser för att stödja företags innovationssatsningar. Därmed ger Tillväxtverket uttryck för ett behov av fortsatta stödåtgärder av liknande slag som de som redan finns i det svenska innovations- och företagsfrämjande systemet¹⁰⁴, även om Tillväxtverket inte kommenterar stödformernas specifika utformning.

Det finns en rad tidigare utvärderingar som indikerar att en majoritet av företagen som tagit del av olika typer av finansiellt stöd överlag är positiva till stödåtgärden i efterhand. Detta gäller såväl utvärderingar av Vinnovas program Vinn Nu¹⁰⁵ och Forska & Väx¹⁰⁶, som utvärderingar av regionala företagsstöd¹⁰⁷. Däremot pekar kvantitativa utvärderingar på att stödåtgärder verkar ge mycket begränsade eller obefintliga sysselsättningseffekter.¹⁰⁸ I de undersökningar vi har granskat uttrycker företagen ofta på olika sätt att de förväntar

¹⁰¹ Denna tolkning innebär däremot inte att ett utökad statligt finansiellt stöd nödvändigtvis är samhällsekonomiskt motiverat.

¹⁰² Procentsatserna avser andelen småföretag som ansåg att respektive kategori var ett stort hinder för tillväxt.

¹⁰³ Tillväxtverket. (2014). ”Förutsättningar för konkurrenskraftiga företag: Företagens villkor och verklighet 2014.”

¹⁰⁴ För en översikt av stödformer, se t.ex. Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet*.

¹⁰⁵ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*.

Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). ”Uppföljning av VINN NU-företag”.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Se t ex Ramböll (2009). ”Utvärdering såddfinansiering”. Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”. Ramböll (2015). ”Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering”.

¹⁰⁸ Se exempelvis Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet*.

sig att effekterna av den åtgärd som det mottagna stödet har finansierat kommer att visa sig på längre sikt än tidsperioden som omfattas av utvärderingen.¹⁰⁹ Längre fram i avsnittet ska vi ge en mer detaljerad bild av vad som då avses.

Johnson m.fl. erbjuder ett visst empiriskt stöd för att effekterna av finansiellt stöd kan uppstå relativt lång tid efter åtgärden.¹¹⁰ De genomförde på uppdrag av Vinnova en utvärdering av den såddfinansiering som organiserades av Nutek och Vinnova under åren 1994–2004. Utvärderingen kombinerar kvantitativa och kvalitativa metoder och visar bland annat att såddfinansieringen har genererat positiva ekonomiska effekter och att såddföretagen i genomsnitt växte dubbelt så snabbt som en kontrollgrupp. Analysen visar dock att utfallet är starkt snedfördelat med några få framgångsrika projekt och företag som står för huvuddelen av de observerade positiva effekterna, samt att det ofta tar 8–10 år eller längre innan effekterna ”tar fart”. Tillväxtanalys påpekar dock att även om längre tidsserier alltid är en fördel, bör man betänka att ju längre tid som förflyter mellan programavslut och utvärdering, desto svårare blir det att säkerställa att en observerad förändring faktiskt beror på ett visst program eller åtgärd.¹¹¹

Vidare pekar utvärderingar ofta på att företag som har fått stöd för att genomföra en investering eller ett utvecklingsprojekt anser att stödet har varit avgörande för att åtgärden genomförts.¹¹² Ibland sägs stödet ha möjliggjort att överhuvudtaget genomföra åtgärden, men i många fall uppger företagen att effekten av stödet var att investeringen eller projektet kunde tidigareläggas och/eller bli större och i någon mening bättre. Återigen baseras detta på självutvärdering och det är svårt att verifiera. Några aspekter som betonas är att stödet kan möjliggöra att ta ”risker” som företaget annars skulle ha undvikit, eller möjliggöra att ta in extern kompetens som kan bidra till ett projekts genomförande.¹¹³ Medan kompetensfrågan faller väl inom ramen för affärsplattformen är riskfrågan mer mångfacetterad och knyter an till ett flertal av hörnstenarna och vi tar därför upp denna aspekt utanför ramverket som affärsplattformen erbjuder.

Frågan om risk knyter också an till alternativ finansiering. Litteraturöversikten ger ingen entydig bild kring företagets tillgång till finansiering i form av till exempel banklån. Det ligger också utanför uppdragets syfte att undersöka företagets kapitalförsörjning i mer detalj, men ett generellt intryck av litteraturöversikten är att redan etablerade företag ofta menar att de investeringar eller projekt som de fått stöd till att genomföra hade kunnat genomföras ändå, men vanligen finansierat genom eget kapital, genom att dra ner på andra

¹⁰⁹ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*, Oxford Research (2011). ”Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen”. Kontigo. (2014). Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen.

¹¹⁰ Johnson, A., Deiacio, E., Carlsson, K.A., och Scheffert, F. (2008). ”Effektanalys av offentlig såddfinansiering” 1994-2004.

¹¹¹ Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet*.

¹¹² Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). ”Uppföljning av VINN NU-företag”. Ramböll (2009). ”Utvärdering såddfinansiering”. Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*, Lilja, R. (2012). ”Uppföljning och utvärdering av FUB. Vad kännetecknar företag som fått regionalt bidrag till företagsutveckling utbetalt 2008, 2009 och 2010” Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”.

¹¹³ Se t ex Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*.

utgifter, eller genom banklån.¹¹⁴ Respondenterna påpekar dock ofta att investeringarna eller utvecklingsprojekten hade blivit mindre och/eller genomförts i långsammare takt utan stödet.

Det finns heller inget entydigt svar kring hur finansieringssituationen ser ut för nya företag, vilket beror på de stora skillnaderna mellan olika typer av företag och verksamheter. Von Friedrichs m.fl. undersökte 400 nya och unga företag i Stockholms kommun och fann bland annat att två av tre respondenter menade att det varit lätt eller mycket lätt att ordna initial finansiering.¹¹⁵ Bland utlandsfödda respondenter var andelen däremot bara 50 procent. Oxford Research intervjuade 94 unga (18–35 år) företagare från olika branscher och områden och fann bland annat att startkapital överlag inte hade utgjort något stort problem, men de respondenter som inte hade kunnat förlita sig på familj och vänner och särskilt de som haft höga initiala kostnader menade att de hade haft svårt att klara uppstartkostnaderna i början.¹¹⁶

Att nya unga företag med höga initiala kostnader tenderar att ha svårare att hitta kommersiell finansiering beror inte minst på den osäkerhet som är förenad med dem. Organisationen Företagarna genomför en årlig ”finansieringspanel” bland sina medlemmar, som bland annat pekade på att långgivare vill ha historik och säkerhet för att tillhandahålla lån och att detta leder till att små nystartade företag får betala höga räntor.¹¹⁷ De menar därför att finansieringsinsatser som riktar sig mot dessa företag bör prioriteras. Söderblom och Samuelsson undersökte svenska innovativa startupföretags kapitalförsörjning och fann bland annat att cirka en tredjedel av företagen finansierades enbart genom företagsinternt genererade medel och omkring 40 procent av företagen finansierades helt eller delvis av ägaren själv.¹¹⁸ Statlig finansiering i form av bidrag och till viss del lån är vanligt förekommande och utgör cirka en tredjedel av det totala kapitalet för svenska innovativa startupföretag, vilket är en betydligt högre nivå än i till exempel USA, enligt Söderblom och Samuelsson. Kommersiell lånefinansiering till unga företag i Sverige är emellertid mer sällsynt än i till exempel USA (ibid). Tillgång till kapital framstår som ”någorlunda” god i de mycket tidiga faserna, men i de senare faserna är brist på kapital tydlig. Detta gäller särskilt i expansionsfasen – dvs. företag som är mellan 5 och 12 år gamla.¹¹⁹ Företag som inte använde sig av kommersiella lån från banker uppgav att de var för unga och hade fått, eller förväntade sig att få, avslag på låneansökan, samt att kostnaden för bankfinansiering ansågs för hög¹²⁰.

¹¹⁴ Oxford Research (2012). ”Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige”. Lilja, R. (2012). ”Uppföljning och utvärdering av FUB. Vad kännetecknar företag som fått regionalt bidrag till företagsutveckling utbetalt 2008, 2009 och 2010”

¹¹⁵ Von Friedrichs, Y., Lundström, A., och Nordström, C. (2014). *Hur kan mer effektiva stöd utformas för att få fram livskraftiga nya och unga företag?*

¹¹⁶ Oxford Research (2014). ”Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år. Programmet Ungas Innovationskraft”

¹¹⁷ Företagarna (2015). ”Småföretagen vill växa men saknar finansiering. Företagarnas finansieringsrapport 2015”.

¹¹⁸ Söderblom, A., och Samuelsson, M. (2014). *Sources of capital for innovative startup firms. An empirical study of the Swedish situation.*

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Detta kan tolkas som att banker tillämpar höga avkastningskrav, som i ett flertal studier visat sig utgöra ett hinder för investeringar i t.ex. energiteknologier (se t.ex. Söderholm och Ejdemo, 2010). Det är viktigt att påpeka att höga avkastningskrav i sig inte utgör ett marknadsmisslyckande, särskilt med tanke på den risk som är förenad med startupföretag. Det kan dock vara en konsekvens av förekomsten av asymmetrisk information mellan låntagare och bank, om låntagaren inte förmår att förmedla information kring investeringens lönsamhet på ett tillfredsställande sätt (e.g. Golove och Eto, 1996).

En viktig förutsättning för att få tillgång till kapital är att företaget lyckas etablera relationer med aktörer som kan tillhandahålla sådana resurser. Detta adresseras i mer detalj under hörnstenen ”övriga relationer”.

Grundläggande förutsättningar för företagets utvecklingsprocess: Idé, Produkt, Marknad och Organisation

Den första hörnstenen innebär att företaget måste ha en kommunicerbar affärsidé att utgå från.¹²¹ Detta definierar författarna (Norrman och Klofsten) själva som att företagens idéer hade utvecklats så att de tillfredsställde kundbehoven på tydligt och av marknaden accepterat sätt. I en uppföljning av Vinn Nu-företag¹²² konstaterade Norrman och Klofsten att företag som deltog i programmet ansåg att Vinn Nu hade hjälpt till att utveckla eller förtydliga affärsidén och de därigenom kunde tydligare specificera sin verksamhet och det kundbehov som idén tillfredsställde. Det finns också gott om exempel i den övriga litteraturen på hur olika stödinsatser har bidragit till att vidareutveckla idéer, inte minst såddfinansiering. I Johnson m.fl. som utvärderade såddfinansiering under åren 1994–2004, uppgav undersökningens respondenter att det vanligaste användningsområdet för finansieringen var att möjliggöra utvecklingen av en prototyp.¹²³ Författarna tolkar detta som att såddfinansieringen har bidragit till att företaget genomfört insatser som annars kanske aldrig skulle ha kommit till stånd och att företagen därigenom kunnat genomföra och utveckla sina affärsidéer.

Konsultföretaget Ramböll har genomfört en utvärdering av såddfinansiering för regionförbundet i Kalmar län.¹²⁴ Resultaten visade att majoriteten av företagen som fått såddfinansiering hade genomfört en marknads lansering. Finansieringen uppgavs ha påskyndat arbetet samt varit av stor betydelse för att produktutvecklingen kommit igång och en tredjedel av respondenterna ansåg att stödet varit avgörande. Tillförsel av extern kompetens som förstärker organisationen kan vara en viktig faktor för att genomföra en marknads lansering: 62 procent av de som genomfört, eller planerade att snart genomföra en marknads lansering hade köpt konsulttjänster med konsultcheckar, medan bara 13 procent av företagen som inte hade genomfört en marknads lansering hade köpt konsulttjänster.

Ramböll har på uppdrag av Tillväxtverket utvärderat programmet Främja kvinnors företagande, som pågått under 2011–2014 och omfattat vissa näringspolitiska insatser.¹²⁵ I utvärderingen ingår bland annat *affärs- och innovationsutvecklingsinsatser* inom programmet (15 613 deltagare), som beslutats av de regionalt utvecklingsansvariga. Utvärderingen av affärs- och innovationsutvecklingsinsatser visar bland annat att de främsta skälen till att respondenterna deltog var för att utveckla befintliga företag (65 procent); starta ett företag (18 procent), samt; utveckla en innovativ idé (12 procent). Bland de respondenter som ville starta ett företag ansåg en majoritet att deltagandet bidragit till att utveckla en affärsidé. För de som ville utveckla en innovativ idé betonades att man genom insatsen fått tillgång till extern kompetens, vilket varit mycket värdefullt. Även Nilsson m.fl. betonar kompetensens betydelse.¹²⁶ De studerade ett fyraårigt stöd-

¹²¹ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *Uppföljning av VINN NU-företag*. VR 2009:12, VINNOVA.

¹²² Ibid

¹²³ Johnson, A., Deiacio, E., Carlsson, K.A., och Scheffert, F. (2008). *Effektanalys av ”offentlig såddfinansiering” 1994-2004*

¹²⁴ Ramböll (2009). ”Utvärdering såddfinansiering”

¹²⁵ Ramböll (2015). ”Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering”.

¹²⁶ Nilsson, P.Å., Petersen, T., och Wanhill, S. (2005). ”Public support for tourism SMEs in peripheral areas: The Arjeplog project, northern Sweden”.

program som syftade till kompetensutveckling i åtta besöksnäringens företag i norra Sverige och fann att samtliga deltagare fick ökad medvetenhet om deras eget marknadssegment och den egna produktens status. Även om detta främst tycks knyta an till andra hörnstenar så är en ökad förståelse för hur unik den egna produkten är av stor betydelse för affärsidén.

Översikten visar att olika företagsstöd kan ha stor betydelse för produktutveckling. Bergman m.fl. utvärderade Vinnovas Forska & Väx och fann att stödet hade bidragit till att de företag som var relativt etablerade hade diversifierat verksamheten med nya produkter eller mot nya marknader.¹²⁷ Studien omnämner ett flertal faktorer som knyter an till andra hörnstenar, där de mest framträdande är att etablerade företag kan sakna nödvändig kompetens och/eller drivkraft för att diversifiera genom att utveckla nya verksamheter. I stället fokuserar man på kärnverksamheten, där ett stöd utifrån kan bidra till att övervinna tveksamheter gentemot nysatsningar och att utveckla nya produkter. Ett exempel är ett företag där styrelsen hade tagit ett strategiskt beslut att avstå från ett utvecklingsprojekt, trots att det påstods ha stor potential. Stödet från Forska & Väx hade sedan möjliggjort att genomföra projektet och det visade sig främja företagets långsiktiga utveckling. Ett flertal företag menade att Forska & Väx hade varit avgörande för att utvecklingsprojektet hade blivit av. Stöd kan också bidra till en bättre organisationsstruktur. Respondenter i utvärderingen som genomförts av Bergman m.fl. menade att stöd hade möjliggjort att projekt kunde genomföras på ett fokuserat sätt med dedikerad personal, snarare än att ”klämmas in” i den löpande verksamheten. Därmed blev projektet större och ”bättre”.

Norrman och Klofsten fann att Vinn Nu-företagen hade förbättrat sina organisationer, särskilt genom att medarbetarna hade fått mer tydligt avgränsade uppgifter och att företagen i högre grad hade specificerat organisatoriska enheter.¹²⁸ Rekryteringen hade också blivit mer professionell. Ett flertal undersökningar antyder att stöd har bidragit till att olika utvecklingsprojekt har blivit större eller genomförts snabbare och tidigare än vad som varit fallet utan stöd och en förklaring kan vara att stödet tillhandahållit resurser för att kunna etablera en effektiv projektorganisation, som eventuellt kompletterats av extern kompetens.

Ramböll som utvärderade såddfinansiering i Kalmar län fann till exempel – som redan nämnts i avsnittet – att 62 procent av de som genomfört, eller planerade att snart genomföra en marknads lansering hade köpt konsulttjänster med konsultcheckar, medan bara 13 procent av företagen som inte hade genomfört en marknads lansering hade köpt konsulttjänster.¹²⁹

Vidare har Oxford Research genomfört en utvärdering av företagsstöd för Länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborg och Värmlands län.¹³⁰ Även denna utvärdering pekade på att en effekt av företagsstöden är att enskilda företags investeringar blir större och tidigareläggs i förhållande till om de genomförts utan stöd. Den mest frekventa anledningen till att företagen sökte stöd var att de ville utveckla de befintliga produkterna eller tjänsterna, samt för att utveckla nya produkter och tjänster. Kontigo utvärderade bland annat erfarenheterna med så kallade FoU-kort i Västra Götalandsregionen och fann att stödet inneburit att företagen vågat satsa på utvecklingsarbete som annars inte blivit av.¹³¹ En slutsats av detta är att stödinsatser minimerar företagets eget risktagande och möjliggör satsningar som kommer i

¹²⁷ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska & Väx and VINN NU*

¹²⁸ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *Uppföljning av VINN NU-företag*.

¹²⁹ Ramböll (2009). ”Utvärdering såddfinansiering”.

¹³⁰ Oxford Research (2012). ”Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige”.

¹³¹ Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”.

fråga tidigare än de annars skulle ha gjort, och som i vissa fall också blir större än om de enbart skulle baseras på företagets egna resurser. När det gäller den andra slutsatsen är dock de empiriska bevisen inte otvetydiga.

Aktörer nära företaget: Kompetens och Drivkraft

Oxford Research har genomfört en undersökning som syftar till att öka kunskapen om unga företagens perspektiv på stöd.¹³² De intervjuade 94 unga (18–35 år) företagare från olika branscher och områden och fann bland annat att de efterlyste insatser som förenklade företagandet samt stöd som inte bara inriktade sig på uppstartfasen, utan sträckte sig över en längre period. De främsta drivkrafterna eller motivationsfaktorerna för företagen var ”frihet” och självuppfyllelse.

För mer etablerade företag med större organisationer kan drivkrafterna ta sig annorlunda uttryck. Bergman m.fl. som utvärderade Vinnovas Forska & Väx ger ett exempel.¹³³ De menar att det kunde finnas ett visst motstånd (dvs. brist på drivkraft, eller en sorts spårbundenhet) inom etablerade företag mot att ta sig in på nya områden. Motståndet kunde komma från såväl anställda som ägarna eller styrelsen, men ett externt anslag som Forska & Väx kunde bidra till att övervinna sådant motstånd eftersom ett utvecklingsprojekt då inte ”konkurrerade” med företagets ordinarie verksamhet. Anslaget kunde då fungera som den utlösande faktorn som i ett senare skede ledde till nya produkter och marknader. Norrman och Klofsten fann också att Vinn Nu-företag såg finansieringen: ”...som en viktig ”morot” eller ”motivationshöjare” som ökar företagarnas lust att lägga ner ytterligare kraft och engagemang på att vidareutveckla företaget”.¹³⁴

Projekt Entré presenterar en förstudie kring behov av branschspecifikt företagsstöd till entreprenörer inom hälsa, vård, omsorg och rehabilitering.¹³⁵ Inom ramen för förstudien genomfördes bland annat en enkätundersökning till 250 vårdentreprenörer, varav 39 procent svarade. Många respondenter uppgav att de hade stark drivkraft och vilja, men det framgick också att det fanns ett behov av kompetensutveckling då ett flertal respondenter upplevde svagheter kring företagande, ekonomi och finansiering.

Överlag är kompetens ett område som återkommer ofta när vi går igenom de tillgängliga undersökningarna kring företagsstöd. I vissa fall uppges olika stödformer ha möjliggjort att anlita extern kompetens vilket har setts som positivt för företaget.¹³⁶ I andra fall har olika nätverk, inkubatorer eller andra företagsfrämjande aktörer bidragit till tillgång till kompetens och råd.¹³⁷ I vissa fall har stödåtgärder som syftar till kompetensutveckling bedrivits

¹³² Oxford Research (2014). ”Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år. Programmet Ungas Innovationskraft”.

¹³³ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*.

¹³⁴ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *Uppföljning av VINN NU-företag*.

¹³⁵ Projekt Entré (2012). ”Behov av stöd och insatser för utveckling av livskraftiga tjänsteföretag inom hälsa, vård, omsorg och rehabilitering”.

¹³⁶ Se t ex Ramböll (2009). ”Utvärdering såddfinansiering”, Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*, Ramböll (2015). ”Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering”.

¹³⁷ Oxford Research (2014). ”Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år. Programmet Ungas Innovationskraft”. Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”.

som rena utbildningsinsatser eller organiserats som coachning, mentorskap och rådgivning, vilket också har varit positivt enligt utvärderingar.¹³⁸

En stödform som företagen överlag tycks ha positiva erfarenheter av är konsultcheckar, som på ett tydligt sätt främjar tillgången till extern kompetens.¹³⁹ I den senare undersökningen av Ramböll utvärderas bland annat *affärs- och innovationsutvecklingsinsatser* inom ramen för Tillväxtverkets program ”Främja kvinnors företagande”. Utvärderingen visar att respondenter som använt konsultcheck uppgav mest positiva resultat, mätt som: ökad drivkraft att utveckla företaget; verktyg/färdigheter för utveckling av företag, och; utvecklad affärsmodell. Konsultchecken medfinansierades av deltagarna själva med 50 procent och deltagarna kunde själva välja aktivitet efter behov, vilket antas ha bidragit till ökad upplevd nytta.

Allmänt sett ser vi i utförda studier en tendens till att tillgången till kompetens över åren blivit en allt viktigare utvecklingsförutsättning.¹⁴⁰ Insatser som syftar till att stärka grundbulten kompetens är också (som framkommer ovan) ofta uppskattade av företagen och fungerar som en hävstång till utveckling av företaget. I jämförelse med till exempel grannlandet Norge som i decennier tillämpat ett system med avskrivning av studieskulder för arbetskraft som väljer att bo och verka i prioriterade landsdelar är den här typen av insatser i monetära termer dock av relativt blygsam omfattning.

Tillgången till externa resurser: Kunder och Övriga relationer

Kundrelationer är ett av de områden där det är svårast att utläsa tydliga lärdomar kring företagets perspektiv utifrån de befintliga undersökningarna och det går inte att säga något generellt om företagets behov. Några undersökningar pekar dock på att mindre företag efterfrågar stöd kring själva företagandet och affärsmissigheten, till exempel genom utbildningsinsatser.¹⁴¹ Vår genomgång ger exempel på att kundrelationer kan stärkas genom kompetensutveckling som ger en ökad medvetenhet och förbättrade verktyg. Nilsson m.fl. som studerade ett stödprogram som inriktades på att stärka humankapitalet i åtta besöksnäringföretag i norra Sverige fann att insatserna hade bidragit till att företagen utvecklat en mer marknadsorienterad hållning och en ökad förståelse för behovet av att odla kundkontakter.¹⁴² Programmet bestod av samverkansfrämjande åtgärder samt olika utbildningsinsatser som syftade till att kombinera deltagarnas underförstådda (tacit) kunskap, som byggde på deras erfarenheter, med kodifierad (codified) kunskap som var informations- och problemorienterad och kunde omsättas i funktioner eller aktiviteter för att stärka företagen. Som en konsekvens av programmet hade två av företagen bland annat byggt upp en kunddatabas och börjat producera ett nyhetsbrev för att stärka kundrelationerna.

Norrman och Klostén, som explicit använder Affärsplattformen i sin uppföljning av Vinn Nu-företag, finner positiva men relativt små förändringar i företagets kundrelationer i sin

¹³⁸ Nilsson, P.Å., Petersen, T., och Wanhill, S. (2005). ”Public support for tourism SMEs in peripheral areas: The Arjeplog project, northern Sweden”, Boström, C. (2012). ”Förstudie Främja Kvinnors Företagande Gotland”

¹³⁹ Se t ex Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”. Ramböll (2015). ”Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering”.

¹⁴⁰ Se exempelvis Braunerhjelm, P., Eklund, K. & Henreksson M: (2012). *Hur göra Sverige mer entreprenöriellt? Ett ramverk för innovationspolitiken*.

¹⁴¹ Oxford Research (2011). ”Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen”.

¹⁴² Nilsson, P.Å., Petersen, T., och Wanhill, S. (2005). ”Public support for tourism SMEs in peripheral areas: The Arjeplog project, northern Sweden”.

undersökning och menar att en stor del av företagen ännu inte lanserat sina produkter på marknaden.¹⁴³ Bergman m.fl. som utvärderade Vinn Nu och Forska & Väx menar att små, FoU-intensiva företag kunde etablera kontakter med samarbetsparter inom industrin som en konsekvens av programmet. En respondent i deras undersökning påpekade att det var viktigt att samarbeta med kunder i företagets utvecklingsprojekt. Tack vare detta hade företagets Forska & Väx-projekt resulterat i partnerskap med två stora företag.¹⁴⁴

Vad gäller företagens övriga relationer som kan bidra med kunskapskompletterande eller finansiella resurser visar flera undersökningar att deltagande i stödåtgärder har fungerat som dörröppnare till nya relationer och nätverk.¹⁴⁵ De program som organiserats av Vinnova kan dessutom, enligt tidigare undersökningar, fungera som trovärdighetshöjande. Johnson m.fl. utvärderade den såddfinansiering som organiserades av Nutek och Vinnova under åren 1994–2004 och fann en stark indikation på att finansiering från Nutek/Vinnova ofta fungerat som en slags certifiering under perioden, som bidragit till att öka andra aktörers benägenhet att skjuta till ytterligare kapital.¹⁴⁶ Norrman och Klofsten fann att deltagande i Vinn Nu kunde ha en trovärdighetshöjande effekt gentemot omgivande aktörer som till exempel externa finansiärer.¹⁴⁷ Bergman m.fl. (2010) som utvärderade Vinn Nu samt Forska & Väx fann också att ett flertal respondenter menade att programmen fungerade som en kvalitetsmarkör på såväl projektnivå som för hela företaget.¹⁴⁸

Negativa erfarenheter av stöd?

Även om tidigare utvärderingar sällan kan visa att stödåtgärder haft stora effekter på sysselsättning och omsättning så ger de för det mesta en positiv bild av företagens erfarenheter av de stödsatser de tagit del av. Det finns dock några exempel på negativa upplevelser, som vi ska ta upp i detta avslutande avsnitt. De negativa erfarenheterna handlar främst om att ansökningsprocesser är komplicerade och avskräckande. Detta lyftes fram av ett flertal respondenter i en utvärdering av FoU-kort, som genomfördes av Kontigo inom ramen för en utvärdering av en rad olika finansieringsinsatser i Västra Götalandsregionen.¹⁴⁹ Oxford Research utvärderade företagsstöd till hästnäringen på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län.¹⁵⁰ De fann att en knapp majoritet av respondenterna inte hade haft problem med ansökningsprocessen och en del uppgav t.o.m. att själva processen hade inneburit positiva effekter eftersom de tvingades analysera sin egen verksamhet. Däremot menade de resterande respondenterna att ansökningsprocessen varit omotiverat krånglig eller betungande. Detta verkade till viss del hänga samman med om hästnäringen var en bisyssla eller om respondenten hade en annan anställning utanför verksamheten.

¹⁴³ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *Uppföljning av VINN NU-företag*.

¹⁴⁴ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*.

¹⁴⁵ Se t ex Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010).

Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU, Oxford Research (2011). "Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen", Boström, C. (2012). "Förstudie Främja Kvinnors Företagande Gotland", Ramböll (2015). "Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering".

¹⁴⁶ Johnson, A., Deiacio, E., Carlsson, K.A., och Scheffert, F. (2008). *Effektanalys av "offentlig såddfinansiering" 1994–2004*.

¹⁴⁷ Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *Uppföljning av VINN NU-företag*.

¹⁴⁸ Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and VINN NU*.

¹⁴⁹ Kontigo. (2014). "Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen".

¹⁵⁰ Oxford Research (2011). "Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen".

Det kan också finnas vissa informationsrelaterade problem med företagsstöd och det kan finnas skäl att se över och samordna informationen om olika stödmöjligheter. Oxford Research utvärderade företagsstöd för Länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborg och Värmlands län och rapporterade att vissa enkätsvar indikerade att kunskapen om stöd generellt var låg.¹⁵¹ Ramböll utvärderade bland annat *affärs- och innovationsutvecklingsinsatser* inom ramen för Tillväxtverkets program ”Främja kvinnors företagande” och fann att några respondenter hade bristande kunskap om vilka aktiviteter de själva deltagit i inom ramen för programmet och kände inte heller till att Tillväxtverket finansierat dem.¹⁵²

Ur integrationssynpunkt tycks det också finnas visst skäl att efterlysa förbättrad information om företagande och företagsstöd. I ett tidigare avsnitt refererar vi till Von Friedrichs m.fl. som undersökte 400 nya och unga företag i Stockholms kommun och fann bland annat att utlandsfödda respondenter hade haft svårare än genomsnittet att finansiera uppstartkostnader för sina företag.¹⁵³ Deras resultat visar också att utlandsfödda företagare i mindre utsträckning visste var de kunde hitta råd eller information om företagande. Riksrevisionen har granskat om stöd till start av näringsverksamhet samt Almis finansieringsverksamhet bidrar till att utlandsfödda kan etablera sig på arbetsmarknaden genom att starta företag.¹⁵⁴ Flera respondenter menade att byråkrati, skatte- och tillståndsfrågor kunde vara svåra att hantera, men bristande språkkunskaper lyftes inte fram som ett problem vid själva driften av företagen. Några respondenter menade att informationen kring företagande inte var konkret nog. Vad gäller erfarenheterna med stödprogrammet så har åtminstone några av Riksrevisionens respondenter uppfattat kraven som svåra och att ansökningsförfarandet krävde mycket arbete. Några respondenter ifrågasatte stödprogrammet som sysselsättningsfrämjande åtgärd och menade att personer som haft svårt att hitta anställning nu riskerade att försättas i situationer de inte kunde hantera och om de misslyckas med företaget är de i ett sämre läge än innan. Intervjuerna visade också att flera respondenter hade haft liten kunskap om Almis utlåning när de startade sina företag, och någon trodde i efterhand att ett lån från Almi hade kunna vara ett alternativ för finansiering i uppstartfasen.

Det finns också exempel på undersökningar som inte tittar på specifika stödinsatser utan har en mer generell företagsfrämjande utblick, som överlag efterlyser förbättrad information och/eller minskad byråkrati på ett flertal områden som rör företagande, inklusive företagsstöd.¹⁵⁵

Sammanfattande intryck

Tidigare utvärderingar av olika företagsstöd tyder starkt på att de flesta företagen som har fått stöd också har positiva erfarenheter av stödet i efterhand, men effekterna av stödinsatserna är ofta svåra att värdera. En förklaring är att företagen själva ibland uppger att de förväntar sig effekter på längre sikt än den tidsperiod som utvärderingen fångar. Företag som har fått stöd för att genomföra en investering eller ett utvecklingsprojekt anser påfallande ofta att stödet har varit avgörande för att åtgärden genomförts, åtminstone i den aktuella omfattningen. Ibland har stödet möjliggjort att överhuvudtaget genomföra åtgärden, men det

¹⁵¹ Oxford Research (2012). ”Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige”.

¹⁵² Ramböll (2015). ”Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering”.

¹⁵³ Von Friedrichs, Y., Lundström, A., och Nordström, C. (2014). *Hur kan mer effektiva stöd utformas för att få fram livskraftiga nya och unga företag?*

¹⁵⁴ Riksrevisionen (2012). *Etablering genom företagande – är statens stöd till företagare effektiva för utrikes födda?*

¹⁵⁵ Oxford Research (2014). ”Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år. Programmet Ungas Innovationskraft”.

är också vanligt att företagen uppger att investeringen eller projektet kunde tidigareläggas och/eller bli större och i någon mening bättre tack vare stödet.

I Tabell 2 redovisar vi ett försök att återkoppla några av de intryck litteraturöversikten ger mot den så kallade Affärsplattformens hörnstenar, som introducerades i ett tidigare avsnitt. Tabellen skiljer mellan erfarenheter av befintliga stödinsatser, som getts uttryck för i tidigare utvärderingar, samt lärdomar från undersökningar av företagsfrämjande karaktär (snarare än utvärderingar av insatser) som på ett mer generellt sätt belyser företagets behov av stöd.

Tabell 6 Sammanfattande intryck med utgångspunkt i affärsplattformens hörnstenar

Hörnsten	Företagsperspektiv på företagsstöd Erfarenheter av befintliga stödinsatser (lärdomar från utvärderingar)	Behov av stöd (lärdomar från mer generella företagsfrämjande initiativ)
<i>Idé</i> <i>Produkt</i> <i>Marknad</i> <i>Organisation</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nya företagare som deltog i programmet Främja kvinnors företagande ansåg att insatsen bidragit till att utveckla en affärsidé. • Stödinsatser sägs ofta bidra till att investeringar eller utvecklingsprojekt tidigareläggs och/eller skalas upp. • I vissa fall uppger företagen att stödet varit avgörande för att åtgärden alls genomförts. • Stödinsatser kan minska företagets risktagande och möjliggöra att en dedikerad projektorganisation kan etableras. • Etablerade företag menar ofta att investeringar hade kunnat genomföras utan stöd, men blivit mindre och/eller genomförts långsammare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nya unga företag med höga initiala kostnader tenderar att ha svårt att hitta kommersiell finansiering för att utveckla sin verksamhet. • Redan etablerade företag kan sakna nödvändig kompetens och/eller drivkraft för att diversifiera genom att utveckla nya verksamheter. Stödinsatser kan bidra till att övervinna tveksamheter gentemot nysatsningar samt främja tillgång till kompletterande extern kompetens.
<i>Kompetens</i> <i>Drivkraft</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stödinsatsen Forska & Vax sägs ha bidragit till att övervinna motstånd inom etablerade företag mot att ta sig in på nya områden. • Vinn Nu-företag (en stödinsats från Vinnova) uppges ha sett finansieringen som en "morot" och motivationshöjare. • Stödinsatser (inte minst konsultcheckar) som kan ge tillgång till extern kompetens leder ofta till positiva erfarenheter. • Inkubatorer (som kan investera genom t.ex. kapitalandelslån) kan bidra med värdefull kompetens samt nätverk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Överlag beskriver en rad tidigare undersökningar antingen explicit eller implicit ett behov av förbättrad tillgång till kompetens. • Tillgång till kompetens kan lösas externt genom t.ex. konsultcheck som också kan bidra till ett ökat lärande i företaget. • Stöd kan också riktas till intern kompetensutveckling. En undersökning bland vårdentreprenörer pekade på stark drivkraft, men entreprenörerna behövde kompetensutveckling kring företagande, ekonomi och finansiering.
<i>Kunder</i> <i>Övriga relationer</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stödinsatser som inriktas mot att stärka samverkan kan leda till förbättrade kundrelationer och nätverk. • Finansiering från Vinnova (Vinn Nu, Forska & Vax samt tidigare såddfinansiering) kan fungera som trovärdighetshöjande gentemot t.ex. andra finansierare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nya unga företag med höga initiala kostnader tenderar att ha svårt att hitta kommersiell finansiering, vilket sägs bero på osäkerhet samt utvecklade investerarelationer. Erfarenheter visar att stödinsatser kan förbättra sådana nätverk (t.ex. inkubatorer)

Några aspekter som betonas är att stöd kan möjliggöra att: ta "risker" som företaget annars skulle ha undvikit; avsätta resurser som annars skulle ha fokuserats på företagets

kärnverksamhet, och/eller; ta in extern kompetens som kan bidra till ett projekts genomförande och ett ökat lärande i företaget. Stödformer kan också, beroende på hur de utformas, fungera som dörröppnare till nya relationer och nätverk. Dessa relationer och nätverk kan bestå av såväl alternativa finansiärer som samarbetspartners och potentiella kunder. Ett exempel är så kallade *Kapitalandelslån* som erbjuds till inkubatorer för att investera i företag i tidiga skeden. Företagens erfarenheter med denna stödform har utvärderats i Västra Götalandsregionen av Kontigo, som bland annat fann att tillskottet av kapital från inkubatorn ofta hade kommit i ett tidigt skede då företaget hade haft svårt att hitta annat kapital från till exempel affärsänglar.¹⁵⁶ Företagen var också positiva till att få tillgång till kompetens från inkubatorerna. Respondenterna menade att samarbetet kunde ge tyngd i förhandlingar och öppna upp ytterligare möjligheter. Den trovärdighetshöjande effekten av att delta i ett offentligt finansierat program tycks vara särskilt uttalad när det gäller program som organiserats av Vinnova, enligt ett flertal undersökningar.

Vi kan också konstatera att kompetensfrågan återkommer i de flesta undersökningar. Stora nationella undersökningar visar att tillgången till lämplig arbetskraft ses som ett stort hinder för tillväxt.¹⁵⁷ När det gäller själva företagandet verkar det också finnas en efterfrågan på kompetenshöjande stödåtgärder, antingen genom befintliga åtgärder som konsultcheckar eller genom rena utbildningsinsatser. Några undersökningar uppmärksammar också områden som affärsrådgivning, coachning och mentorskap.

Slutligen tycks det åtminstone finnas ett anekdotiskt stöd för att informationen kring företagande och företagsstöd bör förbättras och samordnas. När det gäller själva processen att starta ett företag har hemsidan ”verksamt.se” framhållits som ”best practice” av respondenterna i Oxford Research undersökning bland unga (18–35 år) företagare från olika branscher och områden.¹⁵⁸ De tidigare utvärderingarna vi granskat ger ibland exempel på respondenter som anser att ansökningsprocesserna kring olika stödformer varit betungande, men det bör påpekas att denna synpunkt inte förekommer särskilt ofta.

9.2 Företags uppfattningar om företagsstöden

Nedanstående avsnitt presenterar slutsatserna från den intervjuundersökning som Sweco genomfört på uppdrag av Tillväxtanalys. Intervjuundersökningen riktade sig till företag mer erfarenheter av företagsstöd och/eller stödansökningar. För en fullständig beskrivning hänvisas till Swecos rapport.¹⁵⁹

Undersökningen omfattar 44 företagsintervjuer i Norrbotten, Jämtland, Kalmar och Västra Götalands län. Av de intervjuade företagen hade 39 blivit beviljade företagsstöd inom någon av de aktuella stödförordningarna, samt fem företag hade fått avslag på sin stödansökan. Företagsintervjuerna genomfördes i två steg, där det första steget omfattade cirka 20 stycken enkätbaserade telefonintervjuer. Utifrån erfarenheter från den första omgången telefonintervjuer har en andra omgång semistrukturerade telefonintervjuer genomförts med ytterligare dryga 20 företag. På så sätt har frågorna kunnat prövas och förfinats i ett andra steg.

¹⁵⁶ Kontigo. (2014). ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”.

¹⁵⁷ Tillväxtverket. (2014). ”Förutsättningar för konkurrenskraftiga företag: Företagens villkor och verklighet 2014”.

¹⁵⁸ Oxford Research (2014). ”Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år. Programmet Ungas Innovationskraft”.

¹⁵⁹ Sweco (2015) ”Företagsstöd – intervjuer med företag”. Underlag till Tillväxtanalys, december 2015. Finns att hämta på Tillväxtanalys hemsida www.tillvaxtanalys.se

Från intervjuundersökningen som genomfördes inom detta uppdrag anger de intervjuade företagen att investeringar i maskiner samt byggnader/lokaler och anläggningar är viktiga faktorer för att infria företagens tillväxtambitioner. Samtidigt framkommer att tillgång till kapital, kvalificerad arbetskraft och rätt kompetens utgör viktiga förutsättningar för att företagen ska kunna utvecklas på längre sikt.

Tillgång till kvalificerad arbetskraft och rätt kompetens lyfts generellt fram som en av de viktigaste förutsättningarna för företagens utvecklingsmöjligheter. Konsultcheckar används redan idag i hög grad och är, framförallt för de mindre företagen, ett bra sätt att knyta till sig kompetens utan att behöva anställa personal vilket kan vara en stor risk i ett uppstartsskede. Ett annat sätt att stödja företagen i detta avseende är möjligheten att få stöd för lönekostnader vilket är möjligt inom ramen för de förändringar i stödformerna som gjorts under 2014–2015. Efterfrågan på kompetens är genomgående och det kan underlättas av att man nu också inkluderat ersättning för lönekostnader.

Det framkommer samtidigt att det är komplementariteten av dessa stöd som efterfrågas. Det vill säga att de ges möjlighet att knyta kompetens och marknadsföringsinsatser till den investering i maskiner eller anläggning som gjorts. Det skapar de bästa förutsättningarna för företaget att utvecklas. Det behövs därför en kombination av stödformer och olika typer av stöd.

Behovet av kompletterande stöd och rådgivning kopplat till de regionala företagsstöden återkommer i intervjuerna. Det efterfrågas en utökad rådgivning i relation till stödgivningen från handläggande myndigheter, både avseende ansökningsförfarandet men även rådgivning kring vilken typ av stöd som kan vara aktuellt för företaget. Här lyfter några företagare som fått stöd sedan tidigare fram att de skulle kunna användas som mentorer och rådgivare till företag som beviljats stöd första gången. Vid beviljning av stöd skulle en person kunna knytas till företaget som sedan följer och stöttar dess utveckling till företagets mål uppnått. Mentorer är också något som efterfrågas, och flera företagare efterlyser att ges möjlighet att knyta till sig rådgivare i form av mentorer eller styrelserepresentation.

Sweco pekar på paralleller till riskkapitalsatsningar som idag görs inom bland annat strukturfonderna och inom Inlandsinnovation, där företagen vid sidan av det kapitaltillskott som ges, tillförs kompetens och erfarenhet. Här efterfrågas från företagen ett liknande stöd.

När företagen tillfrågas om hur de själva skulle vilja att stöden borde vara utformade, framkommer att det framförallt är ökade möjligheter att få stöd till mjuka investeringar som efterfrågas. Konkreta insatser för marknadsutveckling, exportkrediter, kundaktiviteter samt att utveckla relationer med kund är några exempel som återkommer frekvent i företagens svar.

9.3 Regionala stödhandläggares synpunkter på företagsstöden

Tillväxtanalys har genomfört en enkätundersökning riktad till stödhandläggare i de organisationer på regional nivå som är ansvariga för stödhanteringen. Syftet med enkäten är att få en bild av vilka erfarenheter de regionala stödhandläggarna har av de aktuella förordningarna, särskilt avseende om de upplever att det finns brister i förordningarnas utformning som borde rättas till.

I det följande avsnittet redovisas slutsatserna av de svar som inkommit. För en mer utförlig redovisning hänvisas till Bilaga 1.

Svar har inkommit från samtliga regioner/län. Av de svarande har tre regioner/län angett att de inte bedömt det som relevant att svara på frågorna eftersom de inte arbetar med företagsstöd. Således har 18 regioner/län besvarat frågorna. Det bör noteras att alla regioner/län inte har svarat på samtliga frågor, varför det totala antalet svarande varierar i olika frågor.

Eftersom de nyligen reviderade stödförordningarna knappast är prövade i praktisk stödhandläggning grundar sig svaren i första hand på erfarenheter från de tidigare förordningarna. I kommentarerna har dock ett antal län/regioner även relaterat till de nya förordningarna, exempelvis genom att ange att brister som påpekats nu troligen åtgärdats eller blivit bättre med de nya förordningarna.

Utifrån stödhandläggarnas svar kan vi i grova drag se att förordningarna anses fungera bra. Generellt framkommer inga tydliga förslag på större förändringar, eller alternativa stödformer. Den senaste revideringen av regionalt investeringsstöd (RIS) och regionalt bidrag till företagsutveckling (FUB) har dessutom generellt upplevts som förbättringar av förordningarna.

Bilden vad gäller regional såddfinansiering är att stödförordningen i stort sett fungerar bra, dock är två län/regioner inne på att förordningen är för mycket inriktad mot forskning och innovation. En region anser att förordningen som styrt såddfinansieringen (Vinnovas teknikförordning) varit alldeles för forskningsinriktad. En annan region menar att kravet på innovationshöjd eventuellt är något för högt.

Bland de synpunkter som förs fram på upplevda problem i (de tidigare) förordningarna handlar vissa om stödnivåer och den statliga budgettilldelningen, samt gränsdragningen när RIS bör hanteras på regional eller statlig nivå. Tre regioner/län kommenterar även tidigare gränsdragningsproblem mellan insatser/finansiering inom Landsbygdsprogrammet och de aktuella företagsstöden.

När det gäller uppfattningar om de nyligen genomförda justeringarna i förordningarna är den övergripande bilden att regionerna/länen är positiva till dessa. Flera regioner/län menar att förordningarna ger bättre förutsättningar att anpassa stöden efter regionala förhållanden. Flera regioner menar också att de nya förordningarna innebär att stöden kan användas mer flexibelt, till exempel genom att utveckla nya metoder för att sammankoppla projektstöd och företagsstöd.

Flera regioner/län är också positiva till den höjda stödnivån (höjt maxbelopp från 1,2 till 1,8 Mkr. Under en treårs period), samt att förordningarna öppnat upp fler möjligheter att lämna stöd i nya branscher. En region kommenterar att Länsstyrelsen nu beslutar i stöd-område B (för regionala investeringar) vilket uppfattas som positivt.

Av svaren framgår också att de allra flesta regioner gör regionala prioriteringar främst i handläggning och beslut inom FUB. I mindre utsträckning i RIS och SÅDD. Det framkommer också att det är vanligt att prioriteringarna utgår från den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och regionalt tillväxtprogram (RTP). Regionerna/länen har dock varit olika utförliga i sina svar. Ett intryck är att särskilt regioner/län med stor tilldelning av statliga medel har utarbetade riktlinjer för stödgivningen som anger något mer detaljerat vilken typ av stöd som prioriteras framför andra.

Flera regioner/län efterfrågar mer av samordning mellan de olika stöden. Vissa pekar på att det finns en stor flora av stöd till företag och man undrar hur företagen ska kunna hålla reda på alla stöd som finns att söka. En region efterfrågar större samsyn mellan länen i vad

man lämnar stöd till. Det upplevs också som problematiskt att en investering som kan göras i en (annan) region inte kan göras i den egna regionen på grund av budgetskal.

En region menar att insatser med regionala företagsstöd i framtiden i högre utsträckning bör kompletteras med stödjande insatser i form av långsiktiga stödprocesser som koncentrerar sig på företagens utmaningar gällande omställning, kompetens och kvalitet.

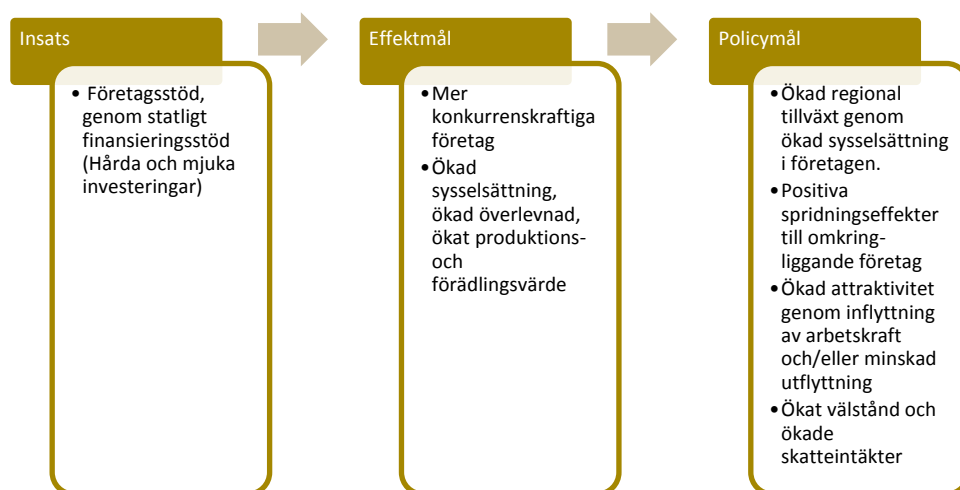
Det är tydligt att många regioner/län efterfrågar mer vägledning från Tillväxtverket kopplat till tillämpningen av de nya förordningarna. Exempelvis avseende konkurrensfrågor och hur lokal marknad ska tolkas.

10 Hur kan vi bedöma företagsstöden?

Enligt förordningarna om statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag, samt förordning om statligt stöd till regionala investeringar framgår att stödets syfte är att *främja en hållbar tillväxt och ökad konkurrenskraft i små och medelstora företag och därmed en hållbar regional tillväxt*. Syftena i den regionala såddfinansieringen är något annorlunda uttryckt genom att det i förordningen anges att stöd kan lämnas för att *främja forskning och utveckling samt innovation*.

Även om stödets syfte lämnar visst tolkningsutrymme kan vi göra en tolkning att stöden dels ska bidra till ökad konkurrenskraft i företagen, dels ökad sysselsättning som i sin tur bidrar till ökad regional tillväxt.

Figur 10 Övergripande programlogik

Källa: Egen

Tillväxtanalys har i en tidigare utvärdering av det regionala investeringsstödet beskrivit några möjliga teoretiska utfall av stödet.¹⁶⁰ I den nämnda utvärderingen har analyser gjorts avseende stödets påverkan på företagens överlevnadssannolikhet, investeringar i fysiskt kapital, antal anställda, produktionsvärde, förädlingsvärde per anställd, samt avkastning på totalt kapital.¹⁶¹ Positiva effekter på dessa variabler innebär med andra ord stärkt konkurrenskraft hos företagen.

Enligt programlogiken ovan framträder företagsperspektivet tydligt i effektmålen medan de politiska målen tydligare framkommer i policymålen. Vi ska i de följande avsnitten föra ett resonemang om huruvida företagsstöden är ändamålsenliga på kort och lång sikt.

¹⁶⁰ Tillväxtanalys (2012) "Regionalt investeringsstöd, en effekttvärdering i en värld med många företagsstöd".

¹⁶¹ För en övergripande teoretisk diskussion om möjliga utfall av stöden utifrån ekonomisk teori, se Tillväxtanalys (2012) "Regionalt investeringsstöd, en effekttvärdering i en värld med många företagsstöd", sid 15-16.

10.1 Är stöden ändamålsenliga på kort sikt?

Utifrån det material som framkommit inom uppdraget förefaller det som att stöden är ändamålsenliga. Vi ska i det följande diskutera detta utifrån tre aspekter.

10.1.1 Upplevda problem med att hitta finansiering

Som tidigare visats i kapitel 3 är det inte helt klarlagt huruvida det finns en obalans på kapitalförsörjningsmarknaden eller inte. Att ett företag upplever att det är svårt att hitta finansiering behöver nödvändigtvis inte betyda att det finns ett reellt problem. En sådan situation kan handla om att banken, eller annan finansiär, gör en korrekt kreditbedömning som i vissa fall resulterar i ett negativt besked till företaget/företagaren. Det kan handla om att företaget saknar tillväxtpotential, har dåliga affärsidéer eller helt enkelt inte är finansieringsfärdiga (dvs. bristande *investor readiness*). Vi kan i detta fall ha en situation där företaget upplever att det råder brist på finansiering, medan det i själva verket handlar om en korrekt kreditbedömning. Vi kan benämna en sådan situation som ett *upplevt finansieringsgap*.

Om vi däremot har ett investeringsfärdigt företag med goda affärsidéer och tillväxtpotential som inte hittar finansiering är det ett problem både för företaget och samhället. Orsaken kan vara utbudsbrist av kapital, eller att företag och finansiärer inte hittar varandra på marknaden. Kunskap om finansieringsobjekt respektive finansieringsinstrument når inte fram i önskad omfattning till aktörerna. Det kan också finnas svårigheter att hitta godtagbara säkerheter, exempelvis i landsbygdsområden där marknadsvärdena på fastigheter är låga och alternativ användning av lokaler är liten eller obefintlig. Vi kan benämna en sådan situation som ett *reellt finansieringsgap*.

Litteraturen pekar i olika riktningar i bedömningen av om det råder obalanser på den svenska kapitalmarknaden. I en studie från 1998 finner till exempel Olofsson och Berggren att finansieringen inte var något framträdande problem för företag.¹⁶² I en konsultstudie från 2008 identifieras däremot ett gap i det externa finansieringsutbudet.¹⁶³ I rapporten identifierades en geografisk aspekt på säkerheter för banklån. Låga andrahandsvärden på fastigheter och anläggningar kan i inlandet och på mindre orter medföra svårigheter att få banklån.¹⁶⁴

Andra rapporter har också pekat på effekter av strukturrationaliseringen av de svenska bankerna som inneburit ökade svårigheter för företag i glesare områden. Slutsatserna från denna forskning är att kreditgivning till mindre företag utanför storstadsområden till stor del är baserad på lokala och informella informationskällor som inte låter sig avspeglas i datoriserade beslutssystem, och som är svåra att fånga med en utvecklad mallstyrningsteknik.¹⁶⁵ Dessutom har hårdare krav på bankerna vad gäller kapitaltäckning inneburit hårdare restriktioner vid kreditgivningen.

Tillväxtverket genomför återkommande en större enkätundersökning riktade till företag, där ett antal frågor ställs om deras syn på möjligheter och hinder för tillväxt.¹⁶⁶ Av undersökningen från 2014 framgår att företagen generellt inte anger brist på kapital som ett

¹⁶² Olofsson C & Berggren B, (1998), "De mindre företagens finansiella villkor - en replikstudie".

¹⁶³ SWECO EuroFutures, (2008), "Strukturfonder för kompletterande kapitalförsörjning i Sverige". En sammanfattning av åtta behovsstudier inför ett JEREMIE-initiativ

¹⁶⁴ Ibid. Se även Glesbygdsverket, (2006), *Småföretagandets villkor i gles- och landsbygder*.

¹⁶⁵ Silver, L (2003) "Lokala skillnader i bankers kreditbedömning av små och medelstora företag", i Landström, H (red) *Småföretaget och kapitalet*. SNS förlag.

¹⁶⁶ Tillväxtverket (2014) "Företagens villkor och verklighet".

avgörande hinder för tillväxt. Av de tillfrågade företagen ansåg 14 procent att tillgången till lån och krediter var ett stort hinder för företagets tillväxt.

Tillväxtverkets undersökning är gjord utifrån ett nationellt perspektiv och materialet bör inte brytas ned på regional nivå. En tentativ granskning har ändå gjorts av Tillväxtanalys om det finns geografiska skillnader i företagets uppfattningar om tillgången på kapital. Den indikerar små skillnader mellan olika geografier.¹⁶⁷

Tillväxtanalys har i en strukturerad intervjuundersökning riktad till 74 kommunala näringslivschefer och 25 lokala bankkontor undersökt vilken bild dessa aktörer har i vissa kapitalförsörjningsfrågor.¹⁶⁸ Avsikten var att få en översiktlig bild av näringslivets kapitalförsörjningssituation utifrån en empirisk utgångspunkt. Undersökningen omfattade kommuntyperna tätortskommuner, tätortsnära landsbygdskommuner och glesbygdskommuner. Av den undersökningen framkommer att det upplevs finnas ett tydligt problem kopplat till bristande säkerheter i glesbygdskommunerna. Detta skulle då kunna innebära att en låneansökan från en privatperson som vill starta ett företag, eller en befintlig företagare, inte kan beviljas trots att företagaren har en bra affärsidé. Det kan också innebära att samma affärsidé får olika besked om finansiering beroende på i vilket geografiskt område företaget befinner sig i.

Även andra rapporter och utredningar identifierar samma problemområden. Konkurrenskraftsutredningen pekar på problem med bristande säkerheter och låga marknadsvärden i glesbygdsområden.¹⁶⁹ Även betänkandet av utredningen av statliga finansieringsinsatser menar att det finns ett finansiellt gap när det gäller bankfinansiering för mindre företag med högre risk eller utan egen säkerhetsmassa.¹⁷⁰ Dessa företag får inte lån i bank utan är hänvisade till andra finansieringsformer, främst olika former av egenfinansiering. Betänkandet gör bedömningen *att någon form av statligt garantisystem skulle underlätta för denna grupp av företag.*¹⁷¹ Betänkandet föreslår därför att ett sådant system ska införas.

Bilden som framkommer är något splittrad. Utifrån ett samlat nationellt perspektiv är det svårt att få en tydlig bild av om det finns ett reellt finansieringsgap, och i så fall hur stort det är. Enligt tidigare utredningar och rapporter finns dock indikationer på att det finns geografiska aspekter som kan innebära att finansieringsgapet generellt är större i gles- och landsbygdskommuner än i storstadsområden vilket kan motivera insatser från samhällets sida.

10.1.2 Befintliga utvärderingar

Som vi tidigare sett finns en del undersökningar och rapporter som undersöker företagares uppfattningar om vilka effekter företagsstöden haft för företagets utveckling. Däremot är tillgången till kontrafaktiska effektutvärderingar med kontrollgrupper mer begränsad.

¹⁶⁷ 46 procent av företagen i stödområde A ansåg att tillgång till lån och krediter utgör ett litet eller stort tillväxthinder medan motsvarande andel var 40 respektive 42 procent för företagen i stödområde B samt i områden utanför stödområdet. Observera att siffrorna avser en summering av litet och stort tillväxthinder. Om vi enbart ser till kategorin företag som anser att tillgången till lån och krediter utgör ett stort problem finner vi inga geografiska skillnader.

¹⁶⁸ Tillväxtanalys (2011) *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*.

¹⁶⁹ SOU 2015:15. *Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring*. Slutbetänkande av konkurrenskraftsutredningen.

¹⁷⁰ SOU 2015:64. *En fondstruktur för innovation och tillväxt*. Betänkande av utredningen statliga finansieringsinsatser.

¹⁷¹ Ibid sid.42.

En effektutvärdering med en sådan ansats gällande Regionalt investeringsstöd visar dock på positiva effekter i termer av stödmottagarnas överlevnad, investeringar, sysselsättning och produktion.¹⁷² Författarna pekar särskilt på positiva effekter avseende antal anställda. Studien är intressant utifrån att den bygger på ett rikt datamaterial, samt omfattar relativt många studerade år (t +- 3 år).

Resultaten från befintliga utvärderingar av insatser inom FUB är möjligen mer svårtydda. Oxford research finner positiva effekter kopplade till investeringar i FUB vad gäller förändring av antal anställda. Samtidigt för utvärderaren en diskussion om kontrollgruppens sammansättning som i vissa avseenden kan avvika från stödföretagen.¹⁷³

När det gäller konsultcheckar inom FUB finns tecken på positiva effekter. En utvärdering pekar på positiva effekter i omsättning och sysselsättning.¹⁷⁴ I Tillväxtanalys utvärdering uttrycker utvärderaren att problem med kontaminering av kontrollgruppen kan innebära svårigheter att dra säkra slutsatser.¹⁷⁵ Författarna är inne på att konsultcheckerna kan innebära positiva effekter mer av den anledningen att företagen behöver göra en genomlysning av företaget, snarare än vad effekten av själva stödet ger.

Även om vi bör vara försiktiga att dra allt för stora slutsatser av de tidigare effektutvärderingarna förefaller det ändå som att vi kan se positiva effekter. Särskilt vad gäller Tillväxtanalys tidigare effektutvärdering av RIS.

10.1.3 Erfarenheter från företag och stödhandläggare

Om vi samlar upp erfarenheterna från de intervjuade företagen och de regionala stödhandläggarna framkommer att de generellt är nöjda med företagsstöden och deras utformning.

Från företagsintervjuerna framkommer att det finns en stor samstämmighet att stöden haft stor betydelse för företagens utveckling. Flera företag menade att stöden möjliggjort att önskade investeringar kunnat göras i närtid och i tillräcklig omfattning. Generellt anser företagen att de nuvarande företagsstöden överensstämmer med de stödbehov de har.

Från litteraturöversikten ser vi att de synpunkter som företagen framfört i intervjuerna i stora delar överensstämmer med tidigare undersökningar riktade till företag. Vi kan exempelvis se att företagen överlag bedömer att stöden haft positiva effekter för företagets utveckling. Ett mönster från litteraturöversikten är att undersökningar som riktats till företagare generellt anger att företagsstöden möjliggjort satsningar som annars skulle vara svåra att finansiera.

Som vi tidigare sett förefaller också de regionala stödhandläggarna i grova drag anse att de regionala statliga företagsstöden fungerar bra. Enkätundersökningen tyder också på att de nyligen genomförda justeringarna i förordningarna bedöms som positiva och i vart fall delvis bidra till att åtgärda tidigare upplevda brister.

Det bör dock tilläggas att det knappast är förvånande att företagen själva anger att stöden har haft positiva effekter. Ett mönster från befintliga uppföljningar som bygger på före-

¹⁷² Tillväxtanalys (2012) ”Regionalt investeringsstöd, en effektutvärdering i en värld med många företagsstöd”.

¹⁷³ Oxford Research (2012). ”Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige”.

¹⁷⁴ Ramböll (2009) ”Slutrapport utvärdering av konsultcheckar”.

¹⁷⁵ Tillväxtanalys (2012) ”Företagsrådgivning i form av Konsultcheckar. En effektutvärdering av konsultcheckar inom ramen för regionalt bidrag för företagsutveckling”.

tagens egna uppfattningar¹⁷⁶ är att de generellt förmedlar mer positiva effekter än vad systematiska effektutvärderingar som bygger på kvantitativa data med noggrant utformade kontrollgrupper kan visa. Dessutom vet vi inte vad andra delar av företagspopulationen anser. I vilken omfattning avstår de från att söka stöd och av vilka skäl?

10.2 Är stöden ändamålsenliga på längre sikt?

Ett av de viktigare regionalpolitiska målen med företagsstöden torde vara att de ska bidra till fler arbetstillfällen och därmed stärkt regional tillväxt. Vi har tidigare sett att cirka 50 procent av företagsstöden (RIS, FUB och Sådd) gått till tillverkningsindustrin under perioden 2007–2013. Vi vet också att 77 procent av stöden inom FUB och 95 procent av stöden inom RIS gått till fasta investeringar i form av maskiner och fastigheter/lokaler.

Av medelsanvändningen av stöden förefaller det som att stöden inte i första hand används för att försöka förändra en befintlig näringslivsstruktur. Snarare är bilden att stöden till övervägande del satsas på att stärka befintliga ”traditionella” branscher. Detta har sannolikt sina olika förklaringar. Företagsstöden utgör statliga finansieringsinstrument vilket gör att det ligger i sakens natur att de i hög utsträckning har använts till fasta investeringar. Det är också sannolikt att vissa branscher, exempelvis tillverkning och hotell- och restaurang (turism) generellt har större fasta investeringsbehov än tjänstenäringsbranscher, vilket kan återspeglas i fördelningen av företagsstöd. Det är också naturligt att den regionala branschstrukturen slår igenom avseende stödansökningar och till vilket ändamål stöden söks för. Inom detta uppdrag har vi dock ingen närmare information om orsakerna till stödets fördelning på olika branscher. För att få vetskap om det krävs fördjupade undersökningar. Utifrån medelsanvändningen kan vi ana två dimensioner av stödgivningen. Den första dimensionen är att stöden tycks stödja och förstärka en befintlig branschstruktur. Den andra dimensionen, som är mer svårfångad, handlar om vilken typ av insatser som stöden går till (inom en bransch). Frågan är om stöden innebär att verksamheten vrids i mer innovativ riktning, eller om stöden mer handlar om ”förnyelseinvesteringar”?

Branschstrukturen skiljer sig åt i vissa avseenden mellan stödområde A och B samt områden som ligger utanför stödområdena.¹⁷⁷ Vi vet exempelvis att tillverkning- och utvinning utgör en något större andel av företagen inom stödområde A och B (10 procent) än vad som är fallet för områdena utanför stödområdena (7 procent). Vi vet också att företag inom privata tjänster i högre utsträckning etablerar sig i närheten av större arbetsmarknader (större städer). Företagstjänster står för 13 respektive 14 procent av företagen inom stödområde A och B, medan branschen utgör 21 procent av företagen utanför stödområdena.

Att branschstrukturen skiljer sig åt mellan olika områden är knappast förvånande. En mer intressant fråga är hur de olika branscherna kan tänkas utvecklas i framtiden. Skillnader i branschstruktur kan då få genomslag i hur väl olika arbetsmarknader och regioner utvecklas.

Den historiska utvecklingen inom tillverkningsindustrin visar, (som vi redan sett i kapitel 7), en relativt svag utveckling avseende sysselsatta och lönsamhet. Utvecklingen de

¹⁷⁶ Se exempelvis Kontigo (2014) ”Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen”, Tillväxtverket (2015) ”Uppföljning av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet”, Lilja R (2011) ”Uppföljning och utvärdering av FUB, Vad kännetecknar företag som fått regionalt bidrag till företagsutveckling utbetalt 2008, 2009 och 2010?”

¹⁷⁷ För en beskrivning av branschstrukturen i stödområde A och B, samt området utanför stödområdena, se bilaga 3.

senaste tjugo åren indikerar också att utvecklingen av sysselsättning och lönsamhet varit särskilt besvärlig för branschen inom stödområde A.

I en bilaga till Långtidsutredningen har vissa framskrivningar gjorts avseende bland annat utvecklingen av olika branscher. Framskrivningen är gjord med en regional nedbrytning vilket gör att den är intressant i detta sammanhang.¹⁷⁸

Långtidsutredningen konstaterar att strukturomvandlingen är relativt tydlig ur ett nationellt perspektiv, där vissa näringar går framåt och andra krymper.¹⁷⁹ Ur ett regionalt perspektiv blir däremot bilden mer komplicerad. Utvecklingen går olika snabbt inom olika FA-regioner.¹⁸⁰ Det är heller inte självklart att gamla näringar ersätts av nya i samband med att verksamheter rationaliseras eller att efterfrågan förändras på den regionala nivån. När det gäller industrisektorn har markanta förändringar gjorts, där mycket av det som tidigare genomfördes inom tillverkningsföretag har lagts ut på tjänsteföretag. Outsourcingen har varit en viktig drivkraft i att förändra sysselsättningsutvecklingen mellan så kallade industriella företag och närallgande tjänsteföretag.

Det finns i dag en stark tendens att företagen inte enbart säljer produkter utan i allt högre grad säljer funktioner och helhetslösningar, vilket leder till att tjänsteinnehållet i produkten blir allt viktigare för företagets konkurrenskraft och lönsamhet. En annan viktig omvandling som bidragit till den negativa sysselsättningsutvecklingen inom tillverkningsindustrin är den höga produktivitetstillväxten och utflyttning av arbetsintensiv tillverkning till låglöneländer. Det kan på så sätt vara vilseledande att endast granska branschernas sysselsättningsutveckling utan att ta hänsyn till hur arbetsdelningen mellan olika sektorer och branscher har förändrats. Det vi vet idag är att tjänsteinnehållet i produkterna blir allt viktigare för att generera tillväxt.

En av Långtidsutredningens slutsatser är att utvecklingen av sysselsättningen riskerar att bli mycket ojämn för FA-regionerna fram till år 2040. Särskilt små och avlägset belägna FA-regioner riskerar att få en mycket svag utveckling. En viktig orsak till det är att det kraftiga sysselsättningstappet inom industrin inte kommer att kompenseras av en sysselsättningsexpansion inom tjänstenäringarna hos många FA-regioner.

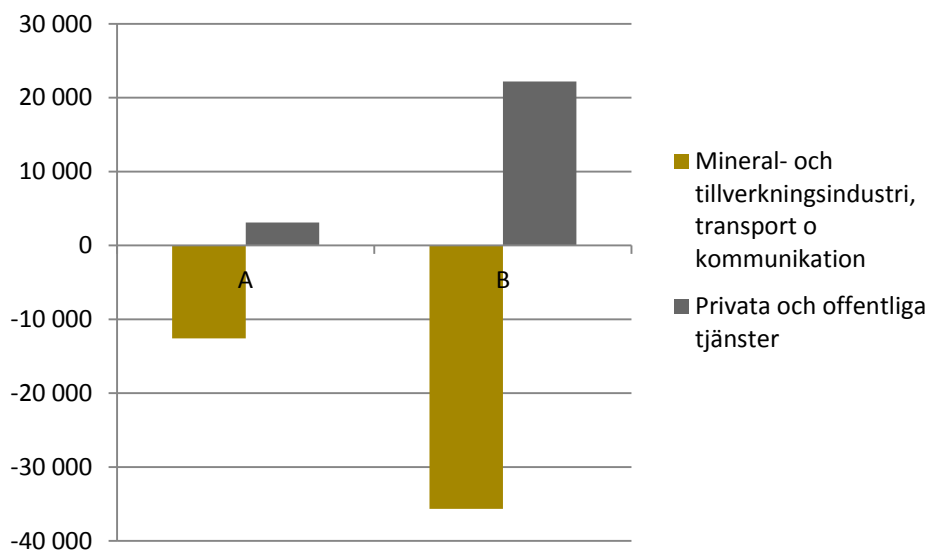
Genom att summera upp Långtidsutredningens underlagsmaterial till tre stycken geografiska områden; stödområde A och B, samt för området utanför stödområdena, kan vi illustrera hur förändringen i de mest expanderande och stagnerande branscherna skattas fram till år 2040.

¹⁷⁸ SOU 2015:101. *Demografins regionala utmaningar*. Bilaga 7 till Långtidsutredningen.

¹⁷⁹ Ibid, sid. 149.

¹⁸⁰ FA-regioner står för funktionella analysregioner. FA regionerna är indelade efter pendlingsmönster samt en prognos över framtida utveckling av pendlingsmönster. Enligt den senaste FA-indelningen finns 60 FA regioner i Sverige 2015.

Figur 11 Framskrivna sysselsättningsutveckling till 2040 i tjänste- och industriella näringar inom stödområde A och B

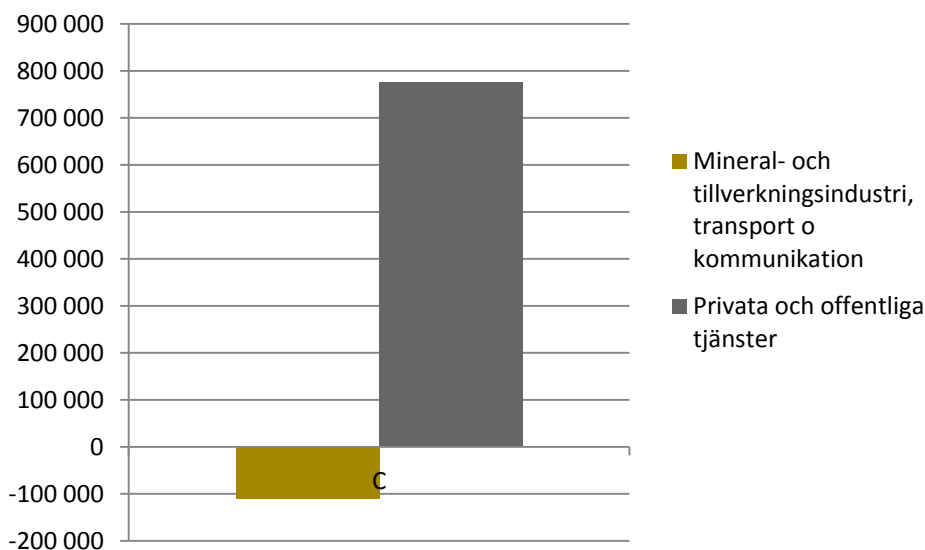

Källa: SOU 2015:101, Demografins regionala utmaningar, Långtidsutredningen 2015 – Bilaga 7. Egen bearbetning.

Som vi ser bedöms inte det framskrivna sysselsättningstappet inom mineral- och tillverkningsindustri inklusive transport och kommunikation kompenseras av förväntad sysselsättningsökning inom tjänstenärings.

Som jämförelse kan vi se att situationen för området utanför stödområdena ser helt annorlunda ut. (Beroende på olika skalor har vi valt att visa utvecklingen i två figurer). Här ser vi att Långtidsutredningens framskrivning antar att tjänstenäringsarna kommer fortsätta att expandera, vilket mer än väl kompenserar för det förväntade sysselsättningstappet inom den tillverkande industrin inom dessa områden. En bidragande orsak till detta är att särskilt storstäderna förväntas få en stark expansion av tjänster fram till 2040.

Figur 12 Framskrivnen sysselsättningsutveckling till 2040 i tjänste- och industriella näringar för området utanför stödområde A och B

Källa: SOU 2015:101, Demografins regionala utmaningar, Långtidsutredningen 2015 – Bilaga 7. Egen bearbetning.

En av konsekvenserna av de ovan visade framskrivningarna är att polariseringen på arbetsmarknaden kan tillta genom en kombination av en växande tjänstesektor och teknologisk utveckling. Regioner där en fortsatt rationalisering inom tillverkningsindustrin inte uppvägs med andra växande näringar, exempelvis tjänstenäringar, kommer att få en betydligt sämre utveckling än regioner där strukturomvandlingen fungerar bättre genom skapande av nya arbetstillfällen i nya framväxande näringar.

En annan form av polarisering indikeras i en nyligen genomförd studie av Wincent m.fl.¹⁸¹ som med hjälp av DEA-metod (Data Envelopment Analysis) och Malmqvists produktivitetsindex försökt mäta regional innovativitet med okonventionella metoder. Resultatet ger visserligen Stockholm en liknande tätposition som konventionella metoder baserade på regionala patenträttigheter ger, men lyfter också fram regioner som Jämtland och Gotland i tätpositioner. Studien visar också att Norrbotten bryter ett generellt regionalt mönster genom att under den studerade perioden ha gjort stora kapitalinvesteringar i den regionala industrin och infrastrukturen, det vill säga utvecklat ett än mer kapitalintensivt näringsliv i ett läge när övriga regioner valt helt andra utvecklingsstrategier. Mot bakgrund av en ofta uttalad ambition från policymakers och andra att regioner i större utsträckning bör utveckla sin egen ”smarta specialisering” är detta dock inte särskilt uppseendeväckande.

Slutsatsen blir att det inte är säkert att företagsstöden långsiktigt leder till fler arbetstillfällen om de fortsatt till övervägande del ges till fasta investeringar inom tillverkningsindustrin. Däremot är det troligt att stöden bidrar till att företagen kan fortsätta rationalisera sin produktion och på så sätt förbättra eller bibehålla konkurrenskraften gentemot andra företag. Genom det kan det vara logiskt att stöden bidrar till att dämpa en sysselsättningsminskning, eftersom alternativet att inte rationalisera leder till att konkurrensen till andra företag inte kan hanteras.

¹⁸¹ Wincent, J., Ylinenpää, H., Anokhin, S. & Grauers Berggren. ”Att mäta innovationsutveckling i svenska regioner”.

10.3 Slutsatser

De tre analysfrågor som ställdes i inledningen var, svarar stöden mot företagets behov? Svarar stöden mot politikens behov? Och, slutligen behöver förordningarna på något sätt justeras? Nedan summeras våra slutsatser utifrån dessa frågor.

Stöden utifrån ett företagsperspektiv

På den första analysfrågan pekar det presenterade materialet på att stödförordningarna är ändamålsenligt utformade. Materialet pekar bland annat på att särskilt företagen inom tillverkningsindustrin kan genomföra nödvändiga investeringar. Vissa utvärderingar pekar på positiva effekter avseende stärkta företag i termer av överlevnad, produktion, sysselsättning och i viss mån arbetsproduktivitet. Utifrån tidigare undersökningar som visats i litteraturöversikten, samt de företagsintervjuer som genomfördes inom detta uppdrag, förefaller företagen själva vara nöjda med stöden. Företagens egna uppfattningar är ofta positiva vad gäller effekter av stöden. Av den intervjuundersökning som genomförts är också företagen i stort sett nöjda med stödets utformning, trots att vissa administrativa synpunkter om exempelvis handläggningstider förekommer. Vi bör dock vara medvetna om att det finns ett mönster av att undersökningar som bygger på företags egna uppfattningar om effekter av stöd allmänt ger en mer positiv bild än vad som kan visas genom effektutvärderingar som bygger på kvantitativa data och kontrollgrupper. Observera också att företagens uppfattningar i denna rapport enbart speglar stödmottagarnas ("beneficiaries") åsikter.

En slutsats av tidigare utförda studier är att stödsatser minskar företagets eget risktagande och möjliggör satsningar som kommer i fråga tidigare än de annars skulle ha gjort, och som i vissa fall också blir större än om de enbart skulle baseras på företagets egna resurser. När det gäller den andra slutsatsen är dock de empiriska bevisen inte otvetydiga.

Allmänt sett ser vi slutligen i utförda studier en tendens till att tillgången till kompetens över åren blivit en allt viktigare utvecklingsförutsättning.¹⁸² Insatser som syftar till att stärka grundbulten kompetens är också som framkommit tidigare ofta uppskattade av företagen och fungerar som en hävstång till utveckling av företaget.¹⁸³

Stöden utifrån ett regionalpolitiskt perspektiv

För den andra analysfrågan är bilden måhända mer komplex. Inom uppdraget har Tillväxtanalys tolkat att ett tungt vägande motiv till företagsstöden är att de ska bidra till ökad sysselsättning.

Utifrån Tillväxtanalys tidigare genomförda utvärderingar av RIS framkommer att stöden bidrar till fler sysselsatta och mer konkurrenskraftiga företag. Vi ser också vissa positiva effekter avseende FUB och sådd-finansiering från åtminstone några tidigare utvärderingar. Den generella bilden från utvärderingarna är dock att det råder osäkerheter om stöden verkligen ger några positiva effekter. Av de studerade utvärderingarna som är mer noggrant utformade utgör här Tillväxtanalys utvärdering av RIS ett undantag, då den är tydlig med sin tolkning av positiva effekter.

¹⁸² Braunerhjelm, P., Eklund, K. & Henreksson M: (2012). *Hur göra Sverige mer entreprenöriellt? Ett ramverk för innovationspolitiken.*

¹⁸³ Som jämförelse har grannlandet Norge ett system med avskrivning av studieskulder för arbetskraft som väljer att bo i perifera landsdelar (Finnmark och Nord-Troms fylken), som syftar till att underlätta för företag att rekrytera kvalificerad arbetskraft. Se Lånskassen.no <https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/Sletting-av-gjeld/Finnmark-og-Nord-Troms/>

Som vi tidigare var inne på bör vi ändå ställa oss frågan om vad som händer på längre sikt med tanke på den pågående strukturomvandlingen. En risk med RIS och FUB är att de bidrar till att låsa in regioner i gamla strukturer och därmed motverkar framväxten av nya växande näringar. En nödvändig strukturomvandling kan därmed i värsta fall försenas. Av tillämpningen av stöden förefaller det finnas risk för detta genom att en stor del av stöden hamnar inom ”traditionella” näringar såsom tillverkningsindustri. Det bör dock tilläggas att det inte är självklart att stöd till tillverkningsindustrin helt och hållet kan ses som ett stöd till traditionell tillverkning. Det kan också handla om att genom olika typer av investeringar öka tjänsteinnehållet i produktionen. Viss försiktighet bör därför iaktas i att dra alltför långtgående slutsatser enbart med ledning av stödets branschfördelning.

Ur ett teoretiskt perspektiv finns det mycket som talar för att regionalt försöka stödja nya framväxande branscher med stödgivningen. Samtidigt vet vi att det är svårt för det offentliga att bidra till att bygga upp nya branscher eller kluster som tidigare inte varit regionalt närvarande.¹⁸⁴ Riskerna med en sådan stödgivning är större än att stödja något befintligt. Asheim m.fl. argumenterar för att långsiktig regional tillväxt är beroende av förmågan att utnyttja den regionala kunskapsbasen och använda den för att utveckla nya tillämpningar och nya sektorer. En gynnande faktor för att det ska vara möjligt är att det finns en tydlig koppling just till den befintliga kunskapsbasen, dvs. att utvecklingen av nya tillämpningar och produkter bygger på kunskap som finns närvarande i regionen. Detta skulle tala för att satsningar i nya tillämpningar eller branscher har större möjligheter att lyckas om de har en kunskapsmässig anknytning med den befintliga kunskapsbasen (”related variety”), jämfört med satsningar på nya branscher där en sådan koppling inte finns.¹⁸⁵

Vi kan inte se att förordningarna utgör något hinder för att i stödgivningen i ökad grad stödja nya växande branscher. Med den nyligen genomförda revideringen är intrycket snarare att det blivit lättare genom att de tidigare utpekade branscherna numera är borttagna från förordningarna. Vi ser också att regionerna/länen i hög grad anser att förordningarna medger regionala prioriteringar av stödgivningen som följer regionala förhållanden. De flesta regioner/län anger att de regionala utvecklingsstrategierna och/eller de regionala tillväxtprogrammen är styrande vad gäller inriktningen av stödgivningen.

Förordningarnas utformning

Om vi slutligen diskuterar om förordningarna är lämpligt utformade pekar materialet på att det är svårt att se tydliga behov av justeringar. Det framkommer också att de revideringar som nyligen gjorts av förordningarna uppfattas som positiva från de regionala stödhandläggarna.

Beroende på att de nya reviderade förordningarna ännu inte är prövade i praktisk stödgivning kan det ändå finnas skäl till att göra en uppföljning av denna studie om två-tre år, för att få en bättre bild av hur förordningarna fungerar i praktisk mening.

10.4 Förslag till metod- och kunskapsutveckling

På flera ställen i rapporten (se t.ex. kap. 8.2.2, 9.2, 9.3) framgår att andra värden än själva det ekonomiska stödet bedöms betydelsefullt. Det kan till exempel röra sig om den genom-

¹⁸⁴ Ett exempel torde dock vara stödandet av den framväxande turismnäringen i delar av norra Sverige som expanderat kraftigt sedan mitten av 1970-talet, vilken haft tydliga platsbundna fördelar att bygga på.

¹⁸⁵ Bjørn T. Asheim, Ron Boschma & Philip Cooke (2011): “Constructing Regional Advantage: Platform Policies Based on Related Variety and Differentiated Knowledge Bases”, *Regional Studies*, 45:7, 893–904

lysning som sker i samband med vissa stöd, eller konsultcheckar som öppnar upp för externa kompetenstillskott. Här går det att dra en parallell med erfarenheter från riskkapitalinvesteringar. Förutom själva kapitaltillskottet diskuteras där även betydelsen av värdeskapande från investerarna genom tillförsel av så kallade icke-finansiella värden (NFVA – *non-financial value added*).¹⁸⁶ Den exakta definitionen av NFVA är något oklar, men på en övergripande nivå avses rådgivning, mentorskap, kompetens och nätverk.

När det gäller riskkapital finns ett naturligt incitament för investerarna att tillföra sådana värden – i syfte att öka avkastningen på sin egen investering. För de statliga regionala företagsstöden saknas något sådant explicit externt incitament. Självklart kan vissa företagare själv efterfråga detta och söka efter tänkbara lösningar, men normalt torde själva finansieringen vara i fokus för sökande.

Finns det möjligheter att pröva effekterna av en extern genomlysning av företaget som en obligatorisk del av ett beviljat finansiellt stöd? Vi kan här snegla på det danska rådgivningssystemet där företag genom verktyget ”vaeksthjulet”¹⁸⁷ får extern hjälp att göra en systematisk genomgång över utvecklingsbara områden. Genom detta får företagen ett överblickbart beslutsunderlag som sedan kan ligga till grund för olika typer av strategiska utvecklingsinsatser.

Försöksverksamhet med ökat fokus på kompetens

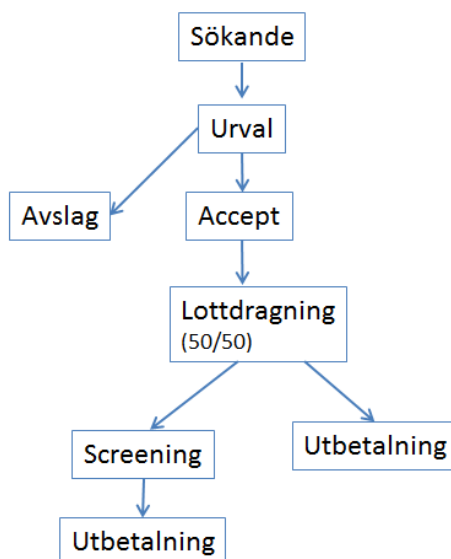
Tillväxtanalys föreslår att en försöksverksamhet genomförs i en eller två regioner där hårda investeringar i vissa fall kombineras med mjuka. Försöksverksamheten skulle innebära att företagen, med extern hjälp, genomför en obligatorisk genomlysning av sina strategiska utvecklingsbehov (screening) innan statligt finansieringsstöd utbetalas.

En möjlig utformning av en försöksverksamhet kan schematiskt beskrivas genom de steg som visas i figuren nedan:

¹⁸⁶ Se t.ex. Mc Millan I C *et al.*, (1989), “Venture capitalists involvement in their investments: Extent and performance”; Sapienza H J *et al.*, (1996), “Venture capitalist governance and value added in four countries”; De Clercq D & Manigart S, (2007), “The venture capital postinvestment phase: Opening the black box of involvement” samt Large D & Muegge S, (2008), ”Venture capitalists’ non-financial value added: an evaluation of the evidence and implications for research”

¹⁸⁷ Se t ex <http://www.vaeksthjulet.dk/>

Figur 13 Principskiss över flöde i pilotförsök för utvecklad företagsstödgivning

Källa: Egen

Företagens stödansökningar genomgår först en sedvanlig prövning, enligt gällande rutiner och praxis. Ett urval av företag sker sedan där vissa bedöms berättigade till stöd (accept i figuren ovan) medan andra ansökningar avslås. För de företag som beviljas stöd sker sedan en lottdragning där denna population delas in i förslagsvis två lika stora grupper. I den ena gruppen sker utbetalning av stöd enligt normala rutiner. I den andra gruppen villkoras däremot stödet med att företaget ska genomgå en genomlysning (screening) av sin verksamhet innan stöd betalas ut. Screeningen bör omfatta ett antal strategiska områden i företaget i syfte att identifiera eventuella förbättringsområden. Som vi tidigare varit inne på finns inspiration att hämta från de regionala växthusen i Danmark¹⁸⁸, eller från Almi, som båda arbetar med sådana modeller.

Ansatsen innebär att det statliga finansieringsstödet för vissa företag kombineras med insatser för att systematiskt identifiera utvecklingsbara områden.

Tidigare erfarenheter från effektutvärderingar pekar på metodmässiga svårigheter att uttala sig om den kontrafaktiska situationen, dvs. vilka effekterna skulle bli om företaget inte fått ta del av ett visst stöd. Problemen hänger ofta ihop med svårigheter att konstruera kontrollgrupper som i så hög utsträckning som möjligt liknar den ”behandlade” populationen. I regel finns vissa egenskaper i såväl utbuds- och efterfrågesidan som skapar en systematisk selektion. Genom den föreslagna försöksverksamheten med randomiserad kontrollgrupp skulle möjligheterna förbättras att utvärdera om rådgivningsprocessen förbättrar företagets utveckling. Tidigare utvärderingar från företagsrådgivning antyder att så kan vara fallet. (se kap 8.2.2). En försöksverksamhet skulle bidra till ökade kunskaper om effekter av företagsrådgivning.

¹⁸⁸ Se exempelvis Vaeksthus Syddanmark, som bl.a. arbetar med kartläggningsverktyget ”Vaeksthjulet”. <http://startvaekst.dk/vhsyddanmark.dk/vaeksthjulet> (hämtad 2016-02-16). Genom metoden får företaget hjälp att analysera förbättringsmöjligheter inom fyra områden: affärskoncept, kundrelationer, organisation samt verksamhetsdrift. Avsikten är att företaget ska få överblick över vilka områden som behöver utvecklas för att skapa största möjliga utveckling utifrån företagets tillväxtambitioner.

Innan en försöksverksamhet eventuellt kan genomföras behöver den utformas mer i detalj, bland annat ur juridisk, etisk och kostnadsmässig synpunkt.

Informationsinsatser och ökat kunskapsutbyte

Det finns indikationer på att företag har svårt att få överblick över vilka olika typer av statliga företagsstöd som går att söka. Det finns därför behov av att förbättra och samla upp informationen om utbudet av olika typer av stöd och vilka aktörer som ansvarar för respektive stöd. Det finns också skäl att reflektera över hur stöden marknadsförs. Man kan exempelvis försöka premiera ansökningar som innehåller en hög grad av nytänkande och ”tjänstefiering” framför investeringar som mer har karaktären av ersättningsinvesteringar. Sannolikt går det till viss del att styra profilen av ansökningarna genom utformningen av den information som lämnas.

I det svenska företagsfrämjande systemet finns olika aktörer med olika ansvar. Regionerna och länsstyrelserna ansvarar för stödgivningen av de förordningar som behandlas i denna rapport. När det gäller rådgivande insatser är Almi en stor offentlig aktör. Ur ett företagsperspektiv ställer denna organisationslösning krav på ett väl utvecklat samarbete mellan dessa aktörer. Brister i samarbete, och bristande kännedom om aktörernas verktyg, medför en risk för att någon av aktörerna inte kan lotsa företaget vidare för att komma åt hela verktygsarsenalen. Som vi tidigare har sett har Norge valt en annan organisationsmodell, där i princip all företagsfrämjande verksamhet är samlad inom en organisation (Innovation Norge). Det finns vissa indikationer från det svenska systemet att det finns ytterligare förbättringsmöjligheter avseende samarbetet mellan de regionala aktörerna.

Det finns också indikationer på att de lokala näringslivsfunktionerna i kommunerna har varierande kunskap om stödsystemet. Det kan därför vara motiverat att öka kunskapsutbytet mellan den regionala och lokala nivån i syfte att öka det ömsesidiga lärandet. Detta kan vara viktigt då många företag tar sin första kontakt med den offentliga sektorn genom sin hemkommun.

Fortsatt metodutveckling

En iakttagelse som gjorts inom detta uppdrag är att det finns relativt begränsad tillgång till effektutvärderingar med god kvalitet, trots att staten under många år arbetat med selektiva företagsstöd. Det finns därför behov av ytterligare effektutvärderingar på området. Mot bakgrund av den stora komplexitet det innebär att utvärdera företagsstöd är det också viktigt med fortsatt metodutveckling, inklusive kompletterande modeller, för att kunna dra säkrare slutsatser kring effekter av stöden.

Fördjupad länderjämförelse

Inom uppdraget har en mycket övergripande och kortfattad utblick gjorts till Norge och Finland. Sannolikt finns en hel del intressanta erfarenheter från dessa länder att ta del av. För att kunna göra det behöver länderjämförelsen emellertid göras betydligt djupare. Det skulle därför vara intressant att mer i detalj jämföra de olika ländernas stödverktyg samt samla upp vad vi vet om effekter av de olika stöden. Det kan även vara intressant att genomföra en länderjämförelse ur ett något bredare perspektiv. Vad vet vi exempelvis om effekter och kostnadseffektivitet av mer generellt utformade företagsstödjande insatser jämfört med selektiva stöd?

Effekter av strukturrationaliseringen av de svenska bankerna

Som vi tidigare diskuterat finns det tecken på att den pågående strukturrationaliseringen av de svenska bankerna innebär ökade svårigheter för företag i glesare områden att hitta tillräcklig finansiering. Det finns skäl till att ytterligare undersöka vilka effekter den pågående strukturrationaliseringen av det svenska banksystemet får, samt diskutera eventuella behov av ytterligare statliga åtgärder. Detta område har även uppmärksammats av KTH som avser påbörja ett forskningsprojekt under 2016.

Bilaga 1

Regionala stödhandläggares synpunkter på företagsstöden

Tillväxtanalys har inom uppdraget genomfört en enkätundersökning riktad till stödhandläggare i de organisationer på regional nivå som är ansvariga för stödhanteringen. Syftet med enkäten var att få en bild av vilka erfarenheter de regionala stödhandläggarna har av de aktuella förordningarna, särskilt avseende om de upplever att det finns brister i förordningarnas utformning som borde rättas till

Svar har inkommit från samtliga regioner/län. Av de svarande har tre regioner/län angett att de inte bedömt det som relevant att svara på frågorna eftersom de inte arbetar med företagsstöd. Således har 18 regioner/län besvarat frågorna. Det bör noteras att alla regioner/län inte har svarat på samtliga frågor, varför det totala antalet svarande varierar i olika frågor.

Eftersom de nyligen reviderade stödförordningarna knappast är prövade i praktisk stödhandläggning grundar sig svaren i första hand på erfarenheter från de tidigare förordningarna. I kommentarerna har dock ett antal län/regioner även relaterat till de nya förordningarna, exempelvis genom att ange att brister som påpekats nu troligen åtgärdats eller blivit bättre med de nya förordningarna. I det följande redovisas de svar som inkommit.

Brister i stödförordningarna

I detta kapitel presenteras de regionala stödhandläggarnas synpunkter på brister eller hinder i de tidigare förordningarna i handläggningen av företagsstöd.

- Regionalt investeringsstöd

Följande fråga ställdes:

Finns det något i stödformen som enligt er erfarenhet inte fungerat bra och som därmed utgör hinder för att uppnå det övergripande målet i den regionala utvecklingsstrategin?

Fem av regionerna/länen uppger att de anser att förordningen inte fungerat bra. Kommentarer om vad som inte fungerat bra kan sammanfattas enligt nedan:

Stödnivåer och beslutsmandat

Fyra regioner/län lämnar synpunkter på gränsdragningen avseende när stöd ska hanteras på regional eller nationell nivå. Åsikterna förefaller ha samband med hur stor budget regionerna/länen har till sitt förfogande. Regioner och län med liten budget talar för att fler ärenden ska hanteras av Tillväxtverket, medan å andra sidan regioner/län med större egen budget önskar behålla eller höja gränsen på 25 Mkr.

Jämställdhetsaspekter

En av regionerna menar att i de gamla förordningarna var de utpekade stödberättigade branscherna mansdominerade. Regionen ser positivt på att de utpekade branscherna är borttagna i de nya förordningarna och att de nya förordningarna bidrar till att uppnå målen i den regionala utvecklingsstrategin med fokus på ett diversifierat och jämställt näringsliv.

Gränsdragning mot landsbygdsprogrammet

En av regionerna anser att förseningen av Landsbygdsprogrammen medfört stor osäkerhet kring hur överlappning och gränsfrågor ska hanteras gällande olika stödformer.

Stödets användbarhet

En region påpekar att det inte går att blanda hårda och mjuka investeringar med exempelvis marknadsföring och konsulttjänster inom samma förordning.

- Regionalt bidrag till företagsutveckling

Finns det något i stödformen som enligt er erfarenhet inte fungerat bra och som därmed utgör hinder för att uppnå det övergripande målet i den regionala utvecklingsstrategin?

Nio regioner/län uppger att de anser att det finns saker i förordningen som inte fungerat bra. De flesta kommentarerna kring upplevda brister handlar om stödnivåer, samt svårigheter att hitta lämpliga och fungerande gränsdragningar mot företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet.

Stödnivåer

Fyra regioner/län kommenterar stödnivåer. En region anser att en maximal bidragsnivå på 25 procent är för låg. Regionen menar att om möjlighet funnits att lämna investeringsbidrag med 50 procent kunde stödet få större betydelse för möjligheterna att genomföra satsningarna. Nivån på 25 procent riskerar att träffa även företag som ändå kunnat genomföra investeringen utan stöd.

Två regioner anser det som positivt att beloppsgränsen på 1,2 miljoner är höjd till 1,8 miljoner i den nya förordningen.

Två regioner anser det även positivt att regionerna/länen får fatta beslut om Regionalt investeringsstöd i stödområde B. Regionerna anser även att de nya förordningarna kommer att leda till ett bättre ”gränsområde” (när man avgör vilken stödform som ska användas) mellan de båda stödformerna RIS och FUB.

Landsbygdsprogram och landsbygdsföretag

Tre regioner/län har kommenterat gränsdragningen mellan landsbygdsprogrammet och företagsstöden inom den regionala tillväxtpolitiken.

En region menar att det är problematiskt att landsbygdsföretag kopplade till gröna näringar utesluts från vissa insatser från företagsstöden där andra företag kan få ta del av konsultinsatser inom en rad olika områden såsom marknad, produktutveckling, juridik, ekonomi och internationalisering till ett värde av fem timmar. Landsbygdsföretagen som är kopplade till gröna näringar utesluts från detta och kan bara få stöd via landsbygdsprogrammet, vilket tenderar att skapa instängningseffekter i strukturer som är bundna till landsbygd och jordbruk och inte bidra till att landsbygdsföretagen får influenser från sektorer utanför sina egna.

En annan region ansåg att de dåvarande företagsstöden inte fungerat bra då man tidigare inte kunnat stötta livsmedelsföretagen i länet. Företagen har inte heller kunnat få stöd från Landsbygdsprogrammet avseende företagsutveckling och har på så vis hamnat mellan två stolar (detta är numera åtgärdat med de nya förordningarna).

Jämställdhet

Två regioner anger att det upplevts som svårt att främja jämställdhet med de tidigare förordningarna. I de gamla förordningarna var de utpekade stödberättigade branscherna mansdominerade. Regionerna ser positivt på att de utpekade branscherna är borttagna i de nya förordningarna.

Konkurrensspekter

En region pekar på att förordningarna och tolkningarna av förordningarna fungerat bra, men att det är svårt att hantera konkurrenssituationen för verksamheter som bedrivs på lokal marknad.

Branscher

En region anser att det möjligtvis funnits vissa svårigheter att nå tjänstesektorn.

- Regional såddfinansiering

Finns det något i stödformen som enligt er erfarenhet inte fungerat bra och som därmed utgör hinder för att uppnå det övergripande målet i den regionala utvecklingsstrategin?

Fem regioner/län anser att det finns brister i förordningen för regional såddfinansiering.

För forskningsinriktad

Två regioner har synpunkter på forskningstyngd och innovationshöjd. En region anser att förordningen som styr såddfinansieringen (Vinnovas teknikförordning) varit alldeles för forskningsinriktad. En annan region menar att kravet på innovationshöjd eventuellt är något för högt.

Bristfällig nationell samordning

En region anser att den nationella samordningen har varit bristfällig eller rent av saknats från Vinnova. Till exempel har inga samverkansmöten angående policy genomförts, inga handläggartäffar samt att handbok och policy saknas.

Dålig effekt

En region anser att såddfinansiering sällan leder till framgångsrika företag. Regionen har dock inga idéer om hur det ska lösas.

Administrativa hinder

En region anser att det finns problemet av administrativ karaktär om man vill ha en låneverksamhet. Regionen har under en tid försökt att ha såddfinansiering i form av lån och utnyttjade då Almis tjänster för lånehantering. Almi drog emellertid in den möjligheten och då fick regionen sluta med detta eftersom Länsstyrelsen saknar möjlighet att ha en låneverksamhet (det skulle dra för mycket administration för en ganska liten stödåtgärd). Dessutom är Nyps inte utformat för att hantera lån. Vissa funktioner finns men de är inte tillräckliga.

Regionala inriktningar av företagsstöden

I enkätundersökningen ställdes en fråga om regionerna/länen arbetar med regionala inriktningar av stöden. Avsikten med de frågor var att få information om vilka prioriteringar regionerna/länen gjort i användandet av företagsstöden, samt vad som ligger till grund för prioriteringarna.

Den generella bilden är att de allra flesta regioner gör regionala prioriteringar främst i handläggning och beslut inom FUB. I mindre utsträckning i RIS och SÅDD. Av svaren framkommer också att det är vanligt att prioriteringarna utgår från den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och regionalt tillväxtprogram (RTP). Regionerna/länen har dock varit olika utförliga i sina svar. Ett intryck är att särskilt regioner/län med stor tilldelning av statliga medel har utarbetade riktlinjer för stödgivningen som anger något mer detaljerat vilken typ av stöd som prioriteras framför andra.

- Regionalt investeringsstöd

I er handläggning av RIS, görs någon prioritering av stöden?

Sju regioner/län anger att de gör prioriteringar av regionalt investeringsstöd. Två av regionerna anger att RUS eller RTP ligger till grund för prioriteringarna. En region anger att det görs en geografisk prioritering utifrån stödkartan. Övriga regioner (4) anger att de använder internt antagna riktlinjer som stöd i prioriteringen av företagsstöd inom regionen/länet.

Av en följdfråga som ställdes till ovanstående fråga framgår dock att RUS eller RTP ligger till grund för prioriteringarna i fler än två regioner – som anges ovan. Fem av regionerna anger att RTP och RUS ligger till grund för prioriteringarna.

- Regionalt bidrag till företagsutveckling

I er handläggning av FUB, görs någon prioritering av stöden?

När det gäller regionalt bidrag till företagsutveckling anger de allra flesta (16 av 18 svarande regioner/län) att de gör regionala prioriteringar av stödet. Här märks olika sätt för regionerna att prioritera. Sex av regionerna anger att de försöker öka antalet kvinnliga företagare. Det förekommer också att regionerna anger att de försöker öka antalet ansökningar från personer med utländsk bakgrund (2 regioner).

Två regioner/län anger att de vill prioritera företag i olika branscher som bedöms som viktiga för regionen. I övrigt anger regionerna/länen att de gör andra typer av prioriteringar, exempelvis företag inom miljöteknik, kulturella och kreativa näringar, kunskapsintensiva företag och exporterande företag.

En region anger att man inte arbetar med regionalt bidrag till enskilda företag. Företagen är alltså inte stödmottagare. Istället arbetar regionen med allmänna näringslivsfrämjande insatser för dessa medel.

De flesta regioner/län anger att den regionala utvecklingsstrategin eller det regionala tillväxtprogrammet ligger till grund för prioriteringarna (9 av 16).

- Regional såddfinansiering

I er handläggning av SÅDD, görs någon prioritering av stöden?

Regionerna anger att de i något mindre grad gör regionala prioriteringar avseende såddfinansiering än för regionalt bidrag till företagsutveckling. Sex av regionerna anger att de gör regionala prioriteringar. Två av regionerna anger att de försöker öka antalet ansökningar från kvinnor. En region anger att det är Almi invest som handlägger och beslutar om regional såddfinansiering i regionen. Två regioner anger att de gör prioriteringar enligt intern policy. En region anger att de särskilt stödjer innovativa satsningar och idéer. En region anger att de är mer positiva till att ge stöd inom regionens styrkeområden.

Som grund för prioriteringarna finns en viss spännvidd. Tre av regionerna anger att RUS ligger till grund för prioriteringen. En region anger att de inte har någon speciell prioritering av såddfinansieringen. En region anger att de har en egen analysavdelning och beställer även utvärderingar från konsultföretag, vilket utgör en del av beslutsunderlaget för stöden.

Alternativ utformning av regionala företagsstöd

För att fånga upp regionernas/länens egna synpunkter på hur de regionala företagsstöden borde utformas ställdes följande fråga:

”Om Ni själva skulle ges möjlighet att utforma regionala företagsstöd, hur borde dessa utformas”?

Av de svar som inkommit framkommer inga tydliga förslag till större förändringar. En tolkning av svaren är att regionerna/länen anser att utformningens av de regionala företagsstöden i stort sett fungerar bra. Vissa synpunkter har dock framkommit:

Flera regioner/län efterfrågar mer av samordning mellan de olika stöden. Vissa pekar på att det finns en stor flora av stöd till företag och man undrar hur företagen ska kunna hålla reda på alla stöd som finns att söka. Det pekas också på behov av tydlig gränsdragning mot landsbygdsprogrammet. En region efterfrågar större samsyn mellan länen i vad man lämnar stöd till. Det upplevs som problematiskt att en investering som kan göras i en (annan) region inte kan göras i den egna regionen på grund av budgetskäl.

En region önskar kunna mjuka upp begreppet lokal konkurrens så att man kan få stöd för strategiska insatser som till exempel extern styrelseledamot. Detta kan gälla till exempel byggföretag som vill expandera på en större marknad och transportföretag.

En region efterlyser möjlighet att kunna ge stöd till enmansföretagare vid första anställningen av personal (utöver företagsledningen), för att på så sätt våga anställa den första personen.

En region menar att insatser med regionala företagsstöd bör i framtiden kompletteras med stödjande insatser i form av långsiktiga stödprocesser som koncentrerar sig på företagens utmaningar gällande omställning, kompetens och kvalitet. Länsstyrelsen bör få i uppdrag att initiera och koordinera en sådan modellutveckling där företagsfrämjande organisationer, regionala innovationscentra med flera samarbetar och tillhandahåller projekt/-utvecklingsstöd och förändringsagenter med uppgift att både utmana och stödja företag i sitt nödvändiga förändringsarbete i syfte att nå regional tillväxt.

En region pekar slutligen på att ett företag söker finansiering med ett belopp, snarare än en procentsats. Det kan i vissa fall uppstå ett glapp mellan vad företaget maximalt kan få i

form av bankfinansiering och vad som kan lämnas i form av statligt stöd. Detta finansieringsglapp kan ta lång tid att åtgärda.

De nya stödförordningarna

De nya stödförordningarna trädde ikraft 1 maj 2015 och är därför ännu inte prövade fullt ut. I ett avslutande avsnitt i enkäten ställdes tre frågor om hur regionerna/länen bedömer de nya förordningarna.

- Vilka möjligheter ser du med de nya stödförordningarna?

Den övergripande bilden är att regionerna/länen är positiva till de nya stödförordningarna. Flera regioner/län menar att förordningarna ger bättre förutsättningar att anpassa stöden efter regionala förhållanden. Flera regioner menar också att förordningarna innebär att stöden kan användas mer flexibelt, till exempel genom att utveckla nya metoder för att sammankoppla projektstöd och företagsstöd.

Flera regioner/län är också positiva till den höjda stödnivån (höjt maxbelopp från 1,2 till 1,8 Mkr. Under en treårs period), samt att förordningarna öppnat upp fler möjligheter att lämna stöd i nya branscher. En region kommenterar att Länsstyrelsen nu beslutar i stöd-område B (för regionala investeringar) vilket uppfattas som positivt.

- Har det varit, eller är det, problem med implementeringen av de nya förordningarna? I så fall, ange vad som är problemet

På frågan om det varit några problem med implementeringen av de nya stödförordningarna kommenterar flera regioner/län att det varit för kort tid från det att förordningen offentliggjordes till den skulle implementeras, samt att det funnits problem med tolkningshjälp av den nya förordningen. Flera regioner/län efterfrågar mer av nationell samordning, information och riktlinjer för hur de nya förordningarna ska tillämpas. Vissa regioner/län anger även att det funnits administrativa svårigheter med att hinna få till dokument och handlingar som är kopplade till de nya förordningarna.

- Vilken hjälp/förändring skulle behövas för att komma vidare med stödgivningen?

Slutligen ställdes en fråga om vad som skulle behövas för att komma vidare i stöd-givningen. Här efterlyser flera regioner/län mer av stöd från Tillväxtverket. Många regioner/län efterlyser en uppdaterad handbok från Tillväxtverket för att säkerställa lika bedömning över hela landet. Flera regioner/län vill också se mer av utbildning, arbets-grupper, seminarier där det behandlas hur förordningarna ska tillämpas och tolkas. En region menar att det behöver utvecklas former för att få till elektroniska ansökningar. En fråga som återkommer handlar om hur lokal marknad ska tolkas i stöd-givningen.

Bilaga 2

Näringslivsstruktur i stödområde A och B samt områden utanför stödområdena, 2013

	Stödområde A		Stödområde B		Utanför stödområdet	
	Antal företag	Andel	Antal företag	Andel	Antal företag	Andel
Bransch (SCB grov)						
Byggindustri	19 085	0,15	34 606	0,15	350 518	0,14
Civila myndigheter och försvaret	0	0,00	1	0,00	3	0,00
Enheter för vård och omsorg	3 346	0,03	7 271	0,03	96 874	0,04
Fastighetsbolag	2 864	0,02	6 329	0,03	65 288	0,03
Företag inom energi och miljö	547	0,00	1 106	0,00	6 810	0,00
Företagstjänster	16 044	0,13	33 456	0,14	522 376	0,21
Handel	19 144	0,15	39 642	0,17	403 879	0,16
Hotell och restauranger	7 142	0,06	11 709	0,05	114 508	0,05
Informations- och kommunikationsföretag	2 390	0,02	7 056	0,03	131 760	0,05
Jordbruk, skogsbruk och fiske	23 424	0,18	31 437	0,13	180 918	0,07
Kreditinstitut och försäkringsbolag	3	0,00	6	0,00	211	0,00
Personliga och kulturella tjänster mm	10 893	0,09	23 568	0,10	262 462	0,11
Tillverknings- och utvinningsindustri	12 323	0,10	23 237	0,10	183 635	0,07
Transportföretag	8 613	0,07	14 876	0,06	126 899	0,05
Utbildningsväsendet	1 939	0,02	3 800	0,02	51 462	0,02
Totalt	127 757		238 100		2 497 603	

Bilaga 3

Kommunkategorisering

Storstads-kommun	Tät kommun nära en större stad	Landsbygds-kommun nära större stad	Tät kommun avlägset belägen	Landsbygds-kommun avlägset belägen	Landsbygds-kommun mycket avlägset belägen
Göteborg	Degerfors	Vindeln	Lycksele	Berg	Arjeplog
Danderyd	Östersund	Bjurholm	Kiruna	Åre	Härjedalen
Nacka	Härnösand	Nordmaling	Gällivare	Orsa	Dorotea
Täby	Filipstad	Laxå	Örnsköldsvik	Ånge	Malå
Lidingö	Karlskoga	Krokom	Kalix	Älvsbyn	Storuman
Stockholm	Kungsör	Robertsfors	Vimmerby	Torsby	Åsele
Solna	Arboga	Askersund	Haparanda	Kramfors	Malung-Sälén
Upplands Väsby	Hofors	Storfors	Skellefteå	Strömsund	Sorsele
Botkyrka	Säffle	Ockelbo	Arvika	Ljusdal	Norsjö
Partille	Kristinehamn	Hallsberg	Västervik	Överkalix	Jokkmokk
Mölnadal	Hedemora	Leksand	Mora	Nordanstig	Vilhelmina
Österåker	Piteå	Lindesberg	Åmål	Bräcke	Älvdalen
Huddinge	Fagersta	Rättvik	Karlskrona	Ovanåker	Arvidsjaur
Lerum	Luleå	Gagnef	Tibro	Sollefteå	Pajala
Sigtuna	Ludvika	Torsås	Oskarshamn	Årjäng	Övertorneå
Haninge	Boden	Borgholm	Strömstad	Töreboda	
Staffanstorp	Sala	Mörbylånga	Skara	Bengtstors	
Lund	Olofström	Säter	Vetlanda	Vansbro	
Sollentuna	Sundsvall	Mönsterås	Skövde	Ragunda	
Järfälla	Avesta	Vännäs	Mariestad	Bollnäs	
Malmö	Umeå	Skinnskatteberg	Tranås	Eda	
Salem	Kalmar	Emmaboda	Tidaholm	Munkfors	
Tyresö	Timrå	Strängnäs	Lysekil	Högsby	
Upplands-Bro	Nybro	Lekeberg	Eksjö	Hudiksvall	
Södertälje	Köping	Tingsryd	Hjo	Hagfors	
Sundbyberg	Smedjebacken	Lessebo	Öckerö	Sunne	
Burlöv	Sandviken	Valdemarsvik	Falköping	Söderhamn	
Vellinge	Sölvesborg	Färgelanda		Ljusnarsberg	
	Karlshamn	Markaryd		Gotland	
	Falun	Vara		Hultsfred	
	Ystad	Orust		Gullspång	
	Nora	Ale		Dals-Ed	
	Karlstad	Svenljunga		Norberg	
	Surahammar	Mellerud		Karlsborg	

Storstads-kommun	Tät kommun nära en större stad	Landsbygds-kommun nära större stad	Tät kommun avlagset belägen	Landsbygds-kommun avlagset belägen	Landsbygds-kommun mycket avlagset belägen
	Kumla	Örkelljunga		Ronneby	
	Borlänge	Vaggeryd		Sävsjö	
	Västerås	Kinda		Tanum	
	Lidköping	Ulricehamn		Gislaved	
	Gävle	Hylte		Gnosjö	
	Trollhättan	Munkedal		Götene	
	Ängelholm	Uppvidinge		Simrishamn	
	Vänersborg	Laholm		Ydre	
	Forshaga	Mjölby		Sotenäs	
	Oxelösund	Alvesta		Östhammar	
	Borås	Heby		Vingåker	
	Värnamo	Svalöv			
	Örebro	Mark			
	Stenungsund	Norrtälje			
	Nässjö	Ödeshög			
	Härryda	Bollebygd			
	Mullsjö	Herrljunga			
	Linköping	Tjörn			
	Norrköping	Lilla Edet			
	Ljungby	Aneby			
	Kil	Tranemo			
	Grums	Tierp			
	Falkenberg	Essunga			
	Halmstad	Sjöbo			
	Värmdö	Grästorp			
	Åtvidaberg	Flen			
	Vadstena	Trosa			
	Vårgårda	Östra Göinge			
	Varberg	Bjuv			
	Jönköping	Båstad			
	Uddevalla	Höganäs			
	Uppsala	Hässleholm			
	Älmhult				
	Finspång				
	Motala				
	Kungsbacka				
	Vaxholm				
	Växjö				
	Kungälv				
	Alingsås				

Storstads- kommun	Tät kommun nära en större stad	Landsbygds- kommun nära större stad	Tät kommun avlagset belägen	Landsbygds kommun avlagset belägen	Landsbygds- kommun mycket avlagset belägen
	Eskilstuna				
	Habo				
	Älvkarleby				
	Enköping				
	Nyköping				
	Nynäshamn				
	Landskrona				
	Kristianstad				
	Helsingborg				
	Vallentuna				
	Ekerö				
	Nykvarn				
	Håbo				
	Knivsta				
	Gnesta				
	Katrineholm				
	Kävlinge				
	Svedala				
	Skurup				
	Hörby				
	Höör				
	Tomelilla				
	Bromölla				
	Osby				
	Perstorp				
	Klippan				
	Åstorp				
	Eslöv				
	Trelleborg				
	Hammarö				

Referenser

- Amit, R m.fl. (1998), "Why do venture capital firms exist? Theory and Canadian evidence" *Journal of Business Venturing* Volume 13, Issue 6, November 1998, Pages 441–466.
- Andersson L-F, (2006), *Företagsdynamik och tillväxt. En kartläggning och analys av företagsdynamik och arbetsproduktivitetstillväxt i Sverige*. Rapport A2006:016. Institutet för tillväxtpolitiska studier. Östersund.
- Andersson m.fl. (2013) *Det innovativa Sverige. Sverige som kunskapsnation i en internationell kontext* (Vinnova och ESBRI).
- Andersson m.fl. 2015, *Det innovativa Sverige2. Innovation och attraktion i stad och på landsbygd*. Vinnova & ESBRI.
- Ankarhem m.fl. (2007), "Effektutvärdering av det regionala utvecklingsbidraget: En studie av effekter på svenska aktiebolag" Institutet för tillväxtpolitiska studier. Östersund.
- Arkelof, G.A. (1970) The Markets for Lemons: Quality Uncertainty and the market mechanism. *The Quarterly Journal of Economics* 84 (3): 488-500.
- Arrow, K.J (1962). "The Economic Implications of Learning by Doing". *The review of Economic Studies* 29 (3): 155-173
- Asheim, B.T. & Gertler, M. (2004). "Regional systems of innovation". In: Fagerberg, J., Mowery, D.C. & Nelson, R. (Eds). *The Oxford Handbook of Innovation*, pp. 291-317. Oxford: Oxford University Press.
- Asheim, B.T., Lawton Smith, H. & Oughton, C. (2011). "Regional Innovation Systems: Theory, Empirics and Policy." *Regional Studies*, 45:7, pp. 875-891.
- Bergman, K., Ejermo, O., Fischer, J., Hallonsten, O., Hansen, H.K., och Moodyson, J. (2010). *Effects of Vinnova programmes on small and medium-sized enterprises – the cases of Forska&Väx and Vinn Nu*. Vinnova Analysis, VA 2010:09.
- Bergström F (2000) "Capital subsidies and the performance of firms", *Small business Economics*, 14, 183-193
- Bjørn T. Asheim, Ron Boschma & Philip Cooke (2011): "Constructing Regional Advantage: Platform Policies Based on Related Variety and Differentiated Knowledge Bases", *Regional Studies*, 45:7, 893-904.
- Boström, C. (2012). "Förstudie Främja Kvinnors Företagande Gotland". CeciliaBoströmKonsult.
- Braunerhjelm, P., Eklund, K. & Henreksson M: (2012). *Hur göra Sverige mer entreprenöriellt? Ett ramverk för innovationspolitiken*. Stockholm: Samhällsförlaget.
- Cook, P. (2004). "Evolution of regional innovation systems: emergence, theory, challenge for action". In: Cooke, P., Heidenreich, M., Braczyk, H-J (Eds), *Regional Innovation Systems*, pp. 1–18. London: Routledge.

- Cooter, R.D. & Schäfer, H-B (2012) *Solomon's knot: How Law Can End the Poverty of Nations*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Cornwall, J. (2010). *Bootstrapping*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Cressy R & Olofsson C, (1996), "Financial Conditions for SMEs in Sweden" in R. Cressy, B. Gandemo and C. Olofsson (eds), *Financing SMEs – A Comparative Perspective*. Nutek. Förlag: Stockholm.
- Dahlgren, M och Forslund, A (1999) *Direkta undanträngningseffekter av arbetspolitiska åtgärder*. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).
- De Clercq D & Manigart S, (2007), "The venture capital postinvestment phase: Opening the black box of involvement". I Landström H (ed.), (2007), *Handbook of research on venture capital*. Cheltenham (UK): Edward Elgar
- DS 1999:50. *Regionalpolitiken. En ESO-rapport om tro och vetande*.
- Edquist, C (2014). En enhetlig innovationspolitik – varför, vad och hur? (A holistic innovation policy – why, what and how – in Swedish). I Wagner, M.O. (red) *Position Sverige – om innovation, hållbarhet och arbetsmarknad – en debattantologi*. Stockholm, Sweden: Ekerlids Förlag, s. 59-80.
- Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF fördraget), artiklar 107-109.
- Företagarna (2015). *Småföretagen vill växa men saknar finansiering. Företagarnas finansieringsrapport 2015*. Företagarna.
- Förordning (2015:208) om Statligt stöd till forskning och utveckling samt innovation.
- Förordning (2015:210) om statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag
- Förordning (2015:211) om statligt stöd till investeringar
- Förordning (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd.
- Glesbygdsverket, (2006), *Småföretagandets villkor i gles- och landsbygder*. Östersund
- Glesbygdsverket, (2007), *Starta, leva, växa. Solo- och mikroföretag i gles- och landsbygder*. Östersund
- Hutchinson P & Ray G, (1986), "Surviving the Financial Stress of Small Enterprise Growth", in J. Curran, J. Stanworth, and D. Watkins (eds), *The Survival of the small Firm, Vol 1: The Economics of Survival and Entrepreneurship*, pp. 53-71.
- Isaksson A, (1998), "Venture Capital - begrepp och definitioner". Svenska Riskkapitalförenings medlemsartikel 1999/2000. Stockholm: SVCA
- ITPS (2005) Regionalpolitiken som tillväxtpolitik. *Retorik och substans i den regionala utvecklingspolitiken*. Rapport A2005:011. Institutet för tillväxtpolitiska studier. Östersund.
- ITPS Rapport A2007:016. *Effektutvärdering av det regionala utvecklingsbidraget: en studie av effekter på svenska aktiebolag*. Institutet för tillväxtpolitiska studier. Östersund.
- Johnson, A., Deiaco, E., Carlsson, K.A., och Scheffert, F. (2008). *Effektanalys av "offentlig såddfinansiering" 1994-2004*. VINNNOVA Analys VA 2008:05, Vinnova.

- Kirwan, P., Van Der Sijde, P., och Klofsten, M. (2008). Supporting high-tech companies reaching the business platform: about the role of training, coaching and networking. *Int. J. Innovation and Regional Development*, Vol. 1, No. 1, 2008.
- Klofsten, M. (2002). *Affärsplattformen*. Stockholm: SNS Förlag.
- Klofsten, M. (2006). ”Utbildning och träning i entreprenörskap – ett praktikfall från universitetsvärlden”. I Ylinenpää, H., Johansson, B. & Johansson, J. (red); *Ledning i småföretag*. Lund: Studentlitteratur.
- Kontigo. (2014). *Utvärdering av insatser inom företagsfinansiering i Västra Götalandsregionen*. Utvärderingsrapporter 2014:1, Regional utveckling, Västra Götalandsregionen.
- Lag 17.1.2014/7. Om utveckling av regionerna och förvaltning av strukturfondsverksamheten
- Lagrådsremiss (2013) Olagligt statsstöd.
- Landström H, (2003), “De små företagens kapitalförsörjning - kunskaper och implikationer” i Landström, H, (red.), *Småföretaget och kapitalet. Svensk forskning kring små företags finansiering*, SNS Förlag, Stockholm
- Large D & Muegge S, (2008), ”Venture capitalists’ non-financial value added: an evaluation of the evidence and implications for research”, *Venture capital*, Vol. 10, No. 1, 2008, pp 21-53
- Lerner, J. (2009). *Boulevard of broken Dreams: Why Public efforts to Boost Entrepreneurship and Venture Capital Have Failed – and What to Do About it*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Lilja R (2011) ”Uppföljning och utvärdering av FUB, Vad kännetecknar företag som fått regionalt bidrag till företagsutveckling utbetalt 2008, 2009 och 2010?” Länsstyrelsens rapportserie 2011:19.
- Lånskassen.no <https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/Sletting-av-gjeld/Finnmark-og-Nord-Troms/>
- Mazzucato, M (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public Vs. Private Sector Myths*. London: Anthem Press.
- Mc Millan I C, Kulow D M & Khoyllian R, (1989), “Venture capitalists involvement in their investments: Extent and performance”. *Journal of Business Venturing*, Vol. 4, No. 1, pp 27–47.
- Meld. St. 13 (2012–2013). *Ta heile Noreg i bruk*.
- Mueller, D.C. (2003) *Public choice III*. 3 uppl. New York: Cambridge University Press.
- Myers S C, (1984), “The Capital Structure Puzzle” *The Journal of finance*. VOL. XXXIX
- Nightingale m.fl., (2009), *From Funding Gaps to Thin Markets: UK Government Support for Early Stage Venture Capital*. NESTA & BVCA, London, 2009.
- Nilsson, P.Å., Petersen, T., och Wanhill, S. (2005). “Public support for tourism SMEs in peripheral areas: The Arjeplog project, northern Sweden”. *The Services Industries Journal*, 25:4, 579-599.

- Norrman, C., och Klofsten, M. (2009). *"Uppföljning av Vinn Nu-företag"*. VR 2009:12, Vinnova.
- Närings- miljö och trafikcentralen. Riktlinjer för beviljande av företagsfinansiering.
- Olofsson C & Berggren B, (1998), "De mindre företagens finansiella villkor - en replikstudie". KTH, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE), Stockholm.
- Oxford Research (2011). *"Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen"*. Rapportnr: 2011:67, Länsstyrelsen i Västra Götalands Län, Landsbygdsenheten.
- Oxford Research (2012). *"Utvärdering av företagsstöd. Regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige"*. Länsstyrelsen i Dalarnas län.
- Oxford Research (2014). *"Fokusgrupper och djupintervjuer med unga företagare 18-35 år"*. Programmet Ungas Innovationskraft. Rapport för Tillväxtverket. Oxford Research AB, December 2014.
- Projekt Entré (2012). *"Behov av stöd och insatser för utveckling av livskraftiga tjänsteföretag inom hälsa, vård, omsorg och rehabilitering"*. En rapport på uppdrag av Vårdförbundet, Tillväxtverket, Region Skåne, Vårdföretagarna och Äldreliv Nordost. Affärsverkstan, Stockholm.
- Ramböll (2009) *"Slutrapport utvärdering av konsultcheckar"*. Regionförbundet i Kalmar län.
- Ramböll (2009). *"Utvärdering såddfinansiering"*. Rapport till Regionförbundet i Kalmar län. Ramböll, Augusti 2009.
- Ramböll (2015). *"Främja kvinnor företagande 2011-2014. Slututvärdering"*. Ramböll, Stockholm.
- Regeringens proposition 2001/02:4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet.*
- Riksrevisionen (2012). *Etablering genom företagande – är statens stöd till företagare effektiva för utrikes födda?* RIR 2012:26, Riksrevisionen, Stockholm.
- Sapienza H J, Manigart S & Vermeir W, (1996), "Venture capitalist governance and value added in four countries". *Journal of Business Venturing*, Vol. 11, No. 6, pp. 439–469.
- SCB (2006) *Information om utbildning och arbetsmarknad 2006:2.*
- Silver, L (2003) "Lokala skillnader i bankers kreditbedömning av små och medelstora företag", i Landström, H (red) *Småföretaget och kapitalet*. SNS förlag.
- SOU 1998:94. Småföretagsdelegationens rapport 7.
- SOU 2015:101. Demografins regionala utmaningar. Bilaga 7 till Långtidsutredningen.
- SOU 2015:15. *Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring*. Slutbetänkande av konkurrenskraftsutredningen.
- SOU 2015:64. *En fondstruktur för innovation och tillväxt*. Betänkande av utredningen statliga finansieringsinsatser.
- Stigler, G.J. (1971). "The theory of Economic Regulation". *The Bell Journal of Economics and Management Science* 2 (1):3-21

- Stiglitz JE & Weiss A, (1981), "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information". *The American Economic Review* Vol. 71, No. 3 (Jun., 1981), pp. 393-410
- Storey D (2002) "Methods of evaluating the impact of public policies to support small businesses: The six steps to heaven". *International journal of entrepreneurship education*, 1, 2, 181-202.
- Sweco (2015) "Företagsstöd – intervjuer med företag. Underlag till Tillväxtanalys", december 2015. Finns att hämta på Tillväxtanalys hemsida www.tillvaxtanalys.se
- SWECO EuroFutures, (2008), *Strukturfonder för kompletterande kapitalförsörjning i Sverige*. En sammanfattning av åtta behovsstudier inför ett JEREMIE-initiativ
- Söderblom, A., och Samuelsson, M. (2014). *Sources of capital for innovative startup firms. An empirical study of the Swedish situation*. Näringspolitiskt forum, rapport #9, Entreprenörskapsforum, 2014.
- Tillväxtanalys (2009). *Staten och riskkapitalet*. Rapport 2010:01. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2011) "Effekter av företagsrådgivning – en forskningsöversikt". Working paper/PM 2011:30. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2011) *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv*. Rapport 2011:01. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2012) *En samlad utvärdering av de regionala företagsstöden*. Rapport 2012:12. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2012) "Från en aktiv lokaliseringpolitik till en regional politik" (WP/PM 2012:18). Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2012) "Företagsrådgivning i form av konsultcheckar. En effektutvärdering av konsultcheckar inom ramen för regionalt bidrag för företagsutveckling". WP/PM 2012:02. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2012) "Globala värdekedjor och internationell konkurrenskraft". WP/PM 2012:23, s.27-29. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2012) "Regionalt investeringsstöd, en effektutvärdering i en värld med många företagsstöd". WP/PM 2012:16. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2014). "Företagsstöd till innovativa små och medelstora företag – en kontrafaktisk effektutvärdering". PM 2014:16, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2015) *Tillväxt genom stöd. En bok om statligt stöd till näringslivet*. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtanalys (2015) "Var gör innovationsstöden mest nytta? Stora skillnader i effekt mellan olika regioner". PM 2015:17. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.

- Tillväxtanalys (2015). *Tillväxtfakta 2015*. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Östersund.
- Tillväxtverket. (2014). *Förutsättningar för konkurrenskraftiga företag: Företagens villkor och verklighet 2014*. Tillväxtverket, Stockholm.
- Tucker J & Lean J, (2003) "Small firm finance and public policy", *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 10 Iss: 1, pp.50 - 61
- Væksthus Syddanmark. <http://startvaekst.dk/vhsyddanmark.dk/vaeksthjulet> (hämtad 2016-02-16).
- Williamson OE, (1975), *Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications* Cornell university.
- Winborg J & Landström H, (2001), "Financial bootstrapping in small businesses" Examining small business managers' resource acquisition behaviors. *Journal of Business Venturing*. Volume 16, Issue 3, May 2001, Pages 235–254
- Winborg J, (2009), "Use of financial bootstrapping in new businesses: a question of last resort?" *Venture Capital*, II(1), 71-83.
- Wincent, J., Ylinenpää, H., Anokhin, S. & Grauers Berggren. "Att mäta innovationsutveckling i svenska regioner". I Andersson, M. M.fl (2015). *Det innovativa Sverige 2. Innovation och attraktion i stad och på landsbygd*. Stockholm: ESBRI & Vinnova.
- Von Friedrichs, Y., Lundström, A., och Nordström, C. (2014). *Hur kan mer effektiva stöd utformas för att få fram livskraftiga nya och unga företag?* Mittuniversitetet, Östersund.
- Yencken, J., och Gillin, M. (2006). The Klofsten Business Platform as a self-diagnostic tool for new technology-based small firms. *Innovation*, 8:4-5, 348.358.
- Ylinenpää, H (2014); "Etableringen av Facebooks Europeiska datacenter i Sverige och Luleå – en ex ante-utvärdering".

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppgifterna preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om PM-serien: Exempel på publikationer i serien är metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter.

Övriga serier:

Rapportserien – Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer.

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar Direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.